

OULUN YLIOPISTO
UNIVERSITY of OULU

Keto-Tokoi Sallamari

Pienet tarinankertoajat ystävyiden äärellä

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma

KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA

Varhaiskasvatuksen koulutus

2014

Varhaiskasvatuksen koulutus		Tekijä Keto-Tokoi Sallamari	
Työn nimi Pienet tarinankertojat ystävyyden äärellä			
Pääaine kasvatustiede, erityisesti varhaiskasvatus	Työn laji KM pro gradu	Aika Toukokuu 2014	Sivumäärä 80 + liitteet (2)
Tiivistelmä <p>Tämän pro gradu -tutkielman tarkoituksena oli selvittää, minkälaisia tarinoita pienet lapset haluavat kertoa, kun aiheena on ystävyys. Tutkielman tavoitteena oli tuoda esiin tarinat ystävydestä ja ryhmään kuulumisesta lasten kertomana. Lisäksi tutkielmalla haluttiin kiinnittää aikuisten huomio pienten lasten kokonaisvaltaiseen kerrontaan ja kannustettiin kuuntelemaan lasten tarinoita.</p> <p>Tutkielman tieteelliset lähtökohdat pohjattiin lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen sekä kerronnallisuuteen. Lapset nähtiin kansatutkijoina ja oman kulttuurinsa asiantuntijoina. Tällä tarkoitettiin sitä, että lapset osallistuivat aktiivisesti tutkielman aineistonkeruuvaiheeseen ja heidän tuottamaansa tietoa arvostettiin. Lasten tapaa ilmaista itseään pyrittiin ottamaan huomioon aineistonkeruumenetelmien valinnalla sekä perehtymällä lasten kerronnan maailmaan. Lasten erilaisia tarinoita pyrittiin kuulemaan ja tällä tavoin arvostamaan jokaista kerrottua tarinaa.</p> <p>Aineisto kerättiin syksyn 2013 ja kevään 2014 aikana erään yksityisen päiväkodin 3 – 5-vuotiaiden ryhmässä. Ryhmän jokaiselle lapselle annettiin mahdollisuus osallistua tutkielmaan, joten osallistujat määräytyivät tutkimuslupien ja läsnäolojen perusteella. Tutkielmaan osallistui seitsemän 3 – 5-vuotiaasta lasta. Aineistonkeruumenetelminä käytettiin avointa haastattelua, osallistuvaa havainnointia, draamallisuutta ja leikkiä, sadutusta sekä piirtämistä.</p> <p>Aineistonkeruutilanteet nauhoitettiin nauhurilla sadutusta lukuun ottamatta. Tämän lisäksi havainnot kirjattiin tutkimuspäiväkirjaan, jota käytettiin aktiivisesti aineiston hankinnan aikana. Aineiston analyysi oli aineistolähtöinen, mutta siinä sovellettiin Braunin & Clarken (2006) temaattista analyysiä. Lasten kertomat tarinat jaettiin viiteen eri tarinateemaan, jotka olivat: kiintymykseen liittyvät tarinat, leikkiin pääsy -tarinat, konfliktitarinat, kulttuuritarinat sekä luovat tarinat.</p> <p>Tulosten mukaan lasten kertomat tarinat ystävydestä käsittivät laajasti lasten sen hetkistä elämää. Lasten tarinoiden mukaan päiväkodissa solmitut ystävyysuhteet koettiin merkittävinä ja ystävistä haluttiin kertoa. Lasten kerronnasta ilmeni, että ystäviin oli kiinnytty ja heitä myös ikävöitiin. Lisäksi lapsen elämään kuuluvista muista merkittävistä lapsista ja aikuisista kerrottiin tarinoita. Tutkielmassa selvisi, että leikkiin pääseminen oli monimutkainen prosessi ja lapset käyttivät siihen erilaisia keinoja ja vaatimuksia. Esimerkiksi kaverin varaaminen ja omien taitojen esittely olivat keinoja päästä mukaan leikkiin. Muilta lapsilta vaadittiin leikkien, lelujen ja erilaisten hahmojen tuntemista. Lisäksi lapset arvostivat hyviä sosiaalisia taitoja ja osalle sukupuolella oli merkitystä. Lapset kertoivat myös muutamia kiusaamistarinoita, joissa he olivat olleet itse osallisina tai sivustaseuraajina. Kerronnasta ilmeni, että lapset olivat kokeneet sekä fyysistä että psyykkistä kiusaamista. Kiusaamisen lisäksi tutkielmassa käsiteltiin eläviä konflikteja, jotka syntyivät lasten välille tutkimustilanteissa. Lasten tarinoissa tuotiin voimakkaasti esille myös tämän päivän lastenkulttuuriin liittyvää kerrontaa, joissa käsiteltiin erilaisia tuotteita, leluja, elokuvia, pelejä ja lasten omistajuutta. Luovat tarinat sisältävät spontaaneja tarinoita, jotka kerrottiin aikuisen näkökulmasta katsottuna yllättävissä yhteyksissä ja niiden sisältö näyttäytyi epäloogisena kerrontana.</p> <p>Pohdinnassa tarkasteltiin lasten oikeutta olla osana vertaisryhmää ja solmia merkittäviä ystävyysuhteita. Lisäksi arvioitiin lastenkulttuurin ja markkinoiden hyötyjä ja haittoja. Eettisyyttä on tarkasteltu läpi tutkielman kriittisesti sekä itseään arvioiden. Luotettavuuteen on pyritty kuvaamalla tarkoin ja avoimesti tutkielman eri vaiheita, menetelmiä ja tuloksia.</p>			
Asiasanat	kerronta, lastenkulttuuri, ystävyys		

Sisältö

1	JOHDANTO	1
2	TUTKIMUSKYSYMYS	5
3	TUTKIMUKSEN LÄHESTYMISTAVAT	6
3.1	Lapsinäkökulmainen tutkimus.....	6
3.2	Kerronnallisuus.....	8
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	12
4.1	Tutkimusluvut ja tutustuminen kanssatutkijoihin.....	12
4.2	Aineistonkeruumenetelmät.....	14
4.3	Omat lähtökohtani ja aineiston analyysi.....	24
5	YSTÄVYYDEN ÄÄRELLÄ	27
5.1	Kiintymykseen liittyvät tarinat.....	27
5.1.1	<i>Ystävyys</i>	28
5.1.2	<i>Kotitarinat</i>	33
5.2	Leikkiin pääsy -tarinat.....	36
5.2.1	<i>Keinot ja vaatimukset</i>	37
5.3	Konfliktitarinat	43
5.3.1	<i>Kiusaaminen ja syrjiminen</i>	44
5.3.2	<i>Elävät konfliktit</i>	49
5.4	Kulttuuritarinat	51
5.4.1	<i>Tuotteet, leikit ja omistaminen</i>	52
5.4.2	<i>Elokuvatarinat</i>	57
5.5	Luovat tarinat.....	62
6	POHDINTA	69
6.1	Tulosten ja menetelmien tarkastelua	69
6.2	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	73
	LÄHTEET	76
	LIITTEET	

Lähdin tutkimusmatkalle kanssa pienten tutkijoiden, jotka opettivat minulle
tarinoiden kuuntelemisen taidon.

Mikko: Mulla on asiaa!

Haastattelija: Kerro.

1 JOHDANTO

Tämä pro gradu -tutkielma kuvaa tutkimusmatkaani pienten lasten kerronnan maailmaan. Matkaseuranani minulla oli pienet tarinankertojat. Matka sai alkunsa ajatuksestani, jossa halusin lähteä keräämään lasten tarinoita ystävyydestä ja ulkopuolisuudesta. Matkakumppanini kuitenkin opettivat minulle, että liian lukkoon lyöty matkasuunnitelma ei aina toimi, vaan on oltava valmis muuttamaan kurssia. Tässä tutkielmassa esitellään lasten tarinoita, joita he ovat halunneet kertoa kun aiheena on ollut ystävyys. Pro gradu -tutkielmassani lasten tarinat ovat oman aikansa tarinoita, jotka heijastelevat ajankohtaisia ja yhteiskunnallisia teemoja, joista kerron seuraavaksi.

”Nyt menee aivan höpöks!” tai *”Eipä höpötetä!”* ovat päiväkodissa tuttuja kieltoja lapsille. Lapsen tapa ”höpistä” omia juttujaan ja tarinoita viime viikonlopun mummolareissusta saattaa näyttäytyä aikuiselle tilanteeseen sopimattomana ”höpötyksenä” tai jopa muita häiritsevänä päämäärättömänä tarinointina. Nämä huomiot perustuvat omiin kokemuksiini ja havaintoihini päiväkotiharjoitteluissa ja ollessani sijaisena lastentarhanopettajana. Kuitenkin lähtökohtaisesti ajatellen, lapsella on tunnustettu oikeus ilmaista itseään ja mielipiteitään. Lisäksi lapsella on oikeus tulla kuulluksi. Näin sanotaan YK:n lapsen oikeuksien julistuksessa: *”12. Lapsella on oikeus vapaasti ilmaista mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa. Lapsen mielipide on otettava huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti.”* (http://www.lapsiasia.fi/lapsen_oikeudet. YK:n lapsen oikeudet.) Myös Oulun kaupunki on sitoutunut tukemaan lasten ja nuorten osallisuutta ja kuulemaan heitä (<http://www.ouka.fi/oulu/nuoret/osallisuus-ja-vaikuttaminen>). Mielestäni olisinkin lapsen edun mukaista, että aikuiset perehtyisivät lasten kerronnan kokonaisvaltaisuuteen ja erityisyyteen. Karlsson (2012) puhuu lapsen äänen merkityksen määrittelemisestä. On hyvä pohdita, riittääkö lapsen äänen kuulemisessa se, että lapsi saa puhua vai että me aikuiset todella ymmärrämme lapsia? Ydinajatus lapsen kuulemisessa liittyy lapsen jokapäiväiseen elämään, kuinka me osaamme pysähtyä kuulemaan lapsia kiireisessä arjessamme? (Karlsson, 2012, s. 35.) Tämän tutkielman tarkoituksena ei ollut analysoida mistä lasten tarinat syntyvät, vaan tarinoita pidetään kuulemisen arvoisena sinällään.

Riihelä (2012) kirjoittaa, että 1-4-vuotiaiden lasten kerronta ja ilmaisu poikkeavat huomattavasti aikuisten kerronnasta. Kuitenkin on otettava huomioon, että myös lasten kerronta eroaa toisistaan. Lasten ja aikuisten kerrontaan liittyviä eroja on pitkään perusteltu lapsen kehitystasosta nähdessä. Oma äidinkielen taito on avain välittömään ja helppoon ilmaisuun. Nuolijärven mukaan puheenkehitykseen sisältyy eri vaiheita, joista pienen ihmisen lapsenomaisen kielen olisi lapsen ensikieli. Aikuisten tulisi pyrkiä ymmärtämään lapsen omaa kieltä, jotta lapsi tulisi kuulluksi. (Riihelä, 2012, s. 210-211 ja 225.) Siksi ajattelenkin, että on tärkeää kehittää sellaisia menetelmiä, joilla parhaiten saisi pienten lasten äänen kuuluviin. Tässä tutkielmassa käytettiin useita eri aineistokeruumenetelmiä, jotta pienet lapset olisivat saaneet ilmaista itseään mahdollisimman monipuolisilla keinoin. Tällä tutkielmalla haluan kiinnittää aikuisten huomion pienten lasten kokonaisvaltaiseen kerrontaan ja siihen, että aikuiset pysähtyisivät kuulemaan arjen keskellä ne pienimmät, ja ehkä aikuisten mielestä vähäpätöisimmätkin, tarinat.

Tänä keväänä 2014 Suomessa on käyty keskustelua lapsen subjektiivisesta päivähoito-oikeudesta. On jouduttu muistuttamaan, että päivähoito ja siihen kuuluva varhaiskasvatus ovat etenkin pienen lapsen etuja ja oikeuksia. (ks. esim. yle.fi/uutiset.) Sosiaali- ja terveysministeriön (2010) lasten ja nuorten syrjäytymistä koskevassa tilastossa myönteisenä kehityksenä syrjäytymisen vastaisessa työssä mainittiin jokaisen lapsen oikeus päivähoitopaikkaan (STM:n selvityksiä 2010:26, s. 11). Puroilan & Estolan (2012) päiväkodissa toteutetussa lasten hyvinvointitutkimuksessa puolestaan huomattiin, että jo pienillä lapsilla on päiväkodissa solmittuja tiiviitä ystävyys-suhteita (Puroila & Estola, 2012, s. 33). Myös tässä tutkielmassa päiväkodinlapsilla oli kestäviä ystävyys-suhteita ja lisäksi lapset kertoivat paljon tarinoita ystävistään päiväkodissa. Ystäviin oltiin kiinnytetty ja heitä ikävöitiin. Kun lapsilta kysyttiin, mikä päiväkodissa on mukavinta, vastauksena kuuluivat ”kaverit ja leikki”. Nämä tarinat ystävistä olivat lasten kertomaa ja mielestäni ne osoittavat, että päiväkotiki on merkittävä paikka ystävyys-suhteiden solmimiselle ja että lapset kokivat tärkeäksi kuulua vertaistensa joukkoon. Ladd kirjoittaa, että lapsen jäädessä vertaisryhmänsä ulkopuolelle, riski myöhemmin ilmeneville ongelmille, kuten mielenterveysongelmille, koulussa oppimisvaikeuksille ja jopa koulupudokkuudelle kasvavat huomattavasti. Haasteet sosiaalisissa suhteissa ovat verrattavissa oppimisvaikeuksiin: ongelmat kasaantuvat ja kasvavat. Niihin puuttuminen ja lapsen auttaminen jälkikäteen ei ole ongelmatonta. (Neitola, 2013, s. 103.) Pro gradussani lapset ovat saaneet kertoa vapaasti tarinoitaan leikkikaveristaan ja leikeistään. Haluankin tuoda lasten näkökulman esiin siitä, kuinka kaverit ja

ryhmään kuulumisen ovat tärkeitä jo pienelle lapselle. Mielestäni nämä päiväkodissa solmitut ystävyysuhteet ovat merkittäviä lapselle tänään ja ne vaikuttavat positiivisesti myös lapsen tulevaisuuteen.

Tutkielmassani lapset kertoivat muutamia tarinoita kiusaamisesta. Vasta viime vuosina on havahduttu siihen todellisuuteen, että myös pienet lapset kiusaavat ja sitä tapahtuu päiväkodissa. Mannerheimin lastensuojeluliiton ja Folkhälsanin (2009-2010) selvityksessä tulittiin siihen johtopäätökseen, että kiusaamisen ennaltaehkäisy tulee aloittaa jo päiväkodissa ja että se tulisi sisällyttää varhaiskasvatuksen perusteisiin. (Kirves & Stoor-Grenner, 2010, s.1.) Pidän tärkeänä, että aikuiset kuuntelevat ja havainnoivat lapsia päiväkodissa ja käyvät keskusteluja hyvän ystävyyden pelisäännöistä.

Tutkielmani pohjautuu lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen sekä kerronnallisuuteen. Minulle oli alusta saakka selvää, että haluan tehdä lasten kanssa tutkimusta, joten lapsinäkökulmainen tutkimus oli looginen valinta. Kesäni opiskelijana lastenkodissa herätti minulle ajatuksia yhteenkuuluvuudesta ja toisaalta ulkopuolisuudesta. Halusinkin lähteä näistä teemoista käsin työstämään graduani. Valitsin aiheekseni pienten lasten vertaissuhteet päiväkodissa, koska kokemukseni mukaan niin yhteenkuuluvuus kuin ulkopuolelle sulkemisenkin kuuluvat päiväkodin arkeen. Kerronnallisuus tutkielmani toisena lähtökohtana antoi mielestäni lapsille kanavan kertoa heidän tarinaansa. Tässä tutkielmassa kerronnallisuus on lapsen kokonaisvaltaista kerrontaa, niin sanallisesti kuin kehon elein. Keltikangas-Järvinen (2012) kirjoittaaakin siitä, kuinka lapsen kommunikointi alkaa heti syntymän jälkeen ja se on aluksi vain kehollista. Lapsi ilmaisee tarpeitaan aluksi itkun ja hymyn avulla, mutta heti syntyessään lapsi on valmis vuorovaikutukseen. (Keltikangas-Järvinen, 2012, s. 53-54 ks. myös Karlsson, 2003, s. 18.)

Kuvaan tutkielmassani alusta saakka kokemaani oppimisprosessia. Tutkielmani etenee siten, että kirjoitan aluksi lapsinäkökulmaisesta tutkimuksesta ja kuinka se on näkynyt minun tutkielmassani. Tämän jälkeen avaan kerronnallisuuden metodologiaa ja kuinka se ilmentyi minun ja tutkimuskumppaneideni välillä. Kolmannessa kappaleessa kirjoitan siitä, kuinka tutkielmani toteutui ja miten käytin erilaisia menetelmiä lasten kanssa. Lähdin matkalle ystävyys-teemalla, enkä olisi matkani alussa osannut aavistaa, mitä tarinoita retkeni varrella lapsilta saisin. Pienten tarinankertojien kertomukset ovat välähdyksiä tämän päivän lapsuudesta, ystävydestä ja siitä lapsen kerronnan maailmasta, joka jää meille aikuisille

arvoitukseksi. Tutkimuksen toteuttamisen jälkeen kirjoitan aineiston analyysistäni, jonka pohjalta löysin lasten tarinoille viisi erilaista tarinateemaa. Kappaleessa ”Ystävyiden äärelä” keskitytään lasten kertomiin tarinoihin ja niitä peilataan jo tutkittuun tietoon. Olen pyrkinyt pitämään yllä lasten ääntä läpi tutkielmani tuomalla esiin lyhyitä katkelmia matkamme varrelta. Lopuksi arvioin käyttämieni menetelmien toimivuutta tässä tutkielmassa ja toisaalta tutkielmani luotettavuutta. Eettinen pohdinta on ollut läsnä koko tutkielmani ajan, mutta siihen keskityn erityisesti Pohdinta-osuudessa. Katkelmissa käytetyt lasten nimet ovat muutettuja alkuperäisistä.

2 TUTKIMUSKYSYMYS

Tutkimuskysymykseni muotoutui lopulliseen muotoonsa tutkielmani loppuvaiheessa, jolloin aineisto ja koko tämä koettu prosessi näyttäytyi minulle kokonaisuutena.

Tutkimuskysymykseni on:

Minkälaisia tarinoita pienet lapset haluavat kertoa, kun aiheena on ystävyys?

Tutkielmani tarkoituksena on avata lasten kerronnan maailmaa, joka monesti näyttäytyy aikuiselle hyvin epäloogisena tarinankerrontana. Olen siis lähtenyt tutkimusmatkalle ystävyys-teemalla ja kerännyt ne lasten tarinat, joita he halusivat minulle tältä pohjalta jakaa. Tutkimuskysymykseeni sisältyy ajatus siitä, että lapsille on tarjottu keskustelunaihe ja he itse ovat saaneet kertoa niitä tarinoita, jotka ovat siinä tilanteessa heille syntyneet.

3 TUTKIMUKSEN LÄHESTYMISTAVAT

3.1 Lapsinäkökulmainen tutkimus

*”Maailmassa monta, on ihmeellistä asiaa. Se hämmästyttää, kummastuttaa pientä kulki-
jaa.”*

(M. Pokela)

Lähestyin pro gradu -tutkielmaani lapsinäkökulmaisen tutkimusperinteen kautta ja tarkoituksenani oli kokeilla erilaisia, luoviakin, menetelmiä pienten lasten parissa. Tässä tutkielmassa lapsinäkökulmainen tutkimus paikantui päiväkodin lapsiin, jotka olivat iältään 3–5-vuotiaita ja tavoitteena oli tehdä tutkimusta heidän kanssaan. Lähtökohtanani on ollut nähdä lapset kanssatutkijoina, en niinkään haastattelija-haastateltava -näkökulmasta, vaikka valtasuhde lapsiin oli myönnettävä. Seuraavaksi kuvaan lapsinäkökulmaisen tutkimuksen piirteitä ja sitä, kuinka tämä valittu näkökulma näkyy omassa tutkielmassani.

Lapsitutkimuksen historia pohjautuu lapsuudenhistoriaan, -sosiologiaan sekä -antropologiaan, joiden avulla on päästy tutkimaan lapsen jokapäiväistä elämää. Lapsen arkea tapahtuu monissa erilaisissa elämäpiireissä ja niihin sisältyy yhtä lailla mahdollisuuksia kuin myös rajoituksia, lasten omia kokemuksia ja saavutuksia. (Alanen, 2009, s. 9.) Lapsitutkimus käsitteenä sisältää useita eri määritelmiä. Laajimmillaan sillä voidaan tarkoittaa ylipäätään lapsista tehtävää tutkimusta. Kun puhutaan tutkimuksesta, jossa lapset ovat itse tiedontuottajina, puhutaan lapsinäkökulmaisesta tutkimuksesta. Sen tarkoituksena on saada tietoon lasten näkökulma ja heidän tietonsa. Tästä syystä lapset osallistuvat itse tutkimuksen tekoon. Tavoitteena on kuulla lasten sanalliset ja sanattomat viestit, kokemukset ja tavat ilmaista itseään. Kaikkea tätä kehystää se kulttuuri, sosiaalinen, historiallinen ja yhteiskunnallinen aika, jossa me elämme. Lapsinäkökulmainen tutkimus voi koskettaa jopa syntymätöntä lasta ja se tarkastelee lasten tapaa olla vuorovaikutuksessa toisiinsa ja kuinka he yhdessä luovat kulttuuria. (Rutanen, 2012, s. 90.) Lapsitutkimus on monitieteinen ala, johon kietoutuu niin yhteiskunta- kuin kulttuuritieteet. Yhteisenä intressinä näille on halu ymmärtää lasta yhteiskunnallisena jäsenenä ja toimijana. Lisäksi tarkastelun kohteena on lapsuus osana yhteiskuntaa, sen rakenteita ja kulttuuria. (Alanen, 2009, s. 9.)

Osallistuessaan yhteiskunnan tarjoamiin käytänteisiin, lapsi osaltaan kiinnittyy yhteiskuntaan toimijana, mutta myös toiminnan kohteena (Alanen, 2009, s. 21). Yhteiskuntatieteellisessä lapsuudentutkimuksessa lapset nähdään aktiivisina, oman elämänsä ja identiteettinsä rakentajina (Lehtinen, 2001, s. 80). Lapset pyritään näkemään sosiaalisina toimijoina, jotka ovat osa yhteiskuntaa omista sosiaalisista maailmoistaan käsin (Alanen, 2009, s. 22). Tästä näkökulmasta katsottuna erityishuomio kiinnittyy lasten sosiaalisiin maailmoihin sekä suhteisiin niin lasten kuin aikuisten välillä. Tarkastellessa näitä seikkoja, voidaan huomata lasten tapoja rakentaa niin omaa kuin vuorovaikutuksessa olevien toimijoiden elämää. Tällainen näkökulma vaatii, että lapsi nähdään kompetenttina toimijana, ei vain aikuisen ohjauksen ja kasvatuksen tuloksena. Alle kouluikäisten lasten parissa tällainen ajattelu on vielä suhteellisen uutta ja tarkastelua varjostavat perinteiset käsitykset lapsen kehityksestä ja kasvatuksesta, jotka liitetään vain aikuisen ja lapsen väliseksi asiaksi. (Lehtinen, 2009, s. 80.) Vaikka päiväkotia ja koulujärjestelmää pystyttävätkin raameja ja rajoja lapsuuteen, lapset ovat myös lapsuutensa rakentajia. Muun muassa näistä syistä lapsitutkimuksen metodologiaa tulisi kehittää yhä lapsilähtöisempään suuntaan. (Alanen, 2009, s. 23.)

Pro gradu -tutkielmassani päiväkotia oli tutkimukseen osallistuneiden lasten institutionaalinen ympäristö ja minun täytyi ottaa huomioon tämä tutkielmaan liittynyt konteksti. Koska päiväkotien arki ja rutiinit ovat minulle tuttuja, osasin ajoittaa tutkielmani toteutuksen lapsille ja toisaalta koko ryhmän kannalta sopivaan aikaan. Tämä tarkoitti minun kohdallani sitä, että selvitin ajoissa lasten viikko- ja päiväsuunnitelmat: oliko tiedossa mahdollisia retkiä tai tapahtumia, joihin lapset osallistuisivat? Aineiston hankinta toteutui jokaisella kerralla aamupäivästä, aamupiirin jälkeen ennen ensimmäistä ulkoilua, jolloin suurin osa ryhmän lapsista oli paikalla. Koin tämän ajankohdan toimivaksi, sillä suuriosa lapsista oli yleensä aamupäivisin paikalla. Strandell (2010) kirjoittaa, ettei tutkimuksen toteutumispaikan valinta ole neutraali metodologis-eettisesti. Yleisintä on tutkia lapsia kouluissa ja päiväkodeissa, sillä niissä paikoissa heidät tavoittaa vaivattomasti ja osallistujien haaliminen on helpompaa. (Strandell, 2010, s. 99.)

Tutkijan suunnitellessa tutkimuskysymystään ja kiinnostuksen kohteitaan, hän samalla luo odotukset siitä, mitä hän lapsilta toivoo. Kuitenkin laadullisesti erilainen lähestymiskulma olisi havainnoida, kuunnella lapsia ja heidän toimintakulttuuriaan. Tällöin mielenkiinnon kohteena onkin se, mitä lapset haluavat kertoa, mikä on heille oleellista. Jos nimenomaan halutaan tietoa lasten kerronnasta, on tutkimustilanne luotava sellaiseksi, että se synnyttää keskustelua. Lisäksi tutkijan on tunnistettava omat käsityksensä ”lapselle tyypillisestä ta-

vasta toimia”, sillä erilaiset kategorioinnit saattavat vääristää ja kaventaa kuvaa lasten kerronnasta. (Riihelä, 2012, s. 231 ks. myös Karlsson, 2012, s. 271.) Itsekin törmäsin omiin ennakko-oletuksiini siitä, mitä lapsilta odotan. Tästä johtuen tutkimuskysymykseni muuttui eläväksi ja ajatustyön jälkeen luovuin niistä odotuksista, jotka liitin lasten kerrontaan. Havaitsin liian rajatun ja lukitun tutkimuskysymyksen haittaavan tiedonkeruuprosessiani siten, että saatoin kokea, että lapset eivät anna vastauksia tutkimuskysymykseeni, vaikka itse asiassa he kertoivat hyvinkin paljon. Toisaalta kohtasin tilanteita, joissa lapset kokivat kysymykseni liian vaikeiksi. Teemun ja Mikon kanssa piirustushetkellä yritin avata keskustelua siitä, minkälaisia ovat poikien parhaat kaverit:

Haastattelija: Minkälaisia ne sun parhaat kaverit on? Osaatko kertoa?

Oi, se on hieno Teemu. Laita siihen nimi sitte. (piirustus)

Mikko: No, no.. en mä tiää.

Haastattelija: Entäs Teemu, minkälaisia on sun parhaat kaverit?

Teemu: Hirveän vaikea selittää..

Mikko: Sä kysyt aika vaikeita, vaikeita.. vaikeet.. Sä kysyt aika..

Karlsson (2012, s. 275) muistuttaa, että lapset elävät tässä ja nyt, ja oppiminen sekä kasvaminen tapahtuvat yhdessä keskustellen, kohdaten ja eläen. Koin olevani enemmänkin oppijan kuin opettajan roolissa. Sillä vaikka itekin olen ollut lapsi ja elänyt oman lapsuuteni, en voi enää tavoittaa täysin sitä lapsen maailmaa, jossa kerran elin ja toisaalta, maailma on tänään eri kuin se oli omassa lapsuudessani. Mielestäni on hyvä ottaa huomioon se, että vaikka lapsuus tapahtuu aina tietyssä ajan ja kulttuurin kontekstissa, on lapsuus aina myös subjektiivinen kokemus.

3.2 Kerronnallisuus

Lapsitutkimuksen lisäksi oma näkökulmani painottuu kerronnallisuuteen. Kerronnallisuus voidaan nähdä usealla eri tavalla, tässä tutkielmassa keskitytään pienten lasten kerrontaan. Hyödynnän kerronnallisuutta monipuolisesti, käsitän kerronnallisuuteen liittyvän laajempaa ilmaisua kuin kirjoittaminen ja suullinen kerronta.

Kertomusten avulla ihminen haluaa ymmärtää ja hahmottaa historiaansa sekä kuvata omaa identiteettiään, joka muodostuu eri kertomuksista. Kerronnallinen tutkimusote sisältää käsityksen vuorovaikutuksesta, tietämisestä sekä ajallisesta käsityksestä. Lisäksi kerronta on side, joka punoo ryhmiä yhteen ja ylläpitää niiden olemassaoloa. Kerronta ja kulttuuri ovat vahvasti sidoksissa toisiinsa ja sen avulla todennamme sen hetkistä todellisuutta, mutta toisaalta myös pidämme yllä kulttuuriamme ja elettyä historiaamme. (Hyvärinen & Löyttyniemi, 2005, s.189.) Lasten kanssa toimiessa ja heitä kuunnellessa, ei voinut välttyä tämän ajan ilmiöiltä ja lastenkulttuurilta, ne punoutuivat lasten kerrontaan monella tapaa. Ajattelen, että lapset olisivat kertoneet erilaisia asioista 50 vuotta sitten, koska näitä kulttuurin ilmiöitä, joista lapset tänään puhuvat, ei ollut silloin olemassa. Toisaalta lasten tarinointi satoi meitä ryhmänä tiiviiksi ja koen, että välillämme vallitsi luottamus – lapset uskalsivat ja halusivat jakaa tarinoita itsestään ja elämästään. Lasten tämän päivän kulttuurilliset tuotteet ja hahmot olivat vahvasti läsnä lasten kerronnassa jokaisella tapaamisellamme. Muun muassa piirustushetkellä, jossa aiheena oli ystävyys ja kaveruus, Teemu taiteli kuvan Turtles-hahmojen ja pahis ”Silppurin” taistelusta:

Teemu: Se on Rafael.

Haastattelija: Haluakko sää kertoa mitä siinä kuvassa tapahtuu?

Teemu: Katos Rafael on hyökkäämässä niskaan ja Donatello taistelee Silppurin kaa.

Haastattelija: Ahaa, onko siinä taistelu menossa vai alkamassa?

Teemu: Menossa.

Haastattelija: Kumpihan voittaa siinä?

Teemu: Kato siinä on mutantteja. Silppuriki teki omia mutantteja, mutta ne mutantit ei oo niin hyviä ku..

Kerronnallisessa tutkimuksessa ei ole harvinaista, että pääpaino on kielellisessä kerronnassa ja ulkopuolelle jää ihmisen kehollinen viestintä ja kerronta. Kuitenkin mielenkiinto kehollisuuteen (eng. embodiment) on kasvanut viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana. Ihminen nähdään kokonaisvaltaisena olentona, joka kehonsa kautta jäsentää ja kokee maailmaa, puhuen, liikkuen ja eläen. Useiden kielitieteilijöiden mukaan kielellisyys pohjautuu keholliseen kokemukseen, viitaten siis siihen, että kieli on kehollista. (Hydèn, 2013, s. 126 - 128.) Mielestäni lasten kokonaisvaltainen tapa olla ja elää kertoi yhteensä hyvin paljon,

verrattuna siihen, jos olisin tarkastellut vain sanottuja sanoja. Kerronnallisuuden ja kehollisuuden suhdetta voidaankin tarkastella useasta eri näkökulmasta ja itse omassa tutkimuksessani pohjaan näkökulmani pitkälti ajatukseen kommunikoivasta kehosta.

Fenomenologianfilosofit sanovat, että viimeistään ihmisten kasvatusten tapahtuvassa vuorovaikutuksessa ihminen kohdataan myös kehollisena olentona. Tällaista kasvatusten tapahtuvaa vuorovaikutustilannetta voitaisiin kutsua jopa paremmin ”kehotusten” tapahtuvaksi ilmiöksi (vrt. eng. face-to-face, body-to-body). Kun tarinoita kerrotaan toisen ihmisen läsnä ollessa, tilanteessa olevat ihmiset voivat kuulla toisensa ja jopa koskettaa toisiinsa; toisin sanoen heidän kehonsa ovat suljetussa läheisyydessä (close proximity). (Hydèn, 2013, s.129 - 130.) Hydèn (2013) viittaa Goodwiniin kuvaillessaan ihmisen kerrontaa monipuoliseksi esitykseksi, johon liittyy kertojan kokonaisvaltainen olemus. Se, millaiseksi tarina muokkaantuu kuulijalle, koostuu kertojan ilmeistä, eleistä sekä äänestä. Tällainen kerronta ei ole enää vain tekstiä tai puhetta, vaan yhteistä toimintaa. Toimintaa, jossa jäsenet eivät vain vastaa toisilleen, vaan jakavat yhteisen hetken, jossa heillä on yhteisymmärrys kokemastaan. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että kasvokkain tapahtuvassa vuorovaikutuksessa kehot eivät ole koskaan neutraaleja, vaan niillä tarkoitetaan aina jotakin. Toisin sanoen tarinoita kerrotaan ja otetaan vastaan yhtä lailla kielellisesti kuin kulmakarvoilla, käsillä ja äänen eri vivahteilla. (Hydèn, 2013, s. 129 - 130.) Esimerkiksi lasten äänenpainot antoivat oman säväyksensä tarinankerrontaan: milloin Mikko puhui hiljaisella äänellä ”niistä pahemmista pojista” tai Teemun kanssa innostuessaan suureen ääneen Autot- elokuvan vauhdikkaista juonenkäänteistä.

Pojat piirtelevät kumpikin omaa piirustustaan, Teemu Turtles-hahmoa ja Mikko kuvittaa samalla kertomaansa Autot-elokuvien tapahtumia. Keskustelun äänenvoimakkuus on korkealla ja paikka paikoin kohoaa poikien innostuksen myötä yhä korkeammalle.

Mikko: Tästä tulee se öljynporauslautta, jossa se yks Fin Mc Michel ajo. Fin Mc Michel osaa ajaa tämmösessä...

Teemu: Veden päällä.

(päällekkäistä puhetta)

Mikko: Niimpä! Ja sitte alko ajaan tällasta. Se, mikä siinä oli se?

Teemu: Niin! Se jalkaa piti.. se magneetti!

(päällekkäistä, innostunutta puhetta)

Haastattelija: Oho.

Omassa tutkielmassani kehonkielen huomioiminen näkyi esimerkiksi lasten vireystilan tarkkailuna. Se oli yksi keino hahmottaa ajankäyttöä, lasten ei tarvinnut kertoa kielellisesti, että he ovat väsyneitä, vaan pyrin tulkitsemaan sen heidän kehonkielestään ja näin lopettamaan toiminnan lapsille sopivaan aikaan. Lisäksi monet tunteet, kuten innostuneisuus ja jännittyneisyys olivat tulkittavissa lasten eleistä ja olemuksesta; lasten nauru, kiljahdukset, äänen voimakkuuden kasvaminen kerronnan edetessä ilmensivät minulle innostuneisuutta, kun taas vähäsanaisuus, jopa puhumattomuus ja pieneksi keräksi käpertyminen viestittivät minulle jännittyneisyyden tunteesta. Välillä myös hiljaisuus oli läsnä minun ja lasten kanssa. Leikkiessäni Amandan, Iinan ja Eerikan kanssa, heidän hiljaisuutensa näyttäytyi minulle hämmennyksenä.

Haastattelija: Nyt tipu ja tiikeri alko leikkiin kahestaan. Miltähän elefantista nyt tuntuu?

(hiljaisuus)

Haastattelija: Miksi nämä ei ottanu tätä elefanttia mukaan?

(hiljaisuus)

Haastattelija: Keksittekö? Miksi ne halus olla kahestaan, tiikeri ja tipu?

(hiljaisuus)

Viljamaa (2012) puhuu väitöskirjassaan siitä, kuinka lasten kerronnallinen on ruumiillista ja kuinka lapsi luodessaan uutta käyttää siihen koko kehoaan. Leikkiminen, rakentaminen, asioiden esittäminen ja sanoittaminen ovat kaikki lapsen moniulotteista kerrontaa. Viljamaan mukaan ruumiillinen kertominen on yhtä lailla kertomista kuin sanallinen kerronta ja että ruumiillinen kerronta voidaan tulkita samalla lailla väärin kuin sanallinen kerronta. (Viljamaa, 2012, s. 178.) Myös Puroilan ja Estolan (2012) tutkimuksessa käy ilmi, että päiväkodin pienimmätkin lapset käyttivät kerrontaan ja viestintään kokonaisvaltaisesti kehoaan, eleitään ja ilmeitään. Havaittuja kerronnallisia keinoja olivat esimerkiksi äänensävyt, kosketukset, toiminta, itku, vastarintaan asettuminen sekä laulu ja leikki. Toisaalta lapsen hiljentymisen ja syrjäänvetäytymisenkin kertovat ja viestittävät osaltaan ympäristölleen jotain. Nämä ovat vain muutamia esimerkkejä siitä, kuinka monipuolisesti pienet lapset itse asiassa kertovat itsestään. (Puroila & Estola, 2012, s. 29.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimussuunnitelmassani nimesin tutkimusongelmakseni ulkopuolisuuden ja kiusaamisen. Aineistoa kerätessä ja sitä analysoitaessa, kävi kuitenkin ilmi, etteivät kiusaaminen tai ulkopuoliseksi jääminen olleet näille lapsille kovinkaan ajankohtaisia teemoja. Satunnaisia kertomuksia eri konfliktitilanteista kyllä kerrottiin, mutta osa lapsista ilmaisi, ettei heillä ollut kokemusta ulkopuolelle jäämisestä tai kiusaamisesta laisinkaan. Tämä oli tietenkin positiivinen asia, mutta se tarkoitti itselleni näkökulman vaihtamista ensimmäisestä laajempaan ja katsomista, mitä lapset tuottavat tästä viitekehyksestä. Tämä on tyypillistä laadullisen tutkimuksen analyysivaiheessa, jossa aineistosta voi löytyä useita mielenkiinnonkohteita, toisaalta jotain sellaista, mitä ei osannut edes ajatella (Tuomi & Sarajärvi, 2004, s. 94).

Seuraavaksi kuvaan tutkielmani toteutumista lupien hankkimisesta aineistonkeruuvaiheeseen. Aineistonkeruumenetelmät muokkaantuivat tutkielmaa tehdessä.

4.1 Tutkimusluvut ja tutustuminen kanssatutkijoihin

Aineiston hankintaa varten olen kysynyt kirjalliset luvat erään yksityisen päiväkodin johtajalta sekä ryhmän lastentarhanopettajalta. Tämän lisäksi tutkimuslupahakemukset annettiin täytettäväksi lasten vanhemmille ja heidän lapsilleen. Eli myös lapset täyttivät oman osuutensa hakemuksesta. On otettava huomioon, että lasten osallistuminen oli jokaisella kerralla vapaaehtoista ja heillä oli oikeus kieltäytyä tai siirtää osallistumistaan myöhempään ajankohtaan. Viime kädessä osallistuminen oli kuitenkin lapsen omissa käsissä ja tilanteissa, joissa lapsilla oli jokin leikki kesken, lapsilla oli oikeus leikkiä leikki loppuun. Pieniin lapsiin kohdistuvassa tutkimuksessa pidetään itsestäänselvyytenä, että lasten vanhemmilta kysytään siihen lupa (Strandell, 2010, s. 96). Viljamaa (2012) kirjoittaa väitöskirjassaan lapsen suostumuksesta, joka on muutakin kuin sanallisesti luvan kysymistä. Lapsi voi antaa lupansa esimerkiksi katseellaan, olemuksellaan, innostuksellaan tai vetäytymisellään. Lapsen keholliset luvan antamiset tai antamatta jättämiset ovat pohjimmiltaan tutkijan omaa tulkintaa siitä, mitä lapset tilanteesta ajattelevat. Luvan kysymisen täytyy ollakin jatkuvasti esillä. Lapsilla täytyy olla oikeus kysyä tutkijalta heitä askarruttavia kysymyksiä,

toisaalta tutkijan on otettava huomioon myös lasten non-verbaalisia viestejä siitä, haluaivatko he olla mukana tutkimustilanteessa. (Viljamaa, 2012, s.186: ks. myös Strandell 2010, s. 97.)

Alasuutari (2005) puhuu lapsen sosiaalisesta kentästä, joka on siitä erityinen, että lapsen osallistuminen riippuu ensin huoltajan luvasta. Tästä johtuen lapsen haastattelutilanteeseen liittyy aina myös ”kolmas osapuoli”, eli huoltajan lupa. Tutkimukseen osallistuttaessa tulee niin lasta kuin huoltajaakin informoida tutkimuksen etenemisestä ja eri vaiheista. (Alasuutari, 2005, s. 147 - 148 ja 152.) Tutkimuslupia anoessa menin itse paikalle päiväkotiin vastaanottamaan lasten vanhempia. Näin sain kerrottua tarkemmin itsestäni ja tutkimusintresseistä. Lisäksi vanhemmat saivat tilaisuuden keskustella kanssani heitä askarruttavista kysymyksistä. Koin tällaisen menettelyn tärkeäksi, sillä usealla vanhemmalla oli halu keskustella kanssani, ennen kuin allekirjoittivat lupahakemuksen. Ennen varsinaisia aineistonkeruutuokioita osallistuin yhteen lasten aamupiiriin. Tutkielman tuloksista on luvattu informoida päiväkotia ja tutkielmaan osallistuneille lapsille on jaettu kunniakirjat. Myös Kontio (2010) kuvailee omaa prosessiaan, jossa hän hankki tutkimuksen osallistujat. Hän oli yhteydessä heihin aluksi kirjeitse, puhelimitse ja lopulta myös tapasi heidät. Toisin sanoen eettinen pohdinta ja tarkastelu ovat esillä jo ennen varsinaista tutkimuksen alkamista. (Estola, Kontio, Kyrönniemi-Kylmänen & Viljamaa, 2010, s. 192.)

Strandell (2010) pohtii, keneltä lupa täytyy kysyä, kun tutkimuksenkohteina tai -kumppaneina toimivat lapset? Ikää voidaan pitää yhtenä kriteerinä. On olemassa tapauksia, joissa katsotaan 12-vuotiaan olevan kykenevä päättämään osallistumisestaan ja tapauksia, joissa vaaditaan täysi-ikäisyyttä. (Strandell, 2010, s. 95.) Kuitenkin on tärkeämpää kunnioittaa tutkimukseen osallistuvaa henkilöä ja keskittyä hänen hyvinvointiinsa ja viesteihinsä, kuin vain noudattaa eettisesti sovittuja sääntöjä. Lisäksi on hyvä pysähtyä pohtimaan, pitäisikö eettisten sääntöjen olla erilaiset kun tutkitaan aikuisia ja lapsia? Lapset saattavat miellyttää aikuisista, eivätkä välttämättä uskalla kieltäytyä. (Estola, et. al., 2010, s. 186.) Mielestäni nämä sanattomat viestit siitä, haluaako lapsi osallistua tutkimustilanteisiin, vaativat tutkijalta herkkyyttä ja sen faktan hyväksymistä, että tilanteiden mukaan omat intressit on asetettava taka-alalle. Omassa tutkielmassani ryhmän lastentarhanopettajan mukaan ottaminen muutamiin tutkimustilanteisiin oli eettinen päätös. Päätöksen tein tilanteissa, joissa havaitsin lasten tarvitsevan tuttua aikuista heidän turvakseen.

4.2 Aineistonkeruumenetelmät

Pro gradu -tutkielmaani osallistui seitsemän 3 - 5 -vuotiasta lasta samasta päiväkotiryhmästä. Kolme heistä oli poikia ja loput tyttöjä ja tämä joukko sisälsi myös yhden sisarukset. Ryhmän jokaiselle lapselle annettiin mahdollisuus osallistua tutkielmaan, joten tähän valikoituivat ne lapset, joilla oli osallistumislupa ja ne, jotka sautuivat olemaan tutkimuspäivänä paikalla. Yhteensä päiväkodilla vierailin seitsemän kertaa, noin tunti kerrallaan ja tästä ajasta olen litteroinut 60 sivua tekstiä. Litteroidun tekstin lisäksi minulla on neljä lasten sadutustarinaa, joita kuitenkin en sisällöllisesti käytä tutkielmassani. Tämän tutkimusmatkan ajan olen kirjoittanut tutkimuspäiväkirjaa, jota käytän aineistoni tukena. Seuraavaksi esittelen käyttämäni aineistonkeruumenetelmät.

Lapsen avoin haastattelu

Aineistoni koostuu lasten kerronnasta, jota olen kerännyt eri menetelmin. Vahvimpana menetelmänä tässä tutkielmassa painottuu avoin haastattelu, jossa keskusteluaihe on väljästi määritelty (Tuomi & Sarajärvi, 2004, s. 78). Tässä tapauksessa aihe on ollut *vertaissuhteet* tai *ystävyyys*, kuten ilmiö lapsille esiteltiin. Aihe pysyi samana jokaisella tutkimuskeralla, vaikka aineistonkeruumenetelmät vaihtelivat. Avoimen ja teemahaastattelun erona voidaan pitää sitä, että teemahaastattelussa oletetaan haastateltavien ymmärtävän tutkittavan ilmiön juuri samalla tavalla, kun taas avoimessa haastattelussa haastateltavien annetaan kertoa aiheesta omista lähtökohdistaan käsin (Tuomi & Sarajärvi, 2004, s. 79). Laajemmin katsottuna haastatteluni edustaa myös laadullista haastattelumenetelmää.

Lasta haastatellessa aikuisen on ensin ”tultava juttuun” lapsen kanssa, eli päästävä puhumaan lapsen kanssa ja luoda sellainen ilmapiiri, jossa lapset haluavat jakaa tarinoitaan (Kalliala, 1999, s. 70). Myös Lehtinen (2000, s. 62) kertoo tutkimuksensa vaiheesta, jossa hän opettelee tutkimukseen osallistuvien lasten nimet ja tutustuu heihin paremmin. Laadullisen haastattelumenetelmän ansiosta lasten kokemukset ja näkökulmat on mahdollista tuoda esille. Haastattelumenetelmän tutkiminen sekä tarkastelu ovat vielä varsin vähäistä, sillä tarkastelun kohteena on ollut yleensä haastattelijan ja haastateltavan vuorovaikutus, ei vuorovaikutuksen eri tasot. Haastattelussa on otettava lasten ikä ja kehitystaso huomioon, sillä mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sitä voimakkaammin toiminnallisuus korostuu tutkimuksessa. On otettava huomioon, että lasten kerronta on kokonaisvaltaista: siihen liittyy

niin kieli, leikki kuin kehollisuuskin. (Alasuutari, 2005, s. 145 - 146.) Omassa tutkielmasani toiminnallisuus ja leikki olivat avainasemassa kun keräsin aineiston päiväkodin lapsilta. Tarkoituksenani oli luoda mahdollisimman luonnolliset puitteet yhteiselle keskustelulle. Kerroin kuitenkin lapsille, että tilanteet nauhoitettiin ja ilmoitin heille nauhoituksen aloittamisesta ja lopettamisesta. Vapaan ilmapiirin luomisessa pyrin avoimuuteen ja tutkimukseen liittyvien eettisten periaatteiden noudattamiseen.

Haastattelutilanne syntyy aina johonkin sosiaaliseen kenttään. Tutkijan on otettava myös huomioon lapsen ennako-oletukset haastattelutilanteesta. Lisäksi on tärkeää että lapsen panosta haastattelussa arvostetaan ja että hänet otetaan vakavasti. Tutkija ei saa olettaa, että lapsen näkökulmasta haastattelu olisi vähäpätöistä jutustelua. Kuitenkin kaikessa tässä taustalla heijastelee lapsen ja aikuisen valtaero. Lapsi nähdään kohteena, jota tulee suojella, kasvattaa ja josta täytyy pitää huolta. Tutkimushaastattelun näkökulmasta tämä valtaero on yhtäläillä positiivinen että negatiivinen fakta. Positiivisena puolena voidaan pitää sitä olettamusta, että lapselle voidaan esittää monipuolisesti kysymyksiä ja saada niihin rehellinen vastaus. Kun taas kielteisenä piirteenä lapsen ja aikuisen epätasa-arvoisessa suhteessa voidaan pitää aikuisen valtaa ajaa omia tavoitteita haastattelutilanteessa. (Alasuutari, 2005, s. 147 -148 ja 152.)

Omien tavoitteiden vaaliminen oli minulle ristiriitainen asia, sillä se tarkoitti sitä, että josain määrin minun täytyi ohjata lasten mielenkiintoa ja toimintaa haluamaani suuntaan. Haastattelutilanteet muuttivat matkalla muotoaan oman ymmärrykseni kautta, sillä käsitin, että lasten kerronta aiheesta *ystävyyys* on laajempi tarina kuin vain tarkat tarinat leikistä ja ystävydestä. Lasten kerronnan maailman avauduttua minulle, koin vapauttavana keskustella niistä asioista, jotka lapset sillä hetkellä kokivat heille merkittäviksi.

Alasuutari (2005) muistuttaa, että haastattelussa lapsen kannalta on parempi, että kysymys asetellaan lapsen kokemusmaailmaan, eli niihin asioihin, joita lapsi kohtaa omassa arjessaan sekä rutiineissaan. On varottava liikkumasta liian abstrakteilla alueilla. Tutkijan on hyvä pyrkiä ymmärtämään ja saavuttamaan lapsen tapa nähdä sekä jäsentää maailmaa. Lapsen ja aikuisen kieli poikkeaa sitä enemmän, mitä nuoremasta lapsesta on kyse, joten tässäkin suhteessa tutkijan on todella ymmärrettävä lapsen iän ja kehitystason merkitys. Peruspilarina voidaan pitää, että tutkija pyrkii aidosti kuuntelemaan sekä tunnistamaan lapsen tavan ilmaista itseään verbaalisesti. On tärkeää, että tutkija myös itse pyrkii muokkaamaan omaa kieliasuaan ja ilmaisuaan lapsen kannalta edullisemmaksi. (Alasuutari,

2005, s. 154 - 160.) Omassa tutkielmassani verbaalisen viestinnän lisäksi kiinnitin huomiota niin omaan kuin lastenkin keholliseen viestintään. Tämä näkyi osaltani siten, että toimin esimerkiksi lasten kanssa lattialla, leikin heidän kanssaan ja lapset saivat tulla halutesaan syliini. Kyrönlampi-Kylmänen muistuttaa, että lapsia haastatellessa on hyvä kiinnittää huomiota siihen, etteivät kysymykset ole liian aikuiskeskeisiä. Tämä on välillä haasteellista, sillä aikuinen ja lapsi katsovat maailmaa hyvin eri tavoin. (Kyrönlampi-Kylmänen, 2007, s. 23.) Seuraavassa aineistoni katkelmassa havainnollistuu hyvin, kuinka esittämäni kysymys on jo käsitteenä liian vieras, mutta toisaalta keskustelussa on näkyvissä lapsen luova ajattelu ja ongelmanratkaisukyky:

Haastattelija: - - Mitähän se tarkoitti ku se sano että "minä olen ulkopuolinen"

Mikko: Ei mitään..

Haastattelija: "En päässyt leikkiin, olin ulkopuolinen." Ulkopuolinen...?

Teemu: No se oli ulukona pelkästään. Meni sinne leikkiin.

Haastattelija: Niimpä, mahtokohan se tarkoittaa sitä.

Teemu: Joo katoppa ku se tais mennä just ulos vaan yksin leikkimään.

Ystävyys-suhteiden merkitystä lapsen kehityksen kannalta on tutkittu etenkin 1980-luvulla, jolloin keskityttiin tarkastelemaan erilaisia suhdetyyppejä sekä ystävyyden ja lapsen kehityksen välisiä mahdollisia yhteyksiä. Selvää yhteyttä ei pystytty osoittamaan, mutta tutkimusten mukaan uudet ja vieraat tilanteet helpottuivat, jos niissä oli mukana ystäviä tai leikkiveriteitä. (Kronqvist, 2001, s. 65 ja 74.) Tämä oli itselleni myös yksi peruste, miksi lapset tulivat aineistonhankintatilanteisiin pareittain tai kolmen ryhmässä. Havaittiin, että tuttu ystävä vieraassa tilanteessa luo kummallekin lapselle turvallisuuden tunteen, verrattuna siihen, jos lapset saapuisivat yksin tilanteisiin. Sadutushetki oli hyvä esimerkki siitä, kuinka tuleminen yksin tilanteeseen, jossa odottaa puoliksi tuntematon aikuinen, voi olla jollekin liian jännittävä kokemus, vaikka oma lastentarhanopettaja oli lapsen turvana. Myös Einarsdöttir (2007) kirjoittaa, että päiväkotikäiset lapset ovat tottuneet toimimaan ryhmässä. Lisäksi pari- tai ryhmähaastattelun etuna on se, että lapset saavat toisistaan tukea ja voimaa. Ryhmähaastattelu on vuorovaikutteista, joten lapset pystyvät auttamaan toisiaan. (Einarsdöttir 2007, s. 200.)

Osallistuva havainnointi

Osallistuvalla havainnoilla tarkoitetaan havainnointitapaa, jossa tutkija toimii aktiivisesti tutkimukseen osallistuvien kanssa ja on osallinen vuorovaikutustilanteissa. Osallistuvaa havainnointia on eri asteista, toisessa ääripäissä osallistumattomuus ja toisessa osallistuminen. (Tuomi & Sarajärvi, 2004, s. 84.) Oma roolini tutkimustilanteissa oli aktiivinen ja toisaalta oli tilanteita, joita saatoin jäädä tarkoituksella seuraamaan ensin sivusta. Tällaisia tilanteita olivat esimerkiksi tutkimustilanteissa lasten välille syntyneet ristiriidat, joissa jäin havainnoimaan, kuinka lapset itse selvittäisivät tilanteen ja jos tilanne vaati mielestäni aikuisen puuttumista, autoin lapsia selvittämään tilanteet. Tekemäni havainnot kirjasin heti tutkimustilanteiden jälkeen tutkimuspäiväkirjaani. Toisaalta havainnointini tapahtui myös litterointivaiheessa, jossa kirjasin muun muassa äänenpainoja, jotka mielestäni kertoivat jotain merkittävää tilanteesta. Lapsia selvästi kiinnostivat tutkimusvälineeni nauhuri ja muistiinpanovälineet.

Iina: Mitä.. sinä.. tekstet.. sinä? (osoittaa muistiinpanovälineitáni)

Haastattelija: mä kirjotan ylös tämmösiä juttuja, että mitä ne tipu ja elefantti ja tiikeri tekee. - -

Yleisesti ottaen havainnointiin liittyy tutkimushenkilöiden arvostaminen ja ajatus siitä, että asioihin löytyy monta erilaista näkökulmaa. Lisäksi tutkijan on sisäistettävä oppijan rooli, hän on tullut paikalle oppiakseen ja että tutkittavilla on paras tieto heitä koskevissa asioissa. (Tuomi & Sarajärvi, 2004, s. 85.) Koen sisäistäneeni nämä periaatteet, sillä ajattelen, että lapset ovat asiantuntijoita heidän kulttuuriinsa liittyvissä asioissa kuten leikissä. Tämän lisäksi koen, että ymmärrykseni on lisääntynyt lasten kerronnasta ja toisaalta lasten nykypäivän maailmasta. Esimerkiksi tämän päivän lastenkulttuuri- ja mediatuotteet ovat osaltaan erilaisia kuin omassa lapsuudessani. Seuraava katkelma on tutkimuspäiväkirjastani, johon olen kirjannut ensimmäisen tutkimuskerran havaintoni:

”Ryhmä oli aika heterogeeninen, osa lapsista hyvinkin ujoja, osa taas äänessä enemmän. Etenkin Teemu oli hyvin puhelias, ehkä vähän dominoivakin ja otti tilaa sekä roolia tilanteessa. En tiedä vaikuttiko Teemun voimakas rooli muihin, ujoimpiin lapsiin, siten että he olivat entistä vetäytyväisempiä. Pyrin kuitenkin kyselemään erikseen hiljaisiltakin lapsilta. Välillä he vastasivat, välillä osoittivat eleillään, että halusivat kuunnella. Iina on ryhmän pienimpiä ja opettelee vasta suomea, joten se tuo omat haasteensa kommunikaatioomme.” (Tutkimuspäiväkirja, joulukuu 2013.)

Leikki ja draamallisuus

Koko aineistonkeruuprosessini pohjautui luomaani tarinaan *Uppiksesta* ja tämän tilanteesta päiväkodissa. Mukanani oli siis pehmonalle Uppis, joka kauttani kertoi lapsille aina sen päivän tehtävän tai ongelman. Heikkinen (2005, s. 39) toteaa, että draaman avulla ihminen oppii uutta niin itsestään kuin toisistaankin. Tästäkin syystä on perusteltua, että toimiminen lasten kanssa pohjautui leikkiin ja draamaan. Ensimmäisellä ryhmätapaamisella luin lapsille Uppiksen lähettämän kirjeen (liite1).

Draamakasvatuksen yksi ulottuvuus on tarinoiden kertominen. Näiden kerrottujen tarinoiden avulla ihminen voi tarkastella todellista elämäänsä uusista näkökulmista (Heikkinen, 2004, s. 24 - 25.) Lapset lähtivät hyvin mukaan luomaani tarinaan ja heille Uppis hahmona jäi elämään. Lapset kyselivät ja olivat kiinnostuneita siitä, kuinka Uppiksen arki päiväkodissa sujuu. Lisäksi he antoivat innokkaasti neuvoja uudelle tuttavuudelleen.

Teemu: No tee sillai niinku me ollaan neuvottu, niin ehkä se sitte ne ottaa sitte mukkaan. Kerro seuraavalla kerralla sitte, että miten kävi.

***

Mikko: Missähän nalle? Voiko nallella leikkiä?

Haastattelija: ai Uppis?

Mikko: Niin.

Haastattelija: Uppis on siellä päiväkodissa nyt.

Eerika: Se on vieläki siellä.

Haastattelija: Se tulee kyllä vielä käymään.

Eerika: Ossaako se kävellä?

Uppiksen lisäksi käytin apunani muutamalla pienryhmäkerralla kahta käsinukkea, joiden avulla oli tarkoitus muodostaa lasten kanssa erilaisia näytelmiä ystävyys ja leikkiin pääsy - teemasta käsin. Huomasin kuitenkin, että minun oli luovuttava näytelmä-ajatuksestani, sillä lasten oli haastavaa toimia suunnittelemani mukaisesti, joten päätin liittyä leikkiin. Tällä tarkoitan sitä, että liityin itse leikkiin mukaan, välillä ohjaillen leikin juonta haastatellen, kysellen, mutta pääosin lapset ohjasivat leikin suunnan. Tutkielmassani on hyvä ottaa huomioon leikin ja draaman häilyvä ero.

Heikkinen (2004) määrittelee leikin ja draaman samankaltaisuuden lähtökohtana, jossa leikki on draamakasvatuksen yksi perusteista. Leikillisuus draamassa näkyy eri tavoin; esimerkiksi draamassa henkilöt sekä aika ja paikka ovat keksittyjä. Fiktiivinen roolihahmo voi olla surullinen, mutta näyttelijä joka tätä roolia näyttelee, ei itse jaa tätä samaa tunnetta. (Heikkinen, 2004, s. 50 - 58.) Huizinga toteaa, että leikki on osa ihmisluontoa ja elämää: leikit, pelit rituaalit ja juhlat ovat aikuisten tapa leikkiä. Myös luova työ voidaan nähdä leikkinä, teatterin tekeminen ja erilainen suunnittelutyö sisältävät leikin piirteitä. (Karlsson, 2003, s. 19.) Lasten tapa tutkia maailmaa alkaa leikkien. Yleensä leikki tapahtuu yhdessä muiden ihmisten kanssa, yhteisöllisesti ja siinä ihmiset luovat suhteita toisiinsa ja erilaisiin ilmiöihin. Leikin avulla ihmiset hakeutuvat toistensa seuraan ja leikkiin liittymisen avulla lapsi vahvistaa ryhmään kuulumisen tunnetta. (Riihelä, 2012, s. 226.) Karlsson (2003) viittaa Riihelään, joka määrittelee leikin samaan aikaan todellisena ja kuviteltuna ilmiönä, joka voidaan paloitella eri elämä osiin. Lisäksi leikki on kokonaisvaltaista toimintaa, jossa ratkotaan moninaisia ongelmia, etsitään syitä ja seurauksia, kokeillaan eri rooleja ja harjoitellaan empatiataitoja asettumalla toisen ihmisen asemaan. (Karlsson, 2003, s. 19 - 20.) Leikki voidaan nähdä inhimillisen kulttuurin sydämenä (Riihelä, 2012, s. 226).

Riihelä sekä Corsaro ovat todenneet, että leikki on lapselle luonnollinen tapa olla ja sitä pidetään maailman laajuisesti lapsen perusoikeutena. Aikuisen ja lapsen käsitys leikistä on usein erilainen; aikuinen pyrkii leikillä tavoitteisiin ja oppimistuloksiin, lapsi ei leiki oppiakseen. Leikissä tyypillistä on mahdottoman muuttaminen mahdolliseksi ja se on jotain, jossa lapsi hallitsee tilanteen tiedostaen oman toimintansa. Lapset tarvitsevat yksityisyyttä ja rauhaa, jotta hedelmällisimmät leikit syntyisivät, usein leikki keskeytetäänkin aikuisen saapuessa paikalle. Toisaalta on myös paljon leikkejä, joihin aikuisen toivotaan osallistuvan. Aikuisen vastuulla on turvata leikkimisen mahdollisuus ja dokumentoida lasten sen hetkistä leikkimiskulttuuria. Myös hyvän ryhmähengen avaimena on leikillisuus ja jotta lapset voivat olla osallisina aikuisten toimintakulttuurissa, täytyy siinä olla aina jotain leikin piirteitä. (Karlsson, 2012, s. 21 - 23.)

Havaitsin, että osallistumiseni kasvatti vapaampaa ilmapiiriä ja loi luottamusta minun ja lasten välillä. Lapset olivat selvästi mielissään, kun heillä oli omanaan yksi aikuinen, jolla oli aikaa heittäytyä leikin maailmaan. Vaikka leikki on määritelty yhteistoiminnaksi, lapset mainitsivat, että leikkiminen onnistuu myös yksin, mutta se on silloin tylsää ja toisaalta osa leikeistä vaatii enemmän osallistujia. Aineistonhankinnan aikana lapsilla oli mahdollisuus aloittaa spontaanisti leikkejä, joihin liityin myös mukaan. Leikkejä oli useita ja ne

selvästi alkoivat lasten yhteisten neuvotteluiden pohjalta ja päättyivät seuraavaan neuvotte-
luun: mitä seuraavaksi? Leikimme useita leikkejä, joista toinen on kirjattu liitteisiin (lii-
te2). Seuraava katkelma kuvaa hyvin lasten kanssa yhdessä leikittyä jännittävää leikkiä.

Prinsessat, prinssi ja musta lohikäärme

Eerika: Minä oon prinsessa!

Haastattelija: Sinä oot prinsessa. Kuka sinä olet?

Mikko: Mäki haluan olla prinsessa.

Haastattelija: Säki voit olla prinsessa. Ollaanko kaikki prinsessoja?

Eerika: Sää voit olla vaikka prinssi.

Haastattelija: No mää oon prinssi. "Hoi te prinsessat siellä tornissa! Mitä teille kuuluu? Te olette niin ylhäällä siellä, kuinka minä pääsisin teidän luoksenne?"

Mikko: portaita. Mene sisälle, mene portaita ylös tosi monta askelta.

Haastattelija: "No minäpäns avaan oven, uuh! Lähden kipittämään, käyn eka katsomassa tuota elefantti-prinsessaa. Mitä hänelle kuuluu?"

Mikko: Hyvää.

Haastattelija: "Toin teille lahjan, arvon prinsessa. Tässä, voitte avata sen."

Mikko: Täällä on... muki!

Haastattelija: "muki! Toivottavasti voitte juoda hyvää kaakaota siitä. Mene nyt viemään lahjan tuolle ankka-prinsessalle. Hei hei! Kopkokop. Pääsenkö sisään?"

Mikko: Häh? Mikäs täällä on? Lohikäärme!

Haastattelija: "Elefantti-prinsessa oli nähnyt lohikäärmeen!

Tulin varoittamaan siitä sinua, ankka-prinsessa."

Eerika: Tää on tosi ylhäällä. (nostaa käsinukkeä mahdollisimman ylös)

Haastattelija: Se on kyllä. "Tulin antamaan teille lahjan, olkaa hyvä."

Eerika: Siinä oli palapeli.

Haastattelija: Palapeli..

Mikko: Hei! hei! (varoittavalla äänellä) Lohikäärme meinaa tulla tänne!

Haastattelija: "Lohikäärme meinaa tulla tänne! Näettekö sen, prinsessa-ankka?"

Lohikäärmeen."

Mikko: Takana! Iso!

Haastattelija: Onko se vaarallinen?

Mikko: Mää kuvittelen sen.

Haastattelija: Minkä värinen se on?

Mikko: Se on.. se on.. musta!

Haastattelija: Musta.. onko se vaarallinen?

Mikko: On!

Haastattelija: Oi.. pelottaako sinua? (Eerikaa)

Eerika: Niitä ei oo olemassakaan. Joskus niitä on ollu, muttei oo enää olemassa.

Mikko: Mää vaan kuvittelen.

Haastattelija: Niin tää on vaan leikkiä nytte.

Mikko: Niin, tämä on leikkiä.

Sadutus

Alkuperäinen tutkimusintressini oli kerätä lasten tarinoita ulkopuoliseksi jäämisestä, joten sadutuksessa käytin apuna aiheeseen sopivaa kuvaa. Kuvassa oli lapsiryhmä, jonka ulkopuolelle oli jäänyt yksi lapsi. Kuva oli tarkoituksella johdatteleva, sillä ajattelin kuvan herättävän lapsilla tarinoita ulkopuolisuudesta. Sadutukseen osallistui yksi lapsi kerrallaan ja se dokumentoitiin kynäpaperi-menetelmällä. Yhteensä tarinoita syntyi neljä, mutta kolme niistä oli hyvin niukkoja, noin lauseen mittaisia, joten tein päätöksen jättää käyttämättä sadutustarinoita. Ylipäätään sadutusmenetelmä tuntui olevan vieras ryhmän lapsille.

Sadutus on menetelmä, jossa aikuinen pyytää lasta kertomaan tarinan. Lapsen kertoessa tarinaa, aikuinen kirjaa sen ylös juuri sellaisena kuin lapsi sen tuottaa. Kirjaamisen ohella aikuinen on myös kuuntelija, joka osoittaa läsnäolonsa eleillään ja kunnioittaa lapsen kerrontaa. Lopuksi aikuinen lukee tarinan lapselle, jonka jälkeen tarinaa voidaan muokata, mutta vain jos lapsi kokee sen tarpeelliseksi. (Karlsson, 2003, s. 116.)

Vaikka lasten tarinat jäivät kovin niukoiksi, sain sadutustilanteista muuta merkitsevää tietoa lasten kerronnasta ja toisaalta huomasin muutoksen omassa ajattelussani – mitä minä pidän merkittävänä kerrontana? Onko se jotain sellaista mitä minä odotan, vai jotain sellaista kerrontaa, josta en saa kiinni? Seuraava katkelma on tutkimuspäiväkirjastani, jossa kuvaan kohtaamistani kahden hyvin erilaisen tarinankertojan kanssa sadutuksen äärellä:

”Toinen tarinankertoja oli vilkas poika, joka ei pysynyt hetkeäkään paikallaan, vaan juoksi pientä ympyrää koko ajan huonetta ympäriinsä. Voisi sanoa, että hänen kerrontansa oli hyvinkin keholista. Poika oli erittäin hyviä kertomaan tarinoita ja osasi muodostaa sanoista kuvailevia lauseita. Hämmästyin pojan sanavarastosta ja kielellisistä taidoista. Toisaalta, jos pidän tällaista kerrontaa taitavana, eikö se ole hyvin kapea katseinen näkökulma kerron-

nasta? Eikö edellinen lapsi kertonut kehollaan hyvinkin paljon? Ei ehkä valitsemastani kuvasta, vaan siitä, että häntä jännitti ja tilanne oli hänelle uusi ja lastentarhaopettajan läsnäolosta huolimatta epämieluisa. Mitään näistä edellä mainituista asioista lapsi ei kertonut ääneen, mutta nämä asiat olivat luettavissa hänestä.

Oma ajatteluni kerronnasta ja tarinoista on tämän tutkimusprosessin aikana muuttunut, vaikka tiedostin kerronnallisuuden monet kasvot, ymmärrykseni on syventynyt. Se, että olen tiedostanut ihmisten viestittävän enemmän kehollaan kuin puheellaan, ei ole sama kuin ymmärtäisin lasten kerronnasta jotain. Se, että yritän löytää oikeita menetelmiä, jotta saisin ”oikeita” vastauksia, ei ole tarkoitukseni. Minun on ensin täytyntä ymmärtää, että on luovutettava omista tietynlaisista ennako-oletuksista ja ennustamisesta, siitä mitä lapset vastaavat. Lapset kuulevat mitä kysyt, ja voit tehdä sen miljoonalla eri tavalla, mutta et saa olettaa mitään siitä, mitä heiltä saat. Tarkoitin täällä sitä, että kun aikuista haastatellaan kiusaamisesta, on oletettavaa ja ennustettavaa, että puheenaiheet liikkuvat kokoajan määrätyn ja kysytyn ilmiön ympärillä. Lasten kanssa olen oivaltanut, että heiltä saatu vastaus on oikea. Jos kysyn lapsilta heidän kaverisuhteistaan ja lapsi vastaa siihen, kysymällä haluanko kuulla, mitä hän sai joululahjaksi, se on sitä aitoa lasten kerrontaa heidän sen ajan elämästään. Tietenkin on otettava huomioon ja varmistettava, että ymmärtääkö lapsi kysymyksen ja että kuunteliko hän mitä minä sanoin. Ja jos lapsi toistuvasti vastaa aikuisen mielestä epäloogisesti, voi olla ettei lapsi halua kertoa niistä asioita tai sitten se vain kaikessa yksinkertaisuudessaan on lapsen vastaus sinun kysymykseesi. Se on sitä, mitä saat vastaukseksi.” (Tutkimuspäiväkirja, joulukuu 2013.)

Piirtämistä ja tarinankerrontaa

Laura: Anna mulle paperia!

Haastattelija: Joo, mä annan kohta.

Laura: Mää haluan kaikkia värejä! Saako ihan minkälaisen vaan?

Viimeinen aineistonhankintamenetelmäni muodostui avoimesta haastattelusta sekä piirtämisestä. Lapsille annettiin ohjeeksi piirtää mitä heille tulee mieleen ystävydestä, leikkikavereista ja leikeistä. Piirustustilanteisiin osallistui kaksi lasta kerrallaan, käytettävää aikaa ei ollut määritelty ja tilanteet nauhoitettiin nauhurilla. Itse piirustuksia en käyttänyt aineistona, vaan kiinnostukseni suuntautui piirtämisen aikana syntyneisiin tarinoihin. Kuvailen kuitenkin mitä lapset piirsivät, mutta tarkoitukseni ei ole analysoida kuvia. Valitsin piirtämisen yhdeksi menetelmäksi, koska ajattelin sen tukevan lasten kerrontaa ja toisaalta

vapauttavan ilmapiiriä. Viljamaa (2012, s. 86) kuvailee lapsen piirustusprosessia kokonaisvaltaiseksi tapahtumaksi, jossa lapsi ikään kuin sukeltaa piirustuksen maailmaan ja se, mitä ulkopuoliset siitä saavat, ovat vain pienet välähdykset.

*Minä piirrän jättiläiskuusen,
niin se ei mahdu paperiin, latvat huiskii yli,
oksat leventelevät miten pitkälle vaan käsi yltää,
tässä mustanvihreät kotkalinnut nousevat suurilla siivillä
äärettömästi niin kuin ilmaa on.
(M. Pylkkönen)*

Piirtäessä lasten kerronta vaihteli pienieleisestä raapustelusta suurpiirteiseen ilmaisuun. Antin piirtäminen oli hyvin fyysistä ja vauhdikasta, piirtämistä säestettiin niin äänenvoimakkuuksilla kuin voimakkaalla kynäkäytöllä. Myös lasten piirustusten aiheet vaihtelivat. Mielenkiintoista oli huomata, että kun aihe *ystävyyks* oli paljastettu Teemulle ja Mikolle, alkoivat pojat heti piirtää kuvaa heidän lempileluistaan. Teemulle syntyi valtavan kokoinen Turtles-hahmo, Dontello. Teemu piirsi hyvin tarkkaan ja samalla hän kertoi hahmojen eri ominaisuuksista. Kuvaan ilmestyi myöhemmin myös pahis, eli ”Silppuri”. Teemu oli pitkän tutkimusprosessia kertonut Turtleista ja niihin liittyvistä leikeistä. Hän myös muisteli, että viimeksi kun hän oli leikkinyt Turtles-leikkiä, hänen ystävänsä Oskari oli saanut pahiksen roolin.

Teemu: Tähän on tulossa Silppuri (näyttää piirustusta)

Haastattelija: Oho.

Teemu: Mää oon piirtämässä Silppuria, se on pahis tästä Turtles-sarjasta. - - Arvaa kuka oli meidän leikissä Silppuri?

Haastattelija: No kuka?

Teemu: Oskari K.

Haastattelija: Minkä takia Oskari oli Silppuri?

Teemu: No keksittiin vaan.

Haastattelija: Okei.

Teemu: Ja se kävi niin. Sitte Liisa ja Sauli oli sen apulaisia.

Mielestäni lasten ilmaisu piirtämisen avulla oli kokonaisvaltaista ja luovuutta ruokkivaa. Piirtäessään lumiukkoja ja lumihiutaleita Laura ilmoitti minulle, että voisi piirtää piirustukseensa laulun. Kannustin Lauraa jatkamaan ja kysyin, halusiko hän, että olisin auttanut häntä laulun kirjoittamisessa. Laura kieltäytyi ja kertoi ”tekevänsä omia” ja siirtyi lattialle miettimään, miten laulu menisi. Antti selvästi inspiroitui Lauran ideasta ja näyttikin pientä kohtaa piirustuksessaan, jossa hänen mukaansa oli myös laulu. Pian Laura ilmoitti, että tekeekin laulun kotona valmiiksi, eikä kumpikaan lapsista halunnut laulaa minulle lauluun, joka piirustuksiin oli piirretty. Se, mistä laulut syntyivät piirustukseen ja miltä ne olisivat kuulostaneet, jäivät minulle arvoitukseksi. Jos olisin vain tarkastellut lasten valmiita töitä, tuskin olisin saanut koskaan tietää, että kummassakin lasten töissä on itse asiassa laulu.

4.3 Omat lähtökohtani ja aineiston analyysi

Aineiston analyysini on aineistolähtöinen. Tiedostan kuitenkin omat teoreettiset lähtökohdani sekä arvoni liittyen lapseen ja lapsuuteen. Koulutukseltani olen lastentarhanopettaja, joten näen varhaislapsuuden erityisenä aikana ja minulla on varhaiskasvatukseen liittyvää asiantuntijätietoa. Tästä koulutuksesta käsin näen lapsen kompetenttina ja tietoa tuottavana yksilönä. Pidän lapsuutta arvokkaana aikana. Lisäksi tiedostan leikin merkityksen suhteessa lapseen ja koen sen olevan osa lasta ja lapsen toimintaa. Leikin merkityksen tiedostaminen näkyi jo aineiston keräämistä suunniteltaessa – aineistonkeruu pohjautui toiminnallisuuteen ja leikkiin. Lapset myös tuottivat tietoa tietyssä kontekstissa: aineiston keruu toteutui ennen ja jälkeen joulun ja puheissa välähtelevät tämän ajan lastenkulttuuriin liittyvät asiat ja ilmiöt. Myönnän ja tunnistan sen kontekstin, jossa lasten kerronta tapahtui.

Aineiston analysointia on tapahtunut jo aineistonkeruuvaiheessa, sillä tutkimustilanteiden jälkeen olen kirjoittanut tutkimuspäiväkirjaa, jossa olen pohtinut päällimmäisiä ajatuksiani ja huomioitani. Olen jo lasten kanssa toimiessa laittanut merkille jotakin huomioita, jotka ovat vaikuttaneet aineiston analyysiini. Tällaiset asiat olivat esimerkiksi lasten puheet leikistä, leluista ja lastenkulttuurista. Koen, että tutkimuspäiväkirjan pitämisen ansioita olen saanut dokumentoitua ne tuoreet ajatukset ja kysymykset tutkimustilanteista, jotka muuten olisivat voineet unohtua. Litterointivaiheessa kirjasin puhutun kielen lisäksi merkitykselli-

siä äänenpainoja ja -voimakkuuksia, jotka mielestäni toivat lasten kerrontaan lisäinformaatiota.

Aineiston analyysissäni sovelsin Braunin & Clarken mallia temaattisesta analyysistä, jonka yhtenä tunnistettavana piirteenä on aineiston analyysin joustavuus. Temaattiseen analyysiin kuuluu omien arvojen ja näkökulmien tiedostaminen ja niiden avoin kertominen lukijalle. Kuitenkaan tutkijan ei tarvitse sitoutua yhteen tiettyyn teoreettiseen kehikkoon. Temaattisessa analyysin ensimmäisessä vaiheessa aineistoon tulee tutustua huolella, eikä sen kanssa tule kiirehtiä. (Braun & Clarken, 2006, s. 78 - 87.) Intensiivinen aineistonlukuvaihe oli haasteellinen, mutta myös hyödyllinen. Vaikka olin pitänyt tutkimuspäiväkirjaa ajatuksetani ja huomioistani, useiden lukukertojen jälkeen minulle merkitsemättömät tekstin pätkät aukesivatkin minulle merkityksellisinä. Lähdin tarkastelemaan aineistoa *ystävyyys* aiheesta käsin; mitä kaikkea kerrontaa lapset tuottivat tästä temasta? Tällä tarkoitan sitä, että etsin aineistosta erilaisia tarinoita, jotka syntyivät lapsilla tutkimustilanteissa. Näin ollen ”kertomukset ystävydestä” otsikko ei sisällä aikuisen odotusten mukaan vain tarinoita ystävydestä, vaan sen lisäksi hyvin paljon muuta kerrontaa, jota lapset tästä aiheesta käsin tuottivat.

Tein paljon huomioita ja alleviivauksia ja useiden lukukertojen jälkeen huomasin, että jotkin asiat tekstissä toistuvat ja ovat suuremmassa roolissa kuin toiset. Tätä vaihetta voidaan kutsua koodaamiseksi, mutta sillä tarkoitetaan myös aineistoon tehtyjä muistiinpanoja ja tekstin jäsentelyä. Tämän vaiheen voi toteuttaa itselle parhaaksi havaitulla tavalla. (Braun & Clarken, 2006, s. 87 ks. myös: Tuomi & Sarajärvi, 2004, s. 95.) Itselleni paras tapa oli piirtää käsin suuria miellekarttoja ja muodostaa niistä käsin aineistossa esiintyvillä asioilla erilaisia teemoja, joiden alle sijoitin niihin kuuluvia kertomuksia. Miellekarttoja syntyikin useita ja koin teemojen löytämisen haasteelliseksi, sillä lasten kertomukset limittyivät päällekkäin. Tällaisia päällekkäisiä kertomuksia olivat leikkiminen ja ystävyys sekä leikkiminen ja lastenkulttuuri. Vaikka teemoittelin nämä aiheet omiin luokkiinsa, tiedostan niiden olevan sidoksissa toisiinsa, eivätkä ne siis sulje pois toinen toisiaan. Kuitenkin tässä aineiston analyysissä käsittelin näitä kertomuksia erillisinä. En tulkinnut tai arvottanut lasten kertomia tarinoita, vaan jokainen tarina on yhtä arvokas. Tulkitsemisella tarkoitan, etten tehnyt johtopäätöksiä sellaisista asioista, joista en voi tietää, esimerkiksi lasten perhetilanteesta. Tarkoitukseni ei ollut selvittää, mistä tarinat kumpusivat, vaan pidän tarinoita kuulemisen arvoisena sinällään. Otin kuitenkin huomioon tutkimuksen ajankohdan, eli joulun läheisyyden sekä tämän päivän lastenkulttuurin.

Aineistoa käsitellessäni muodostin viisi erilaista tarinateemaa, joiden alle lähdin kokoamaan lasten kertomuksia. Nämä viisi teemaa ovat *kiintymykseen liittyvät tarinat*, *leikkiin pääsy –tarinat*, *konfliktitarinat*, *kulttuuritarinat* ja *luovat tarinat*. Nämä teemat syntyivät aineistosta käsin ja huomasin niiden olevan toistuvia teemoja. Kun olin löytänyt nämä viisi teemaa, aloitin tarinoiden uudelleenanalysoinnin tarkastellen lasten kertomuksia siten, että pyrin sijoittelemaan tarinat kunkin oman teemansa alle. Tämän jälkeen nimesin teemojen alle alatarinoita, joiden tarkoituksena on jäsentää kunkin teeman tarinoita. Käsitän tarinan ikään kuin ”juttuna” jonka lapsi on halunnut kertoa. Tarina ei siis koostu kuten aikuisen kertoma tarina, siksi keräämäni tarinat täytyykin nähdä avarakatseisemmin. Seuraavaksi kuvaan taulukon avulla tarinoiden teemojen muodostamista.

Taulukko 1. Lasten tarinoissa esiintyneet teemat

KIINTY-MYKSEEN LIITTYVÄT TARINAT	LEIKKIIN PÄÄSY – TARINAT	KONFLIKTI-TARINAT	KULTTUU-RITARINAT	LUOVAT TARINAT
YSTÄVYYS	KEINOT JA VAATIMUKSET	KIUSAAMINEN JA SYRJIMINEN	TUOTTEET, LEIKIT JA OMISTAMINEN	SPONTAANIT KERTOMUKSET
a.) Ystävien nimeäminen ja heistä kertominen	a.) Lelujen ja leikkien tunteminen (vaatimus)	a.) Fyysinen kiusaaminen	ELOKUVA-TARINAT	
b.) Ystävän ikävöintiin liittyvät tarinat	b.) Kaverin vauraaminen ja taitojen esittely (keino)	b.) Psyykkinen kiusaaminen	Teemun ja Mikon elokuvatarina	
KOTITARINAT	c.) Sosiaaliset taidot ja muut ominaisuudet (vaatimus)	ELÄVÄT KONFLIKTIT		

5 YSTÄVYYDEN ÄÄRELLÄ

Seuraavaksi esittelen pro gradu -tutkielmani tutkimustulokset. Tutkimuskysymyksenäni oli selvittää, **minkälaisia tarinoita pienet lapset haluavat kertoa, kun aiheena on ystävyys?** Tässä tutkielmassa lapset halusivat jakaa tarinoita monipuolisesti elämästään. tarinat liikkuvat niin ystävydessä, lasten leikeissä kuin leluissakin. Lisäksi lapset kertoivat paljon päiväkodin ulkopuolelle sijoittuvia tarinoita, joita nimitän tässä kotitarinoiksi. Lasten kerronnassa ilmenettiin ystäviin kohdistuvaa ikävää, toisaalta pulppuavaa riemua edellispäivän automatkasta ja kyläilyreissusta. Tarinat kertoivat selvästi lapsille tärkeistä ihmisistä, niin toisista lapsista kuin aikuisistakin. Toisaalta lasten kerronnassa näkyivät myös konfliktit ja jopa lasten kokemukset kiusaamisesta. Konflikteja syntyi myös tutkimustilanteissa, jotka ovat tässä tutkielmassa huomioitu omina tarinoinaan. Lastenkulttuuri eli vahvasti lasten tarinoissa. Kulttuuri näkyi tarinoissa, joissa kerrottiin leikeistä, leluista, kyläilyreissuista ja myös sosiaalisista suhteista. Tässä tutkielmassa on huomioitu myös lasten spontaanit kertomukset, joita kutsun luoviksi tarinoiksi. Luovat tarinat olivat tarinoita, joita lapset kertoivat aikuisen näkökulmasta epäloogisissa tilanteissa. Ne olivat tarinoita, joiden merkityksen itsekkin ymmärsin vasta tutkimusmatkani loppuvaiheilla. Luovat tarinat ovat niitä tarinoita, jotka lapset halusivat kertoa tilanteesta riippumatta ja ne selvästi syntyivät kertomishetkellä. Se mistä lapset loivat näitä luovia tarinoita jää salaisuudeksi. Muodostin aineiston perusteella viisi erilaista tarinateemaa, jotka ovat **kiintymykseen liittyvät tarinat, leikkiin pääsy-tarinat, konfliktitarinat, kulttuuritarinat ja luovat tarinat**. Seuraavaksi esittelen näitä saamiani tarinoita tarkemmin.

5.1 Kiintymykseen liittyvät tarinat

Ensimmäisiä huomioita, joita prosessin aikana havaitsin, oli että lapset puhuvat hyvin paljon toisista ihmisistä. He kertoivat omista kokemuksistaan, leikeistään ja arjen tapahtumistaan, mutta pääsääntöisesti kerrontaan liittyi myös toinen ihminen. Nämä ihmiset, jotka kerronnassa esiintyivät, olivat lapsille läheisiä: he olivat oma äiti, isä ja perheen muut sisarukset. He olivat mummu ja vaari, päiväkotia vaihtanut kaveri, tuttavaperheet sekä oman päiväkotiryhmän muut lapset. Vaikka lapset kertoivat tarinoita niin vertaisistaan kuin aikuisistakin, tarinat eivät kertoneet päiväkodin henkilökunnasta. Koska lasten kerronta si-

sälsi tarinoita eri konteksteista, jaoin kiintymykseen liittyvät tarinat *ystävistä kertoviin tarinoihin* ja *kotitarinoihin*. Kaikkia näitä tarinoita yhdistää lasten kiintymys kerronnan päähenkilöitä kohtaan.

5.1.1 Ystävyys

Lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen kannalta vertaisryhmät ovat arvokkaita ryhmiä: lapsi kuuluu niihin tasavertaisena jäsenenä (Salmivalli, 1998, s. 12). Myös Lehtinen (2001, s. 80) korostaa vertaisryhmien itsenäistä merkitystä lasten elämässä. Ikä ei ole välttämättä vertaisryhmän kriteeri, vaan tasavertaiseen yksilöiden suhteeseen liittyvät myös sosiaalinen asema sekä samanlaiset tiedot ja taidot. Eli toisin sanoen vertaisryhmä koostuu yksilöistä, jotka ovat suurin piirtein saman ikäisiä ja kehitykseltään samassa vaiheessa olevia yksilöitä. (Salmivalli, 1998, s. 12 ks. myös: Lehtinen, 2009, s. 80 - 81.)

Kun puhutaan sosiaalisesta kehityksestä ja vertaissuhteiden merkityksestä siihen, voidaan tutkimusperinne jakaa vertaissuhde- ja ystävyys-tutkimukseen sekä varhaisen oppimiseen liittyvään tutkimukseen (Kronqvist, 2001, s.61). Tutkielmani näkökulma painottui edellä mainituista vertaissuhteisiin ja ystävyteen. Salmivallin (1998) mukaan vertaisryhmät vaihtuvat ja niiden merkitykset muuttuvat lapsen kasvaessa, mutta niiden tärkeys lasten elämässä säilyy. Vertaisryhmässä vuorovaikutus on haasteellisempaa verrattuna aikaisempiin vuorovaikutussuhteisiin, sillä vertaissuhteissa kiintymys sekä luottamus on ansaittava, kun taas lapsen ja ensisijaisen hoitajan väliseen suhteeseen näiden asioiden pitäisi kuulua automaattisesti. Vertaisryhmässä lapsi voi menettää ystävän tai tulla torjutuksi, siksi vertaisryhmät ovatkin lapselle kehityksellinen haaste. (Salmivalli, 1998, s. 12 - 13.)

Myös Lehtinen (2001, s. 81) kirjoittaa vertaisryhmässä syntyneiden ihmissuhteiden erityisyydestä: verrattuna lasten suhteista aikuisiin, vertaisryhmässä lasten on itse luotava keskinäiset suhteensa ja ansaittava muiden kiintymys. Salmivalli (1998) mainitsee kilpailun suosioista ja hyväksytyksi tulemisesta, mikä on tyypillistä vertaisryhmissä. Se, että lapsi on ryhmässään suosittu, ei automaattisesti takaa sitä, että lapsella olisi ystäviä. Suositulla lapsella on kuitenkin paremmat mahdollisuudet solmia ystävyys-suhteita. (Salmivalli, 1998, s. 12 - 13.)

Vertaissuhteet kehittävät lasten sosiaalisia taitoja, mutta niihin liittyy myös ihmisen sisäsyntyinen tarve kiintyä toiseen ihmiseen ja muodostaa luottamuksellisia suhteita – ihmisellä on tarve kokea ystävyyttä. Lisäksi ihminen pyrkii luonnostaan ryhmään. (Repo, 2013, s. 117 ks. myös: Riihelä, 2012, s. 226.) Ensimmäisissä vertaissuhdetutkimuksissa lapset nimesivät läheisyyden, tuen sekä myönteisyyden oleellisiksi asioiksi ystävyudessa. Ystävyyssuhteisiin liittyviä negatiivisia asioita ei kyetty tarkasti nimeämään. Ystävyys tarjoaa lapselle huolenpitoa, luottamusta sekä tukea, joiden avulla lapsi uskaltaa ilmaista myös eriäviä mielipiteitään. Jo hyvin pienten lasten on havaittu kykenevän pitämään huolta ystävydestään sekä ohjailemaan leikkiä. (Kronqvist, 2001, s. 65 ks. myös: Puroila & Estola, 2012, s. 33.)

Tutkielmassani lasten kerronta heidän ystävistään oli monipuolista. Tarinat liikkuiivat päiväkotiarjessa, leikkutilanteissa, kyläilyreissuissa, toisaalta ikävässä ja kaipauksessa. Lisäksi lapsille oli tärkeää saada kertoa, kuka tai ketkä ovat heidän ystäviään. Tarinat ystävydestä olen jakanut kahteen eri alatarinaan, jotka ovat a) *ystävien nimeäminen ja heistä kertominen* sekä b) *ystävän ikävöintiin liittyvät tarinat*.

a) Ystävien nimeäminen ja heistä kertominen

Lapset kertoivat paljon ystävistään ja koin, että ystävien nimeäminen ja heistä kertominen oli lapsille merkityksellistä. Lapset nimesivät ja luettelivat mielellään ketkä lapsista ovat heidän ystäviään. Nimeäminen tapahtui välillä spontaanisti, kun taas välillä se oli tapa vastata kysymykseen ”Onko sulla paljon kavereita täällä päiväkodissa?” Jo ensimmäisellä tapaamisella, vaikka varsinaisesti en asiaa kysynyt, Teemu kertoo spontaanisti ketkä ovat hänen ystäviään.

Haastattelija: Tuliko teille jotain mieleen tästä Uppiksen kirjeestä?

Teemu: No sitä, että minä leikin Nikon, Oskarin, Eetun kans!

Ystävien nimeämistä tapahtui läpi tutkimusmatkan niin tytöiltä kuin pojiltakin. He eivät vain vastanneet ”kyllä” tai ”ei” kysymykseen, onko heillä paljon kavereita päiväkodissa. Sen sijaan lapset halusivat nimenomaan kertoa, ketkä ovat heidän ystäviään. Amanda tosin ilmaisi ystäviensä määrän myös lukumäärällä.

Haastattelija: Onko sulla Antti paljo kavereita täällä päiväkodissa?

Antti: No.. joo Ville ja Paavo ja Liisa ja.. niin.. ne on niitä.

Haastattelija: - - Entä onko Lauralla täällä monta kaveria, päiväkodissa?

Laura: On. Teemu ja tuo tuo.. Amanda ja Eerika..

Antti: Munki kaveri on Amanda.

Laura: Ei muuta kaveria.

Antti: Mulla on nää kaverit Niko, Amanda, Veikko ja Teemu ja sitte vielä tiiän.. ja sitte vielä..

***

Haastattelija: - - Onko sulla Amanda täällä paljo kavereita?

Amanda: Joo mulla on tosi paljo kavereita. Mulla on vähä kolme kaveria. Ehkä vähä neljäski, mutta ei oo enempää.

Ystävien tunnistaminen tapahtui myös sanattomasti, kuten pienen Iinan tapauksessa. Aineistonhankintatilanteessa maahanmuuttajataustainen Iina hake huomioni äänтелеillä ja tämän jälkeen osoitti hymyillen Eerikaa. Kysyin Inalta, että onko Eerika sinun ystäväsi, johon Iina vastasi hymyillen ja nyökytellen. Ystävien nimeämisen lisäksi heistä kerrottiin pieniä tarinoita ja muistoja yhteisistä hetkistä. Tarinat kertoivat leikkitalanteista, joita oli leikitty tietyn nimetyn ystävän kanssa. Leikkien lisäksi yhtä tärkeäksi lapsille muodostui kertoa kenen kanssa leikit leikittiin. Kun Antilta ja Lauralta kysyttiin, mitä *ystävyyys* ja *kaveruus* tuovat heille mieleensä, kumpikin mainitsivat ensimmäiseksi omat sisaruksensa. Lapset kertoivat leikkivänsä aina silloin tällöin sisarustensa kanssa. Toisaalta kerronnasta huokui minulle Lauran ylpeys omasta isoveljestä, toisaalta Antin ylpeys siitä, että hän on Akin isoveli.

Haastattelija: Niin, mitä sulle tulee mieleen ystäväyydestä ja kaveruudesta?

Laura: Teemu on mun isoveli.

Haastattelija: Niin, Teemu on sun isoveli. Leikiksää paljo sen kaa?

Laura: En aina.

Haastattelija: Et aina.

Antti: (epäselvää puhetta)

Haastattelija: Kerro vaan Antti.

Antti: Aki on mun pikkuveli. Mää oon sen isoveli.

Haastattelija: Leikitikö sää paljo sen kans?

Antti: (nyökkäys) ja välillä en.

***

Eerika: Joo, me leikittiin silloin, vielä oli Elli-Noora silloin yhdessä toisessa päiväkodissa. Niin silloin me leikittiin prinsessaa ja muita leikkejä.

Haastattelija: Te leikitte prinsessaa ja muita leikkejä.

Eerika: Niin ja myös ponileikkiä.

b) Ystävän ikävöintiin liittyvät tarinat

Sen lisäksi, että lapset halusivat kertoa, ketkä ovat heidän ystäviään, lapset ilmaisivat kerroksellaan myös ikävää. Tämä ikävä kohdistui ystävään, joka oli vaihtanut päiväkotia tai oli poissa päiväkodista sairauden tai loman vuoksi. Tutkielmassani ilmeni, että lapsi ikävöi myös entisen päiväkotiryhmänsä ystäviä. Lisäksi muut elämänmuutokset, kuten ystävän pikkusisarusten syntymä ja äitiyslomat vaikuttivat lapsen arkeen päiväkodissa. Lasten kerroksista ilmenee, kuinka esimerkiksi hyvän leikkikaverin poikkeuksellinen vapaapäivä aiheuttaa huolta ja ikävää lapselle. Vertaisryhmään ja sen sisällä oleviin suhteisiin liittyy myös hauskanpito, salaisuudet, kilpailut sekä huolien jakaminen sekä vastaanottaminen (Lehtinen 2001, s. 81).

Eerika: On, Ismo ei enää ikinä tuu.

Haastattelija: Ai kuka?

Eerika: Ismo.

Haastattelija: Niinkö? Oliko se sun kaveri?

Eerika: Mjoo.

Amanda: No tulee se! Tullee se, mutta ko sille syntyy vauva, niin ne jäi sitä hoitamaan.

Haastattelija: Aa, niillä on sellainen juttu tapahtunut. Miltä se nyt tuntuu, ku se sun kaveri ei oo täällä?

Eerika: (hymähdys) Se on varmaan muuttanu jo äitin ja isin kaa johonki toiseen päiväkottiin.

Amanda: No eikä!

Haastattelija: Monestihan se on sillee, että ku perheeseen syntyy pikkuvauva, niin siite äiti jää kotia. Ei tarvi mennä hoitoon ku äiti on kotona vauvan kaa. Sehän on voinu jäädä äidin avuks. En tiijä. Mutta miltä se nyt tuntuu, ku se ei oo täällä?

Eerika: Kurjalta.

Pro graduun liittyvissä ohjaamissani toiminta- ja leikkihetkissä lapset myös ilmaisivat huolensa yksin jäämisestä, jos paras ystävä sattui olemaan pois päiväkodista. Puroilan & Estolan (2012, s. 33) mukaan lasten välisiin ystävyysuhteisiin liittyy ystävään kohdistuva kaipuu ja toisaalta myös jälleennäkemisen riemu. Koivula (2013) kirjoittaa, että myös Ladd mainitsee ystävyydelle tyypillisenä piirteenä halun viettää aikaa toistensa kanssa mahdollisimman paljon - ja toisaalta ahdistuksen, jos toisesta joutuu olemaan erossa. Lisäksi lapset tuntuvat olevan hyvin tietoisia toistensa keskinäisistä ystävyysuhteista. (Koivula, 2013, s. 34 ja 35.) Amanda, Iina ja Eerika kertoivat kokemuksistaan, kun hyvä ystävä ei ollut paikalla päiväkodissa.

Amanda: Minä.. minä haluaisin leikkiä Matin kanssa, mutta ku silloin ei ollu Mattia siellä.

(Lapset alkavat puhua yhtä aikaa)

Haastattelija: Odota hetki, kerro vaan. Yksi kerrallaan.

Amanda: Minä.. Kun se Matti oli kipiä, nii sitte minä mietin, että mistä minä saisin kaverin.

Haastattelija: Niin että jos joku hyvä kaveri on pois päiväkodista, niin silloin joutuu vähä miettiä, että kenen kanssa sitä leikkis ku se paras kaveri ei oo paikalla..

Iina: Mulla ei kaveria.. sitten kaveria.. sitten ei kaveria... Mun ei oo.

Haastattelija: Mmm.. Sulla oli kans joku juttu kerrottavana, niin kerro vaan.

Eerika: Silloin ku Elli-Noora oli edes.. öö.. öö.. lomalla.. Nii silloin mä olin ihan yksin

Kaipausta kavereiden luokse ja tarve päästä leikkimään ilmaistiin myös tutkimustilanteissa. Seuraavassa katkelmassa Eerika on huolissaan siitä, ehtiikö hän ulos muiden ystäviensä kanssa.

Eerika: Mun.. mun kaverit on varmaan menny jo ulos.

Haastattelija: Mmm.. Teki pääsette ulos leikkimään.

Eerika: Mutta ne voi tulla jo ihan kohta sisälle.

Lehtinen (2001) puhuukin siitä, kuinka perustana vertaisryhmien syntymiselle on lasten keskinäinen vetovoima, jota he tuntevat toisiaan kohtaan. Lapset hakeutuvat vertaistensa seuraan, sinne missä tapahtuu ja ovat aktiivisesti mukana ryhmän toiminnassa. Lisäksi pyrkimys ylläpitää turvallisuudentunnetta on yksi motiiveista muodostaa emotionaalisia ihmissuhteita. (Lehtinen, 2001, s. 83 - 84.) Myös Niirasen (1995) väitöstutkimuksen yksi tuloksista oli, että lasten yleisin sosiaalinen konteksti on olla toistensa lähellä tai läheisyy-

dessä. Aikuisen seurassa tai yksin lapset olivat hyvin harvoin. Tämä kävi ilmi niin aroilla kuin rohkeillakin lapsilla. (Niiranen, 1995, s. 159 ja 185.) Lapset, joiden kanssa tein tätä tutkielmaa kertoivat paljon leikkikavereistaan ja ystävien merkitys näkyi tutkimustilanteissa. Lapsille oli tärkeää huomioida ystävänsä kesken toiminnan vaikka vain vilkuttamalla lasioven läpi. Esimerkiksi Mikko huomasi lasioven läpi kurkkivat leikkikaverinsa ja vilkutti heille. Samalla hän kertoi minulle, että oven läpi kurkistavat lapset ovat hänen ystäviään.

Keskustelin Mikon kanssa siitä, voiko erilaisia leikkejä opettaa muille lapsille. Mikko aloittaa vastaamisen, pyörii tuolillaan ja samalla huomaa, että suljetun lasioven takana on joukko lapsia, nenät kiinni oven lasi-ikkunassa. Mikko selvästi ilahtuu ystäviensä näkemisestä ja vilkuttaaakin heille innokkaasti. Pienet ystävät vilkuttavat takaisin ja palaavat jatkavamaan puuhiaan.

Mikko: No en minä tiijä.. On vähän hankalaa.. Mää vilkutin kaverille.

5.1.2 Kotitarinat

Lasten kotitarinat olivat hyvin spontaaneja ja syntyivät hyvin erilaisissa tilanteissa. Kotitarinat olivat myös tärkeitä lapsille, ne kerrottiin innokkaasti ja niistä syntyi tunne, että ne olivat tarinoita, joita lapset haluavat kertoa, jos heitä vain kuuntelee. Seuraavissa katkelmissa Eerika ja Mikko tarinoivat kyläilyreissuistaan.

Eerika: Sitä että ku me oltiin ensiviikolla.. (epäselvää puhetta)

Haastattelija: Mmm..

Eerika: Mää käytiin siellä, siellä yhdessä paikassa. Niin silloin mentiin (epäselvää puhetta) ... kylässä. Niin silloin me leikittiin linnaleikkiä ja sitten vielä ponileikkiä ja sitten prinsessaleikkejä.

Eerika: Sillon ku me oltiin menossa yhteen paikkaan, niin silloin me oltiin menossa alakylään. Niin siellä alakylässä niin me prinsessaleikkejä ja linnaleikkejä ja ponileikkiä.

Lapsi alkaa kertoa sanallisesti tarinoita ensimmäisiä kertoja jo 2-vuotiaana. Kerronta liittyy lapsen kokemuksiin ja tapahtumiin, joihin hän on osallistunut vanhempiansa kanssa. 2-3-vuotiaana lapsi kertoilee jo oma-aloitteisesti tarinoita. Lapsen kasvaessa tarinatkin kasvavat - neljävuotiaan tarinat sisältävät jo useita tapahtumia. Kuitenkin vielä tässä iässä lapsi saattaa jättää kertomatta kuulijalle hyvinkin oleellisia tapahtumia. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen ja Ruoppila, 2006, s. 46.) Myös Mikon tarinoissa näkyvät selväs-

ti hänen kokemuksensa ja lähimenneisyyden tapahtumat. Lasten kertomat kotitarinat liittyivät perheenjäseniin, mutta samalla myös menneisiin tapahtumiin, jotka he olivat kokeneet yhdessä perheen kanssa.

Mikko: No kaverin kanssa. Mää leikin sitä kylässä kaverin kanssa ja se oli poika, jonka kanssa mä leikin. Meillä oli aikamoiset herkuttelut!

Haastattelija: Herkuttelut! Mitä te söitte?

Mikko: No siellä oli - - Angry Birds-mehua ja piirakkaa ja mitähän muuta siellä oli? Oli siellä vielä jotain muuta, mutta en muista.

Haastattelija: Voi että, kaverin kanssa oot herkuttellut! Oliko mukavaa?

Tarinoiden kerronta on myös lapselle tapa ilmaista tunteita ja jakaa ajatuksia. Lapselle on mielekästä kertoa tapahtumista, joita hän on kokenut lähimmäistensä kanssa. (Nurmi, et al., 2006, s. 46 - 47.) Mikko kertoi myös tarinan automatkastaan, jonka oli jakanut perheensä lisäksi tuttavaperheen kanssa. Hän kertoi innokkaasti perheensä Mazda-autosta, johon oli mahtunut samaan aikaan kaksi perhettä. Lisäksi Mikko oli kertomansa mukaan istunut osan matkasta ilman turvaistuinta ja se oli selvästi tavallisesta poikkeavaa. Mikko kuvaili hyvin tarkkaan, kuinka he olivat asentaneet auton penkkejä niin, että kaikki mahtuivat kyytiin. Mikon matkatarina oli selvästi hänelle tärkeä ja kokemuksena jännittävä, sillä Mikko palasi myöhemmin samaan tarinaan:

Mikko: -- Ja meidän Mazda on tosi tilava! Mentiin.. Me mentiin kahen perheen kanssa samalla autolla!

Haastattelija: Oho!

Mikko: Meidän Mazda on niin tilava. Siellä on välipenkki, siellä takana ja sitte siellä sivulla penkit ja edessä sivulla penkit ja sitte takkaa pystyy nostamaan penkkejä ylös.

Haastattelija: Oho.. Se on kyllä iso auto.

Mikko: Sinne mahtuu aika paljo ihmisiä. Mutta meillä on.. Siellä takana mä olin.. siis.. öö..etumatalla.. me mentiin sinne, mää olin ilman turvaistuinta, vaikka mää oon neljä.

***

Mikko palaa myöhemmin uudelleen samaan tarinaan:

Mikko: Me käytiin eilen äitin kanssa kylässä. Ja me mentiin koko porukka samalla autolla. Meillä oli niin iso auto, takaa pystyy ja ja.. sitte.. takana oli välissä penkki ja sivuilla penkit ja edessä oli sivuilla penkit.

Tarinan kerronta voi olla lapsen ja aikuisen yhteinen jaettu hetki, jossa lapsen kertoillessa tarinaa, aikuinen tukee lasta lisäämällä yksityiskohtia ja viemällä juonta eteenpäin. Aikuisen on kuitenkin annettava lapselle tilaa ja aikaa kerrontaan antamalla puheenvuoroja ja rohkaisemalla lasta kertomaan tarinoita. Tarinan kerronta on vuorovaikutustilanne, jossa kummankin osapuolen rooli on tärkeä. Jos lapsi joutuu ponnistelemaan, jotta saisi kuulijoidensa huomion, tarina voi jäädä kertomatta. On havaittu, että lapsen kerronta vaihtelee sen mukaan kuka on kuuntelijana. Lapset kertovat aikuiselle monimutkaisempia tarinoita kuin vertaisilleen. Lisäksi kuulijan tuttuus vaikuttaa siihen, kuinka tarkkoja ja pitkä tarinoita lapsi kertoo. Mitä vieraampi aikuinen lapsen tarinaa kuuntelee, sen yksityiskohtaisemmin tarina kerrotaan. Tämä osaltaan johtuu siitä, että yleensä lapselle tutut aikuiset jakavat tarinoiden sisältämät kokemukset, mistä johtuen lapsi saattaa jättää osan tarinaa kertomatta. Lapset kertovat mieluummin tarkkoja tarinoitaan empaattiselle ja ystävälliselle aikuiselle, kuin etäiseltä ja kylmältä vaikuttavalle aikuiselle. Tarinan kerrontataitoihin vaikuttaa myös vanhempien puhetapa, sillä lapset, jotka ovat tottuneet tarkentaviin kysymyksiin ”miksi”, ”kuka” ja ”miten” joutuvat pohtimaan syy-seuraussuhteita ja tarkka kielellinen ilmaisu kehittyä. Lisäksi lapset alkavat käyttää tarkentavia kysymyksiä omassa puheessaan. (Nurmi, et. al., 2006, s. 46 - 47.) Pysin luomaan lapsiin luottamukselliset suhteet sekä aineistonhankintatilanteisiin turvallisen ilmapiirin, sillä on selvää, että keskustelu vieraan ihmisen kanssa on helpompaa, jos ilmapiiri on turvallinen.

Kotitarinoissa kerrottiin myös yksittäisistä hetkistä, jotka olivat jääneet lapsille mieleen. Lasten tarinat aikuiselle hyvin tavallisista tapahtumista kerrottiin hyvin tarkasti ja ne olivat tarinoita, jotka olivat syystä tai toisesta jääneet lapselle muistoiksi. Pieni Laura-tyttö kertoi hetkestään äitinsä kanssa. Äiti oli sivellyt huulirasvaa ja öljyä Lauran huulille. Lauran kertoessa tarinaa hän otti sormensa kuin huulirasvan ja näytti, kuinka rasvaa ja öljyä oli levitetty hänen huulilleen. Tämä Lauran pieni tarina hämmensi hänen piirustuspariaan Anttia, joka selvästi ihmetteli, mitä öljyä Lauran huulille oli levitetty.

Laura: Kerran katottiin Turtlesia, se oli elokuva ja äiti pani mun huuliin rasvaa, öljyä.

Haastattelija: Niinkö?

Antti: Miks?

Laura: No, huulet oli sellaiset.. huonot.

Haastattelija: Niin monesti näin talvella huulet vähän rohtuu, niin niihin on hyvä laittaa sellasta rasvaa.

Antti: Tiiäkkö mitä?

Laura: Ja öljyä!

Antti: Mulle ei oo.. pelkkää rasvaa.. (epäselvää puhetta)

Myös piirustushetken aikana lapset kertoivat kotitarinoita. Piirustustehtävän aikana pöydällä oli useita eri kynäpaketteja, joista lapset saivat valita mieluisensa. Eerikan nähdessä tietyt kynät, hän kertoo innokkaana, että mummolassa on samanlaiset kynät ja että hän piirtelee mummun ja vaarin kanssa. Eerikan piirtäessä prinsessakeijuja, hän kertoilee, että hän on leikkinyt myös prinsessakeijua oman äitinsä kanssa.

Eerika: Mummolla ja vaarillaki on tämmösiä kyniä!

Haastattelija: Mmm.. Piirräksää paljo mummulla ja vaarilla?

Eerika: Piirrän.

***

Haastattelija: Kenen kanssa sää oot sitä leikkinyt?

Eerika: Kotona äitin kaa. Mistä sää nää värit otit?

5.2 Leikkiin pääsy -tarinat

Leikki tarinoiden aiheena oli yksi vahvimmista teemoista. Kuitenkin näen hienovaraisia sävyeroja siitä, kuinka leikistä puhutaan ja mitä tapahtumia kerronta sisältää. Leikkiin pääsy -tarinat ovat tarinoita lasten itse kokemista tilanteista. Näillä tarinoilla lapset kertoivat myös leikkiin pääsyn monimutkaisesta prosessista. Lapsille, jotka olivat kanssani tällä tutkimusmatkalla, päiväkodin oma ryhmä oli päivittäinen vertaisryhmä, osalle luultavasti jopa ensimmäinen. Lehtinen (2001) kirjoittaa siitä, kuinka lapsen saapuessa päiväkotiin lapsi selvittää, ketä vertaisia on tänään paikalla, mitä toimintaa on missäkin menossa ja onko tarjolla toimintaa, johon lapsi itse haluaisi liittyä. Koska sosiaalisen osallistumisen mahdollisuudet ovat hyvin muutosherkkiä, lapset kehittävät erilaisia keinoja, joilla päästä mukaan ryhmän toimintaan. Lisäksi suhteita luodaan monipuolisesti koko ryhmän lasten kanssa, ei vain muutaman yksilön. Näin lapsi varmistaa paremmat mahdollisuudet päästä mukaan ja tulla hyväksytyksi. (Lehtinen, 2001, s. 83.)

Lehtinen (2001) kirjoittaa, että päiväkotit mullistaa kotona olleiden lasten elämän, sillä suuri osa arjen ajasta kuluukin nyt vertaisten kanssa. Useat tutkimukset osoittavat, että juuri vertaisryhmässä toimiminen on lapsille itsellensä merkittävintä koko päiväkotipäivän aikana. Lapset eivät koe saapuvansa päiväkotiin saamaan hoitoa ja kasvatusta, vaikka ymmärtävätkin olevansa ”hoidossa”. Sen sijaan tärkeimmäksi asiaksi muodostuu muiden lasten kohtaaminen, ei aikuisen suunnittelema ohjelma. Lasten keskinäinen toiminta on erityistä – sama toiminta aikuisen kanssa ei ole sama asia. (Lehtinen, 2000, s.79 ks. myös: Lehtinen, 2001, s. 82.) Kun keskustelin lasten kanssa siitä, mikä heidän mielestään on parasta päiväkodissa, kukaan lapsista ei kertonut, että kokisi aikuisen järjestämiä tuokioita tai erilaisia tempauksia hauskimaksi asiaksi päiväkodissa. Parasta olivat kiistämättä kaverit ja leikkiminen.

Haastattelija: Mikä on parasta täällä päiväkodissa?

Teemu: No ennen oli Oskari ja Verner, mutta ne lähti pois. Niin sitte Niko.

Lehtinen (2001) muistuttaa, että vaikka päiväkotit ympäristönä tarjoaakin merkittäviä vertaissuhteita, on huomioitava, että ympäristönä päiväkotit on lapselle myös hyvin haastava. Lapsen on päästävä mukaan ryhmään ja luotava suhteet niin aikuisiin kuin lapsiin. Toisaalta lapsen on oltava ryhmässä myös yksilö. Päiväkodin arki sisältää useita eri kohtauksia; toimintaa on niin koko ryhmän kanssa, kuin erilaisissa pienryhmissäkin. Lisäksi ryhmän sisällä saattaa olla vaihtuvuutta. Pysyvydentunne pienryhmissä on tilannesidonnaista ja lapset ovat valppaina solmiakseen uusia sosiaalisia suhteita. (Lehtinen, 2001, s. 82 - 83.) Tutkielmani mukaan leikkiin pääsyyn liittyy lapsilla *keinoja ja vaatimuksia*.

5.2.1 Keinot ja vaatimukset

a) Lelujen ja leikkien tuntemus (vaatimus)

Lasten tarinoiden mukaan yksi leikkiin pääsemisen ehdoista oli, että leikkikaveri tuntee leikin, johon on pyrkimässä ja hahmot, jotka leikkiin kuuluvat. Tämä kävi ilmi useasti lasten puheista ja se tuotiin esiin suorasti vaatien. Seuraavassa katkelmassa Teemu ja Mikko kertovat, ketkä pääsevät mukaan leikkimään Turtles-leikkiä tai Hot Wheels-atoradalla.

Haastattelija: Miten muuten, minkälaiset tyypit pääsee leikkimään tuota Turtles-leikkiä?

Teemu: No tuota semmoset, jotka tietää Turtlesit, mitä ne on ja sillee. Ja vähä riippuu siitä, kuinka hurja se leikki siinä vaiheessa on ja riippuu vähän siitä.

Haastattelija: Entä sitte Hot Wheels-rataan? Minkälaiset kaverit siihen pääsee leikkimään?

Mikko: No sellaset, jotka tietää Hot Wheelseistä jotain. Niin sellaset pääsee, ketkä tietää Hot Wheelsit.

Partanen & Lahikainen (2008) kirjoittavat siitä, kuinka kuluttajayhteiskuntamme synnyttää eriarvoisuutta lasten kesken. Lapset eivät vain halua uusia tavaroita, vaan he haluavat olla mukana ja tietää mistä vertaiset puhuvat. Ja jos joku ei tiedä uusimmasta ilmiöstä, muut lapset kyllä valistavat uusimmista tavaratrendeistä. Tuotteet on suunniteltu siten, että lapselle ei riitä yksi tuote, vaan on hankittava koko tuoteperhe. Valitettavasti eriarvoisuus varakkaiden ja vähäosaisten välillä on kasvanut, joten on selvää, ettei lapsilla ole tasa-arvoisia lähtökohtia muodostaa ja päästä mukaan vertaisryhmiin. Markkinat ovat osa lasten elämää ja lapset ovat itse kuluttajina ja omistajina. Kuitenkin kaikessa, myös tässä asiassa on positiiviset puolensa, kuten se, että monet lapsille suunnatuista peleistä ja leluista ovat älyllisesti haastavia. Lisäksi tuotteet ja tuoteperheet voivat lisätä yhteisöllisyyttä, lapsi tietää saman mitä toinenkin lapsi. (Partanen & Lahikainen, 2008, s. 66 ks. myös: Syrjälä, Estola & Puroila, 2013, s. 154.)

Helpoksi leikkiin pääsystä ei tee sekään, että lapset kokivat hankalaksi opettaa leikkejä ja niihin liittyviä hahmoja niistä tietämättömille. Tutkielmani mukaan lapselle on eduksi tietää sen hetken lastenkulttuuriset ilmiöt, jotta hänellä on paremmat mahdollisuudet päästä mukaan vertaistensa leikkeihin. Teemu kertoo, että yksin leikkiminen on tylsää ja että Turtles-leikkiin pääsevät ne, jotka tietävät taisteluleikit. Lisäksi yksin leikkiminen oli Teemun mielestä käytännön syistä haasteellista, koska Turtles-leikissä on useita hahmoja.

Haastattelija: Pystykökö naita leikkejä sitte opettaa muille, jotka ei tiijä naita?

Mikko: No en minä tiijä. On vähän hankalaa..

***

Haastattelija: Mutta voiko yksinki leikkiä?

Teemu: Joo, mutta se on älyttömän tylsää, varsinki ku leikkii sellaista, missä on paljo hahmoja. Sitte se on vaikeaa yksistään. Varsinki ku mää leikin Turtles, ku se on sellanen taisteluleikki, niin siinä pitää olla ainaki kaks tai meitä oli sillon kolme ku me leikittiin. Ja jos tietää taisteluleikit, niin niissä me leikitään kolmestaan.

b) Kaverin varaaminen ja taitojen esittely

Tutkielmani mukaan *kaverin varaaminen* on yksi lasten käyttämistä keinoista päästä mukaan leikkiin. Kun lapsilta kysyttiin, miten Uppis saisi kavereita päiväkodissa, Teemu kertoi, että kaverin varaaminen hyvissä ajoin lisäsi mahdollisuuksia päästä mukaan leikkiin ja saada kavereita. Kaverin varaamisen lisäksi Teemu kertoi myös, että *taitojen esittely* on toimiva keino päästä leikkimään. Taitojen esittelyllä tarkoitetaan tässä niitä leikkejä, joita lapsi osaa. Teemun mukaan olisi hyvä kertoa toisille, mitä leikkejä osaa ja tämä lisäisi leikkiin pääsyn mahdollisuutta. Teemu itsekin kertoi myöhemmin, missä leikeissä hän on hyvä ja kehottikin Uppista kokeilemaan hänen mainitsemiaan leikkejä tai vaihtoehtoisesti niitä, joissa Uppis itse on hyvä. Myös Lehtisen (2000, s. 89) tutkimuksessa havaittiin lasten varaavan hyvissä ajoin leikkikavereitaan.

Teemu: No kato sillai, että tota.. että tota kyssyy sillai aikasin sillai että voiko tulla leikkiin ja sitte ehkä ne muutki ottais sen mukkaan.

Haastattelija: Eli pitääkö niinkö varata aikaisin kaveri?

Teemu: Pittää.

***

Teemu: - - Tai silleeki voi kato voi sanoa, että ”mää osaan leikkiä tätä leikkiä tosi hyvin”, Niin ehkä ne sitte vois ottaa sen leikkiin.

Haastattelija: Aivan, että vois kertoa, missä leikeissä on hyvä.

Teemu: Niin.

***

Teemu: Mää oon tosi hyvä vakoilemaan!

Haastattelija: Niinkö?

Teemu: Se liittyy niihin Turtleseihin ku ne vakoilee.

***

Haastattelija: - - Pitäisköhän Uppiksenki koittaa noita leikkejä huomenna?

Teemu: Eiku noita mitä mää. Tai kannattaa missä se on hyvä. Mää oon noissa hyvä. Eli mistä mää kertoin. Siinä missä on hyvä niin kannattaa.

Lasten päiväkotiarjessa leikkiin pääseminen edellyttää lapsilta neuvottelutaitoja sekä valankäyttöä. Yleensä neuvottelut aloitetaan jo heti aamusta ja niiden seurauksena sosiaalisia suhteita syntyy tai niitä menetetään. Lehtisen (2000) tutkimuksessa havaittiin monia neu-

vottelutilanteita, joissa käytettiin muun muassa kilpailua yhtenä keinona saada leikkikavereita. Kilpailu samasta leikkikaverista alkoi suoralla kysymisellä ”Ootko sää tänään mun kaa?” johon kilpailija vastaa omalla panoksellaan että voi leikkiä kyseisin vertaisen kanssa jopa esikoulupäivän jälkeen. Näiden keinojen jälkeen lapset käyttivät fyysisiä keinoja, kuten koskettamista ja halaamista voittaakseen mieluisen leikkikaverin itselleen. (Lehtinen, 2000, s. 86 - 87.)

Yleensä ystävyys ja ryhmässä hyväksytyksi tuleminen on käsitteinä erotettu toisistaan. Ystävyys nähdään tarkoituksenmukaisena ja molemminpuolisena suhteena, johon kuuluu myönteinen ilmapiiri. Vertaisryhmään hyväksytyksi tulemisella tarkoitetaan lapsen asemaa suhteessa muihin vertaisiin, mikä ilmenee lapsen suosiolla tai torjutuksi tulemisella. (Kronqvist, 2001, s. 66.) Leikkiin mukaan pääsy ja toisaalta torjutuksi tuleminen ovat lasten arkipäivää päiväkodissa. Torjunta voi olla aktiivista verbaalisesti erilaisilla kielloilla ”Älä tule tänne!” tai muiden ohjeistusta ”Ei oteta tuota leikkiin”. Lisäksi ilmenee nonverbaalista torjuntaa. (Puroila & Estola, 2012, s. 34.)

c) Sosiaaliset taidot ja muut ominaisuudet

Lapset vaativat vertaisiltaan *sosiaalisia taitoja* ja joillekin lapsille *sukupuolella* oli merkitystä. Tämä käy ilmi kun lasten kanssa keskustellaan siitä, minkälainen on kiva leikkikaveri ja minkälainen taas päinvastainen. Eerika ja Amanda keskustelivat siitä, voivatko eri sukupuolta olevat olla leikkikavereita vai koetaanko se negatiivisena piirteenä. Eerika mainitsee kivan leikkikaverin ominaisuudeksi ”*sellaisen mikä on tyttö*”, joten sukupuolella oli hänelle merkitystä. Myöhemmin Eerika mainitsi vastakkaisen sukupuolen negatiivisena ominaisuutena. Amanda puolestaan kertoo, että hänellä on niin tyttöjä kuin poikakavereita ja mainitsee, että hänellä on paljon poika kavereita. Lehtisen (2000) esikouluikäisiin lapsiin kohdistunut tutkimus osoitti, että lapsille sukupuoli näyttäytyi vahvana vieruskaverin valintaan liittyvänä kriteerinä. Jos lapsi valitsi vierustoverikseen vastakkaista sukupuolta edustavan vertaisen, selittyi se aikaisemmalla tuttavuudella. (Lehtinen, 2000, s. 81.)

Haastattelija: (käsinyksen äänellä) Mutta osaatteko te lapset kertoa minulle, kun olen kuullut, että on kivoja leikkikavereita ja sitte on sellaisia ketkä ei oo kivoja, että minkälainen on kiva leikkikaveri?

Eerika: Semmonen, mikä on tyttö.

Haastattelija: Semmonen mikä on tyttö. Voiko tyttö leikkiä pojan kanssa?

Amanda: Voi.

Eerika: Voi, mutta määki oon tyttö.

Haastattelija: Kyllä, sääki oot tyttö.

Amanda: Mää oon joskus leikkiny Matin kanssa ja Matti on poika.

Haastattelija: Mmm.. aivan.

Amanda: Matti on silti mun kaveri. Mulla on tosi monta poikakaveria.

Haastattelija: Niin, se on kiva.

***

Haastattelija: Tää tiikeri vois kysyä niiltä, että minkälainen on inhottava leikkikaveri?

Eerika: Semmonen, joka on poika.

Vertaisryhmät kehittävät lapsen taitoja tulevaisuutta varten, ovat vertaisryhmät jo sinällään merkittävä yhteisö lapselle. Vertaiset tekevät yhdessä havaintoja sosiaalisesta ympäristöstä, tarkastelevat aikuisten maailmaa ja kokeilevat omia taitojaan. Vuorovaikutussuhteiden kautta lapsen tietoisuus ympäröivästä sosiaalisesta maailmasta kasvaa ja syventyy. (Lehtinen, 2009, s. 79 - 81.) Ladd mainitsee, että useissa psykologian ja sosiologian tutkimuksissa käy ilmi, että jos lapsi ei 7. ikävuoteensa mennessä saavuta sosiaalista kompetenttiaan, riski syrjäytyä myöhemmin tulevassa kasvaa (Neitola, 2013, s. 103).

Sosiaalisten ja vuorovaikutus taitojen lisäksi lapsi oppii vertaisryhmässä muitakin asioita vertaisiltaan: Kronqvistin (2009) opiskelijoiden keräämässä aineistossa lapset mainitsivat piirtämisen, vitsien kertomisen, askartelun, runot, lukemisen, kirjoittamisen, aakkoset, millä tavalla jumpparadalla mennään ja erilaiset laulut taidoiksi, joita he olivat oppineet nimenomaan vertaisiltaan. Verrattuna samaisen aineiston listaan, mitä lapset kertoivat oppineensa aikuisilta, oli lista huomattavasti suppeampi. (Kronqvist, 2001, s. 59 - 60.)

Tutkimuskumppanini arvostivat kaveria, joka on avulias ja hyvä keksimään uusia leikkejä. Lisäksi aktiivinen rooli leikkien neuvotteluvaiheessa oli piirre, jota pidettiin tärkeänä. Inhottava leikkikaveri oli lasten mukaan fyysisesti aggressiivinen tönimällä ja lyömällä, eikä tule apuun, silloin kun apua kaivataan. Nämä edellä mainitut asiat ovat sellaisia, joihin lapselta vaaditaan jo kehittyneitä ryhmätaitoja.

Haastattelija: -- minä haluaisin tietää, minkälainen on sellainen kiva leikkikaveri?

Teemu: No semmonen, joka osaa tehdä.. hoksaa hyviä leikki-ideoita ja yrittää itekki keksiä ja koitetaan sitte katsoa, että onko se hyvä juttu.

***

Teemu: Tää on inhottava kaveri, kato jos tekee näin. (näyttää nukella tönäisyn)

Haastattelija: Aa, että noin tönäsee?

Teemu: Niin, tai lyö. Eikä tuu auttamaan jos jää jumiin.

Haastattelija: Totta. Minkälainen on sitte kiva?

Teemu: Semmonen, joka ei tönäise, eikä lyö ja auttaa jos jää jumiin. Ja jos jää jumiin, niin auttaa pois sieltä.

Kun ystävyuden säilyvyyttä on tutkittu, on tarkasteltu vertaisryhmän hyväksynnän ja positiivisen sosiaalisen käyttäytymisen mahdollista yhteyttä. Tutkimuksissa selvisi, että etenkin omien tavoitteiden saavuttamiseen liittyvä suora aggressio vaikuttaa siten, että muut vertaiset välttelevät tämän tyyppisesti käyttäytyvää lasta. Näistä syistä ulkopuolelle sulkemista tapahtuu jo esikouluiässä ja tätä on nähtävissä vielä yläasteellakin. (Kronqvist, 2001, s. 66.) Myös omassa tutkielmassani lapset arvostivat väkivallattomuutta. Kun keskustelin lasten kanssa siitä, mitkä ovat kivan leikkikaverin tunnusmerkkejä, kuvailtiin tällaista tyyppiä sellaiseksi, joka ei lyö tai tönäise. Lasten mukaan leikkiin ei otettu mielellään lasta, joka käyttäytyi aggressiivisesti tai jopa väkivaltaisesti.

Lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen kannalta vertaisryhmät tarjoavat erilaisia tilanteita, jotka vaikuttavat yksilönkehitykseen sekä käyttäytymiseen. Lisäksi lapsen sosiaaliset taidot, yhteistyökyky sekä kommunikaatiotaidot harjaantuvat vertaisryhmissä. Etenkin empatiatunteen kehittymisen kannalta vertaisryhmät ovat merkittäviä, sillä toisen asemaan asetuminen sekä toisenlaisten näkökulmien hahmottaminen ovat taitoja, jotka kehittyvät ryhmässä. Vertaisryhmässä lapsi jäsentää uudella tavalla kuvaa itsestään ja näkee niin samankaltaisuutta kuin erilaisuuttakin. Emotionaalisesti ryhmä tarjoaa tilan tunteiden jakamiselle. (Salmivalli, 1998, s. 13.) Vertaisryhmät näyttäisivät antavan merkittäviä kokemuksia myös aroille lapsille, sillä tutkittaessa rohkeiden ja arkojen lasten vuorovaikutusta, eroja oli hyvin vähän (Niiranen, 1995, s. 191).

Lapsen liittyessä ryhmään, ensivaikutelmalla on vaikutusta siihen, minkälaisen sosiaalisen aseman lapsi ryhmässä saa. On otettava huomioon, että siihen vaikuttaa myös lapsen käyttäytyminen jatkossa. Lapset, joita voidaan kutsua sanalla ”suositut” kuvataan yleensä avuliaiksi, yhteistyökykyisiksi sekä ystävällisiksi. He ovat siis sosiaalisesti lahjakkaita ja ky-

kenevät noudattamaan ryhmän sosiaalisia sääntöjä. Lapset, jotka tulevat torjutuksi ryhmässä edustavat yleensä joko aggressiivista käytöstä tai hyvin arkoja yksilöitä. Vetäytyvä käyttäytyminen on tyypillistä lapsille, jotka jätetään huomioitta. Heidät ikään kuin ”unohdetaan”. On kuitenkin otettava huomioon, että myös aikuisen suhtautuminen erilaisiin lapsiin vaikuttaa lasten keskinäisiin suhteisiin. Jos aikuinen muodostaa positiivisen käsityksen lapsesta, on todennäköistä, että käsitys lapsesta säilyy tämän toiminnastaan riippumatta. Sosiaalinen rooli on melko pysyvä niin vertaisten kuin aikuistenkin silmissä. (Salmivalli, 1998, s. 17-21.)

5.3 Konfliktitarinat

Tutkielmani mukaan lapset olivat kohdanneet joko itse kiusaamista, tai todistaneet sitä sivusta. Lasten tarinoista käy ilmi, että kiusaaminen on liittynyt leikkien rikkomiseen, toisten jahtaamiseen ja ulkopuolelle sulkemiseen. Lapset kertoivat tilanteista, joissa heitä itseään oli kiusattu, mutta myös tarinoita, joissa he olivat seuranneet tilanteita sivustakatsojan roolista. Konfliktitarinat sisältävät myös episodeja tutkimustilanteista, nämä ovat niin kutsuttuja ”eläviä konflikteja”, joissa lasten välille on syntynyt selvästi ristiriitatilanne. Katson, että lasten tarinat kiusaamisesta ovat kiusaamista, koska he ovat sen sellaiseksi kokeneet, mutta tilanteet, jotka syntyivät tutkimustilanteissa, eivät olleet mielestäni kiusaamista, vaan ne olivat konflikteja. Pohdinkin tässä kohtaa lapsen ja aikuisen välistä näkemys eroa kiusaamis-käsitteestä, mikä on kiusaamista ja mikä taas konfliktia. Esimeriksi kun Mikolta ja Eerikalta kysyttiin, ovatko he koskaan riidelleet kaverin kanssa Eerika vastaa myöntävästi ja kertoo Laurin kiusanneen häntä. Siten on huomioitava, että lapsi ei välttämättä tee samaa eroa kiusaamisen ja konfliktin välille kuin aikuinen.

Haastattelija: Onko teille tullut koskaan kaverin kanssa riitaa?

Eerika: On joskus mulla.

Haastattelija: Mitä silloin on tapahtunut?

Eerika: Niin, mulle on tapahtunut. Ku Lauri on joskus kiusannut.

Teemun ja Lauran kanssa leikimme Teemun suunnitteleman leikin, jossa sivutaan toisaalta kiusaamista, hännäämistä ja riitatilannetta. Leikin juonesta voidaan päätellä, että konfliktitilanteet ovat tuttuja lapsille.

Teemu: (murisee)

Haastattelija: Voi että, tiikeri taisi suuttua minulle!

Teemu: (naureskelee ilkkurisesti ja murisee, tiikeri puraisee norsua)

Haastattelija: Ai! Se puraisi minua! (norsu alkaa nyyhkyttää)

Teemu: Anteeksi.

Haastattelija: Anteeksi myös minulta, kun pärskin vettä päällesi. - - Mitenkähän tällaisissa tilanteissa, joissa tulee vähän riitaa kaverin kanssa, niin onko teillä koskaan tullu riitaa?

Laura: Ei.

Teemu: Katoppa.. No ehkä kato ku, ehkä joskus pikkasen.

5.3.1 Kiusaaminen ja syrjiminen

Pro gradu -tutkielmassani lapset kertoivat satunnaisia tarinoita kiusaamisesta, jota he olivat joko itse kokeneet tai todistaneet sivustaseuraajan roolissa. Lapset kuvailivat kiusaamisen niin fyysisenä kuin psyykkisenä ilmiönä. Salmivallin (1998) määritelmän mukaan kiusaaminen on yksi aggression alalaji, mutta aggressio ja kiusaaminen eivät ole synonyymejä keskenään. Kiusaamisen tunnistettavin piirre on, että se on sosiaalinen tilanne ja se tapahtuu tavallisesti pysyvässä ryhmässä. Lisäksi kiusatun ja kiusaajan suhde on yleensä pitkään jatkunut. Kiusaaminen on systemaattista ja jatkuvaa toimintaa, jonka tavoitteena on vahingoittaa toista osapuolta. Kiusattu osapuoli on yleensä joko fyysisesti tai jostain muusta syystä epätasa-arvoisessa suhteessa kiusaajaan nähden. Voimasuhteiden epätasapaino voi johtua esimerkiksi siitä, että kiusaajia on useampia. Kiusaajalla on yleensä jokin tarve nostattaa omaa statustaan ryhmässä ja hänellä on halu tuoda itseään muille esille. (Salmivalli, 1998, s. 30 - 33.) Vaikka kiusaaminen on ryhmäilmiö, sen jäsenet voivat olla mukana myös passiivisesti, hyväksymällä kiusaamisen (Repo, 2013, s. 42).

MLL:n ja Folkhälsanin (2010) selvityksessä päiväkodissa esiintyi kiusaamista näissä muodoissa: *fyysisesti*, *psyykkisesti* ja *sanalliseesti*. Selvityksessä lapset kertoivat fyysiseen kiusaamiseen liittyneen lyömistä, kamppaamista, potkimista, nipistelyä, esteenä olemista, vaatteiden repimistä, leikkien sotkemista ja kivien ja hiekan heittämistä. Psyykkinen kiusaaminen sisälsi uhkailua, kiristämistä, manipulointia, poissulkemista, ilmeilyä, ilveilyä, selän takana puhumista, puhumatta jättämistä ja leikin sääntöjen muuttamista. Kolmas muoto kiusaamisesta oli sanallinen kiusaaminen, johon liittyi nimittelyä, haukkumista,

lällättämistä, hiusten/vaatteiden tai muun vastaavan kommentointi ja selän takana puhumista. (Kirves & Stoor-Genner, 2010, s. 6.) Myös tutkielmaa kanssani tehneet lapset kertoivat tarinoita psyykkisestä kiusaamisesta. Eerikan tarinassa hänen ystävänsä ei ollut ottanut häntä mukaan leikkeihin ja Eerika kertoi olleensa sen vuoksi ”ihan yksin”. Hän kuvasi ulkopuoliseksi jäämisen tunnetta ”ihan pahaksi”.

Eerika: Elli-Noora ei ottanu mua leikkiin..

Haastattelija: Mitä sinä sitten teit?

Eerika: Mää olin ihan yksin.

Haastattelija: Olit ihan yksin.. Miltä se tuntui?

Eerika: Ihan pahalta.

Tässä tutkielmassa lasten kertoman mukaan he olivat kohdanneet *fyysistä* ja *psyykkistä kiusaamista*. Tarinat kohdistuivat joko heihin itseensä tai ne kerrottiin sivustaseuraajan näkökulmasta. Lapsilla oli tarinoita kiusaamisesta, mutta toisaalta he myös kertoivat, etteivät ole kokeneet sitä. Kiusaamiskertomukset nimettiin MLL:n ja Folkhälsanin luokittelujen mukaan.

a) Fyysinen kiusaaminen

Fyysiseen kiusaamiseen liittyvät tarinat kertoivat leikkien rikkomisesta ja toisten jahtaamisesta. Teemu kertoi tilanteesta, jossa hänen ja leikkikaveriensa hiekkaleikki rikottiin ja he pyysivät lastentarhanopettajalta apua. Lastentarhanopettaja piirsi hiekkalaatikon rajan, jotta sopu säilyisi, mutta Teemun sanojen mukaan kiusaaja murskasi rajan. Tarinassa oli kuitenkin onnellinen loppu, sillä pojat pystyivät jatkamaan leikkejä yhdessä myöhemmin päivällä. Mikko kertoi, ettei hänen leikkejään ole koskaan hajotettu, mutta on nähnyt sen tapahtuvan muille. Kuitenkin Mikon tarinassa hän puhui myös itsestään, joten tarinasta voi myös saada käsityksen, että Mikko itse asiassa puhui omasta kokemuksestaan.

Haastattelija: Oi, nyt norsu tuli ja hajotti mejän leikin! Onko teille koskaan käynyt näin?

Mikko: Öö.. ei.

Haastattelija: Ei oo kertakaan käynyt niin, että joku olisi hajottanu leikin?

Mikko: Ei oo ainakaan mulle.

Haastattelija: Onko sulle käyny , että joku olisi hajottanu leikin? (kysyy Eerikalta)

Eerika: On.

Mikko: No mä oon nähny, että yhdelle päiväkodissa on käyny niin.

Haastattelija: Mitä siinä tapahtu?

Mikko: Mut se oli kesällä. Se tapahtu sillee, että pojat yrittivät tehdä jotain linnaa ja aina se oli liian suuri. Ja en yhtään.. Ne ei pienentäny sitä yhtään! Sitä koko hommaa.

Haastattelija: Mitäs sitte tapahtu?

Mikko: No sitte piti vaan olla siinä. Mulle ei jääny paljoa tilla. Mulle jäi pikkusen tilaa.

Haastattelija: Aijaa, että oli vähän ahdasta siellä?

Mikko: Niin, ku siellä oli monta lastaki.

Kiusaamisella lapsi voi yrittää nostattaa oma statustaan ryhmässä. Kiusaaminen herättää muun ryhmän huomion ja muut jäsenet antavat palautetta nauramalla, hymyilemällä ja jopa liittymällä kiusaamiseen. Myös lapset, jotka eivät lähde mukaan kiusaamiseen, mutta ovat puuttumatta tilanteeseen, antavat tietyn hyväksynnän teolle. (Repo, 2013, s. 42.) Pro gradukseni osa lapsista puhui kiusaamisesta ja he osasivat nimetä lapsia, jotka ovat joskus kiusanneet heitä. Seuraavassa katkelmassa Teemu kertoi kiusaamistilanteesta, jossa hänen ja ystäviensä leikki rikottiin. Tilanne voidaan MLL:n luokittelun mukaan lukea fyysiseksi kiusaamiseksi:

Teemu: No kato ku me leikittiin hiekkalaatikolla kesällä Oskarin ja Nikon kans. Nii ku Oskari ja Valteri rikko sen linnan mitä me tehtiin hiekasta. Sitte katos me huudettiin Veikolle (Ito) joka piirsi rajan ja ne murskas sen rajan. Nii kato jossain päivällä leikittiin koko ajan yhdessä.

Seuraava tarina kiusaamisesta kertoi ”niistä pahemmista pojista”, jotka olivat kiusanneet niin Mikkoa kuin Eerikaakin. Kun Mikko aloitti tarinan, Eerika tunnisti saman tien keistä pojista oli kyse. Kiusaaminen on ollut fyysistä ja samalla psyykkistä, sillä pojat olivat yrittäneet kaataa Mikkoa ja lisäksi poikien taisteluleikit, eivät olleet sellaisia leikkejä, joista Mikko olisi pitänyt. Eerika muistelee, että pojat ovat jahdanneet häntä ja kertoo myös vankeilasta, johon häntä yritettiin viedä. Mikko mainitsee myös Teemun, joka on aikaisemmin ollut hänen mielestään hurja, mutta parantanut tapansa.

Mikko: (hiljaisella, jopa salaperäisellä äänellä) Sitte.. sitte.. sitte ne pojat. No, täällä on ollu semmosia pahempia poikia, ne on jo muuttanu toiseen päiväkotiin.

Haastattelija: Aijaa..

Mikko: Toiseen päiväkotiin..

Eerika: Ne oli Joonas ja Janne! Ne kauheesti kiusas mua.

Haastattelija: Niinkö? Mitä ne sitte teki?

Mikko: Niin muaki. Niillä oli mielessä aina kaikki taistehuleikit.

Eerika: Janne mua yritti.. ottaa kiinni.

Mikko: öö ne, aina yritti kaataa mua.

Haastattelija: Niinkö? Miltä se tuntu?

Mikko: Ei kivalta.

Eerika: Nii ja ne yritti mua viiä koko ajan vankilaan!

Mikko: Mutta ne ei oo enää täällä. Teemuki on aika hurja, mutta se ei tee enää niin pahasti.

Eerika: Niin, ei mullekaan.

Eerika: Ne on jo muuttanu toiseen kottiin.

b) Psyykinen kiusaaminen

Tutkielmani mukaan lasten kokema psyykinen kiusaaminen ilmeni pelotteluna sekä leikkien ulkopuolelle jättämisenä. Tarina ”niistä pahemmista pojista” kertoi myös siitä, että kyseiset pojat on nähty mahdollisesti pelottavinakin, joten mielestäni kyseissä tarinassa näkyi psyykkisen kiusaamisen piirteitä. Lapset kertoivat tilanteista, joissa he eivät olleet päässeet mukaan leikkeihin ja kuvailivat ulkopuolelle jäämisen tuntuneen pahalta. Toisaalta tunteiden nimeäminen oli myös vaikeaa – vaikka tilanteeseen liittynyttä tunnetta ei osattu joka kerta nimetä, oma tunne kuitenkin muistettiin tällaisissa tilanteissa.

Haastattelija: No onko jolleki käyny sillee, ettei oo päässy johonki leikkiin?

Eerika: Mulle on käyny.

Haastattelija: Sulle on käynyt. Mitä sää oot sitte tehny?

Eerika: Silloin mää teen muita juttuja.

Haastattelija: Miltä Uppiksesta mahto tuntua, ku ei päässy mukaan?

Teemu: Pahalta..

***

Haastattelija: Mmm.. Onko jollekin joskus käynyt niin, että on joutunut miettimään, että mistäköhän minä saisin kaverin?

Amanda: Mulle on joskus käynyt niin! Mää mietin, että mistä minä saisin yhtään kaveria.

Haastattelija: Ai täällä päiväkodissa vai jossain muualla?

Amanda: Päiväkodissa.

Haastattelija: Niinkö, mitä sinä sitten teit?

Amanda: Mää en tiijä, mä en muista.

Haastattelija: Et muista mitä teit, mutta muistatko miltä se tuntui?

Amanda: (nyökkää)

Repon (2013) mukaan kiusaaminen koulussa ja pienten lasten parissa eroavat ilmiöinä jonkin verran. Keskustelu, jota käydään koulukiusaamisesta, ei sovellu täysin alle kouluikäisten parissa tapahtuvaan kiusaamiseen. Tämä johtuu siitä, että alle kouluikäisten lasten kanssa keskitytään kiusaamisen ennaltaehkäisyyn, kun taas koulussa kiusaamisen puuttumiseen. Lisäksi puhutaan eri-ikäisistä ja -kehitysvaiheissa olevista lapsista, mikä tarkoittaa sitä, että itsehillinnän taito sekä ryhmässä eläminen ovat eri vaiheissa ja vasta kehittymässä. (Repo, 2013, s. 13.) Tutkimuskumppanini olivat vielä pieniä lapsia ja vaikka he olivat toisaalta hyvin taitavia toimimaan yhdessä ja neuvottelemaan asioita, ryhmätaitoja vielä selvästi opeteltiin. Tämä näkyi muun muassa tilanteessa, joissa lapset kävivät kiivasta neuvottelua leluista, joilla kumpikin olisi samanaikaisesti halunnut leikkiä. Seurailin tilannetta sivusta ja katsoin, kuinka lapset ristiriidasta selviäisivät. Lapset kuitenkin selvästi kiivasuivat ja ottivat tavaroita toisensa käsistä, jolloin päätin puuttua tilanteeseen. Tilanne oli sellainen, jossa lapset tarvitsivat aikuisen apua.

Kouluissa kiusaamiseen on nollatoleranssi – kiusaamista ei sallita missään muodossa. Alle kouluikäisten kanssa nollatoleranssimalli ei sellaisenaan toimi, koska lapset vasta opettelevat ryhmässä elämistä ja moraalin, itsehillinnän, aggression ja empatian taitoja. Juuri tästä syystä on tärkeää ohjata pieniä lapsia johdonmukaisesti ja annettava harjoittelulle aikaa. Lisäksi henkilökunnan tulisi olla tietoinen kiusaamisen ennaltaehkäisystä sekä olla motivoitunut tekemään kiusaamisen ennaltaehkäisevää työtä. Ruotsissa koulukiusaamista esiintyy vähiten koko Pohjoismaissa, mikä selittyy juuri ennaltaehkäisevällä työllä. Ruotsissa sanaa ”kiusaaminen” käytetään konfliktitilanteissa harvoin, sen sijaan ”loukkaava kohtelu tai käytös” on ilmiö, johon puututaan. Eli aikuinen puuttuu tilanteisiin ennen kuin loukkaavasta kohtelu muuttuu systemaattiseksi kiusaamiseksi. Tällainen toiminta vaatii erityisesti pedagogista valveutumista kyseiseen ilmiöön. (Repo, 2013, s. 13 - 16.)

Alle kouluikäisten kiusaamisesta johtuvia seurauksia ei ole tutkittu Suomessa, mutta voidaan todeta, että jos kiusaaminen alkaa varhaisessa vaiheessa lapsen elämää, seuraukset

eivät ole ainakaan paremmat. Jos kiusaaminen on osa lapsen elämää heti varhaisista vuosista lähtien, lapsen käsitys elämästä ja hänestä itsestään voivat olla vääristyneitä – kiusaaminen koetaan osaksi normaalia elämää. Kuitenkin varhaisella puuttumisella voidaan ehkäistä monia mahdollisia ongelmia ja se tukee lapsen kokonaisvaltaista kasvua ja kehitystä. (Repo, 2013, s. 14-15.)

5.3.2 Elävät konfliktit

Pro graduni aineistonkeruuvaiheessa lasten välille syntyi muutamia ristiriitatilanteita, joita nimitän tässä tutkielmassa ”eläviksi konflikteiksi”. Elävillä konflikteilla tarkoitetaan sellaisia ristiriitatilanteita, jotka ovat syntyneet tutkimusta tehdessä. Ne eivät ole siis lasten kertomia tarinoita jo koetusta, vaan ovat ikään kuin ”suoria kohtauksia”, jotka on tallennettu. Konfliktitilanteet alkoivat yleensä neuvotteluista ja päättyivät konfliktiin, joihin tilanteesta riippuen oli puututtava. Koen, että näiden tilanteiden huomioiminen on merkittävää, sillä näissä katkelmissa näkyy toisaalta myös lasten ristiriitainen kerronta konflikteista. He kertoivat, että eivät ole joutuneet neuvottelu- tai riitatilanteisiin, vaikka tutkimustilanteissa niitä selvästi syntyi. Esimerkiksi episodissa, jossa Mikko ja Eerika kävivät neuvottelua siitä, mitä leikkiä leikitään, Mikolta kysyttiin, onko hän koskaan joutunut miettimään kaverin kanssa seuraavaa leikkiä, Mikko vastasi kieltävästi, vaikka samaan aikaan hän oli keskellä neuvottelutilannetta. Eli toisaalta heillä oli jokin ymmärrys konfliktitilanteita, vaikka eivät välttämättä tunnista vielä ilmiötä. Elävät konfliktit sisältävät episodeja, joissa lapset käyvät neuvotteluita siitä, mitä seuraavaksi leikittäisiin, kenen vuoro on leikkiä milläkin lelulla tai värittää tietyillä väreillä. Eli toisin sanoen elävät konfliktit liittyvät neuvottelutilanteisiin ja tavaroiden jakamiseen. Tutkijana puutuin vaihtelevasti tilanteisiin, pyrin antamaan lapsille tilaa ratkaisemaan itse tilanteet, mutta puutuin tarvittaessa tilanteisiin ja tein ratkaisut lasten puolesta.

Mikko: Nyt vaihdetaan. Nyt vaihdetaan. Mää en halua olla tiikeri ja haluan olla norsu. Anna mulle norsu.

Eerika: Hei! (ei anna norsua Mikolle)

Mikko: Mutta mä haluan leikkiä sillä! (yrittää ottaa väkisin norsun Eerikalta)

Eerika: Mee sinne pesään!

Haastattelija: Tässä on tää tipu. Saatteko te vaihdettua niitä?

Eerika: Mää en halua vaihtaa.

Haastattelija: Ai sää et halua vaihtaa.

Mikko: Mää haluan norsun.

Haastattelija: Mitenkä nyt tehtäis?

Mikko: Mä haluan sen norsun.

Haastattelija: Tässä on nyt kaks (käsinukke) vaihtoehtoa, mutta mitenkäs me nyt tehdään ku kaks haluaa samaa?

Mikko: Anna! (tiukasti)

Eerika: En! (tiukasti)

Haastattelija: (Mikolle) Älä ota väkisin. - -

Yleensä neuvottelutilanteet syntyvät spontaanisti, eivätkä lapset aina tiedosta olevansa osa neuvottelutilannetta. Neuvotteluille tyypillistä on vastavuoroinen kommunikaatio niin sanallisesti kuin kehollisestikin. Etenkin osapuolten kehon eleet antavat osapuolille vihjeitä siitä, kuinka neuvottelut etenevät. (Lehtinen, 2000, s. 85.)

Kiusaamisen lisäksi on puhuttava myös konflikteista, joka ilmiönä ovat eri asioita. Kuten jo aikaisemmin mainittiin, kiusaamisen tunnusmerkkinä voidaan pitää kahden ihmisen välillä vallitsevaa vallan epätasapainoa. Konfliktitilanteessa osapuolet ovat tasaväkisessä suhteessa, mutta eri mieltä tai riitelevät toistensa kanssa. Kiusaavatko pienet lapsetkin? – selvityksessä päiväkodin henkilökunta koki haasteelliseksi määritellä kiusaamisen, konfliktin ja riidan eron. (Kirves & Stoor-Grenner, 2010, s. 4-5.) Tutkielmassani konfliktit olivat erimielisyyksiä siitä, mitä seuraavaksi leikittäisiin tai ne olivat riitoja leluista. Toisaalta konfliktit liittyivät siihen, ettei toinen lapsista toiminut vertaisensa toivomalla tavalla. Tällainen tilanne syntyi esimerkiksi Amandan ja Eerikan välille, kun Eerika vasten Amandan tahtoa alkoi siivota värikyniä koteloon, vaikka Amanda hyvin selvästi kielsi Eerikaa toimimasta näin. Konflikti raukesi vasta, kun pyysin Eerikaa lopettamaan ja antamaan kyniä myös Amandalle. Puroilan & Estolan (2012) tutkimuksessa selvisi, että lasten väliset neuvottelut päiväkodin yhteisistä tavaroista ovat osa lasten päiväkotiarkea. Koska päiväkodin materiaalit ovat rajalliset ja lasten mieltymykset vaihtuvat nopeallakin syklillä, lasten täytyy neuvotella tavaroiden käytöstä. Päiväkotiarkeen sisältyy myös tekijöitä, jotka estävät resurssien käytön. Tällaisia ovat esimerkiksi tavarain käyttöön liittyvät vuorot tai aikuisen kiellot. (Puroila & Estola, 2012, s. 31.) Seuraavassa katkelmassa näkyy tavaroiden rajallisuus sekä aikuisen ohjeistus oman vuoron odottamiseen:

Amanda: - - Älä vielä pane sitä, minä vielä piirrän! (sanoo Eerikalle, joka on laittamassa värikyniä takaisin koteloon)

Amada: (tiukasti) Älä vielä pane niitä (kyniä) takasi, minä piirrän vielä! Mutta minä vielä!

Haastattelija: Eerika, Amandalla on vielä kesken tuo piirustus.

Amanda: Miksi sinä panet ne sinne? Miksi?

Eerika: Mä haluan.

Amanda: (tiukasti) No, miksi sinä panet ne sinne? Miksi sinä panet ne sinne?

Haastattelija: Tarvitko säältä jotain väriä?

Amanda: Mm. (kyllä)

Haastattelija: Amanda tarvii sieltä jotain väriä, niin se voi ottaa siitä. Ne on teidän yhteisiä. Ota vaan siitä joku väri.

Eerika: Mää oisin tarvinu pinkin.

Haastattelija: Säät saat sitte Amandan jälkeksen.

5.4 Kulttuuritarinat

Opetus- ja kulttuuriministeriön sivuilla lastenkulttuuri määriteltiin seuraavasti: ”Lastenkulttuurilla tarkoitetaan lapsille ja nuorille suunnattuja taide- ja kulttuuripalveluita, mutta myös lasten oman, leikkiin tai kerrontaan perustuvan itse luodun kulttuurin edistämistä.” (minedu.fi/OPM.) Tässä tutkielmassa kulttuuritarinat olivat tarinoita, joissa lapset puhuivat tämän päivän lastenkulttuurin hahmoista, tuotteista, elokuvista, lastenohjelmista ja leluista. Tutkielmassani selvisi, että lasten kerronta sisältää hyvin paljon aineksia nykyajan lastenkulttuurista. Lapset kertoivat leikeistään, jotka perustuivat johonkin TV-sarjaan tai elokuvaan, lapset piirsivät suosikkiahmojaan, kokonaisia elokuvajuonia ja erilaisia leluja aiheesta ystävyys. Lisäksi he kertoivat mielellään, mitä tuotteita he itse omistavat, mitä ovat saaneet joululahjaksi tai minkä lelun ovat valinneet leluapäiväksi. Lapset tuottivat kolmenlaisia kulttuuritarinoita: tarinoita, joissa he kertoivat erilaisista lastenkulttuuriin liittyvistä tuotteista ja niiden omistamisesta sekä tarinoita, joissa lapset kertovat leikeistään, jotka perustuvat johonkin lastenkulttuuriin liittyvään ilmiöön. Kolmannet tarinat olivat elokuvatarinoita, joissa lapset kertoivat näkemistään elokuvista. Elokuvatarinoiden sisältöön lasten

yleisiä kommentteja ja tunnelmia elokuvista, mutta myös kaksi tarkempaa tarinaa, jotka Teemu ja Mikko ovat kertoneet.

Lastenkulttuuri oli hyvin vahvasti läsnä koko tutkimusprosessini ajan, mikä toisaalta on selvää, koska tutkimus toteutettiin lasten kanssa. Se, että lastenkulttuuriin liittyvät hahmot ja erilaiset tuotteet vaikuttivat vertaissuhteisiin, oli minua puhuttelevaa ja koin tärkeäksi paneutua myös tähän puoleen lasten ystävyysuhteissa. Kalliala (1999) viittaa Mouritseen, jonka mukaan suuri osa lasten synnyttämästä kulttuurista liittyy leikkiin. Se näkyy erilaisina lauluina, runoina, hokemina, tarinoina, huumorina ja tilanteissa syntyvinä ääntelyinä ja kiusoitteluina. Lapsia ympäröivä media antaa aineksia lasten leikkeihin, kuten myös lasten omat arkikokemukset. (Kalliala, 1999, s. 55.) Tämä näkyi myös omassa tutkielmassani: lasten kerronta koostui heidän arkipäiviensä tapahtumista, mutta myös tämän päivän media oli erittäin vahvasti mukana. Lapset kertoivat leikeistään, jotka pohjautuivat esimerkiksi *Turtles-ninjoihin* ja *Autot*-elokuvat sarjoihin. Tämän päivän hahmot ovat minulle jonkin verran tuttuja, mutta oli selvää, että lapsilla oli asiantuntijuus tästä aiheesta. Lapset olivat mielissään kun tiesin hahmot, mutta pelkän *Autot* -ilmiön tunnistaminen ei riitä, jos aikuinen ei ole tutustunut sarjaan. Kalliala (1999) kirjoittaakin omasta tutkimuksestaan, jossa hän oli paneutunut ajankohtaisiin lastenohjelmiin, jotta löytäisi yhteisen kielen lasten kanssa. Lasten mielestä oli ilahduttavaa, kun aikuinen tiesi, mistä he puhuvat. Toisaalta lastenkulttuurin perehtyminen antaa aikuiselle myös paljon sellaista tietoa, jota ilman ei pääse lähelle lasten kerrontaa ja leikkejä. (Kalliala, 1999, s. 68 - 69.)

5.4.1 Tuotteet, leikit ja omistaminen

Teemu: Mulla on, mulla on! Martin tarinatalli, Autot1, Autot2, niin ne.

Ja mulla on ne kaikki!

Syrjälän, Estolan & Puroilan (2013) tutkimuksessa määritellään lapsen omistajuus suhteeksi lapsen ja tavaran välillä. Päiväkodin pienemmätkin lapset ovat tietoisia omistamiseen liittyvästä suhteesta. Se on kietoutunut lasten kerrontaan ja tietämykseen. Esimerkiksi päiväkodissa lapset tietävät aikuisia paremmin kenelle mikäkin tavara tai vaate kuuluu. (Syr-

jälä, et. al., 2013, s. 155.) Lasten tarinat, jotka liittyivät tässä tutkielmassa lastenkulttuurin tuotteisiin ja leikkeihin kertoivat lasten lempileikeistä ja toisaalta asioista, joita he omistivat. Tuotteiksi voidaan laskea erilaiset lelut, pelit sekä elokuvat ja Tv-sarjat. Vaikka lasten tarinat sivusivat jo tässä kohdin lastenelokuvia, esittelen myöhemmin tarkemmin vielä elokuvaan pohjautuvat tarinat. Lasten kerronnasta kävi ilmi, että he olivat hyvin sisällä tämän päivän lastenkulttuurissa ja että kerronta oli monisyisesti kietoutunut erilaisiin tuotteisiin. Kun tapasin Lauran piirustustehtävän puitteissa, en ehtinyt kertoa tehtäväntoakaan kun hän halusi kertoa, mitä sai joululahjaksi. Toisaalta myös päiväkodeissa perinteisesti vietetty lelupäivä oli silloin lapsille ajankohtainen aihe. Myös Puroilan & Estolan (2012, s. 31-32) tutkimuksessa havaittiin, kuinka omistaminen ja aineelliset resurssit ovat keskeinen elementti lasten kerronnassa. Tässä tutkielmassa lasten kerronta omistajuudesta liittyi heidän omiin tavaroihinsa. Puroilan & Estolan (2012, s. 30-31) tutkimuksessa sen sijaan lasten kerronta liittyi kollektiiviseen omistamiseen päiväkodin tavaroista.

Mikko: Öö.. Mää haluaisin kertoa, mitä mää toin leluks tänne.

Haastattelija: Ai mitä?

Mikko: Että mitä mää toin leluks tänne.

Eerika: Mää unohin!

Haastattelija: Ai onko lelupäivä tänään?

Mikko: On ja mulla on yks legolelu. Se on lokerossa.

(päällekkäistä puhetta)

Eerika: Mulla on se lila poni menny hukkaan.

Nykypäivän lapsien kulttuuriin kuuluvat olennaisesti niin teknologia kuin kaupallisuuskin ja tätä kautta myös erilaiset brändit. Vaikka kaupallistumisen historia on pitkä, viime vuosien teknologian ja median kehitys on hurja. Kaupallistumisen kasvaessa yhteiskunnassamme, levittää se samalla bränditietoisuutta. Brändäys ulottuu jopa yksilötasolle ja koskettaa tämän päivän lasta – lapset osallistuvat tosi-tv -kilpailuihin siinä missä aikuisetkin. Schor väittää, että lapsista on tullut yhä bränditietoisempia: logot tunnistetaan jo puolen-toista vuoden iässä ja kolmanteen ikävuoteen mennessä lapsi yhdistää brändien vahvuuksia itseensä. Myös lapsi kiintyy tottumiinsa brändeihin ja toisaalta hän pystyy ostamaan itse-

näisyyttä ja toimijuutta kuluttajavalinnoillaan. (Oksanen, 2008, s. 48 - 49 ks. myös: Lahikainen & Partanen, 2008, s. 68.)

Haastattelija: Eli sulla on kavereita täällä päiväkodissa, mitä te täällä leikitte?

Teemu: No vähän kaikkea. Välillä tota Tsuubeja, välillä Legoja, välillä Turtlesia.

Markkinatutkimusten mukaan mitä nuorempana lapsi kiinnostuu tietystä brändistä, sitä suuremmalla todennäköisyydellä lapsi pysyy brändiuskollisena jopa aikuisikään saakka. Tämän päivän lastenkulttuuria värittävät viihdeohjelmien tuotekehät, jotka suunnittelevat jatkuvasti uusien lelujen ja pelien sarjaa. Tämä saa lapset kysymään jatkuvasti – mitä haluan seuraavaksi? (Lahikainen & Partanen, 2008, s. 61 ja 65.) Omassa tutkielmassani erilaiset brändit ja hahmot, kuten Angry Birds, Disneyn prinsessat ja Turtlesit, korostuivat lasten puheissa. Tällainen tuotteita sisältävä puhe näkyi muun muassa lasten leikeissä ja piirustuksissa. Lastenkulttuuria sisältävä kerronta alkoi hyvin nopeasti, kun kerroin Teemulle ja Mikolle piirustustehtävän ohjeistuksen ja lastenkulttuurin teema jatkui läpi piirustustuokion.

Haastattelija: Aihe on ystävyys ja kaveruus. Voitte piirtää leikkikavereita, mitä te teette täällä päiväkodissa..

Teemu: Minä leikin.. tuota iltapäivällä tuota mutanttia.

Haastattelija: No niin, sää voit piirtää vaikka siitä tai mistä haluat. Saa käyttää näitä värejä.

Mikko: Minä.. minä oon leikkiny eilen kotona autoilla, niin mä piirrän autoja.

Haastattelija: Sää voit piirtää sen.

Teemu: Ja eilen illalla mä leikin Legoillaki.

***

Haastattelija: Oho! Mitäs sinne Mikolle syntyy?

Mikko: (Pitää suhina-ääntä, samalla kun piirtää vimmatusti)

Teemu: Mulle syntyy tää mutantti.

Haastattelija: Sulle syntyy mutantti, mikäs Mikolle? Joku rata ilmeisesti?

Mikko: Se on Hot Wheels-rata.

Tutkielmani mukaan lasten kerronta sisälsi hyvin paljon tarinoita heidän leikkeistään ja niihin liittyvistä leluista. Se oli myös aihe, josta lapset selvästi nauttivat kertoa ja toisaalta tämä kertoi siitä, että nämä asiat ovat merkityksellisiä heidän arjessaan. Osa leikeistä oli

saanut nimensä jonkin TV-sarjan mukaan tai leikki on yleisesti kutsuttunakin sama kuin tuotteen nimi, esimerkiksi Lego-leikki. Lapset kertoivat, että heidän leikkejään pystyi leikkimään myös ilman asiaan kuuluvia leluja, leikkimällä itse hahmoa. Tai sitten lelut voitiin korvata jollain muulla lelulla, kuten *Autot*-elokuvaan liittyvissä leikeissä tehtiin. Lastenkulttuurin tuotteet koskettavat myös elintarvikkeita, joista Mikko mainitsi *Angry Birds*-mehun, jota oli nauttinut kyläilyreissullaan.

Haastattelija: - - Ootko sää koskaan leikkiny sitä Autot-elokuvaa?

Mikko: Oon mää välillä, mutta mulla ei oo samanlaisia autoja. Mut mää on silti leikkiny niitä.

Haastattelija: Nii että voi leikkiä, niinku toi Teemu kerto, että voi leikkiä Turtlesia, vaikka ei oo niitä ukkoja mukana, niin ootko sää leikkiny, että sää oot ite se auto?

Mikko: Ei. Mä oon sillai leikkiny, että mulla on ollu autoja, eri autoja, mutta mää oon kuvitellu että ne on samoja autoja.

***

Haastattelija: Okei. No, mikä on hauskinta ku tulee päiväkotiin, nii mitä voi tehdä kaverin kanssa?

Teemu: Noo, katos kun me leikittiin Turtlesilla ja sillä mielikuvituksella me leikittiin sitä, niin se oli tosi hauskaa.

***

Haastattelija: Niinkö? Ne kuulostaa kivoilta leikeiltä. Tuleeko muilla mieleen? No kerro.

Teemu: Mun leikit on hausimpia! Turtles, Tsiima, Transformers. Ne on parhaimmat leikit.

Haastattelija. Selvä.

Mikko: Mun parhaimmat leikit on ninja, Turtles..

Teemu: Turtlesit on ninjoja! Turtlesit on ninjoja, vaikka ne on kilpikonnia.

Vaikka lapset pääsääntöisesti tiesivät ja tunnistivat samat lastenkulttuuriin kuuluvat hahmot, myös eroja löytyi. Piirustushetkellä keskustelimme Mikon ja Teemun kanssa siitä, mikä on hauskinta mitä päiväkodissa voi tehdä. Teemu mainitsi *Turtles*-leikit, johon Mikko puolestaan totesi, ettei hän oikeastaan tunne näitä hahmoja. Mikko kertoi, että hänen lempileikkejään ovat *Tsubit*.

Haastattelija: Mitkäs on ne parhaat jutut, mitä voi kaverin kanssa tehdä? Vaikka täällä päiväkodissa?

Teemu: No ne on ne mutantit.

Mikko: Minä en.. minä en tiijä mitään nuista mutanteista!

Haastattelija: No mikä susta on sitte täällä päiväkodissa..

Teemu: Mää katoin eilen..

Haastattelija: Oota, kuunnellaan mitä Mikko vastaa.

Mikko: Musta on kiva leikkiä nuilla Tsuubeilla.

Haastattelija: Mmm..

Mikko: Niillä on musta kiva leikkiä.

Mikko ja Antti olivat lapsista ne, jotka kertoivat myös pelatuista peleistään. Pelit olivat ilmeisesti tietokone- tai konsolipelejä ja sisältö viittasi jonkin tyyllisiin ammuskelu- ja sota-peleihin. Viljamaan (2012) mukaan lasten kerronnallisuudessa voidaan nähdä intertekstuaalisuutta. Lasten kerronnassa ilmenee kaikki eletty ja koettu elämä; kerronnassa välähtelevät tarinat peleistä, elokuvista, kyläilyreissuista ja luetuista kirjoista. Lisäksi lapset lisäävät tarinoihinsa muiden kertomia tarinoita ja toisaalta tuottavat täysin omaa tarinaansa. (Viljamaa, 2012, s. 117.) Mikko kertoi lyhyesti pelistään, jota oli pelannut. Mikon mukaan pelissä pystyi ampumaan kaikenlaisilla pyssyillä. Antin kuvaus pelistä oli taas pidempi tarina ja hän yhdisti kerrontaan myös visuaalisen puolen. Antin ilmaisu oli välillä hyvin energistä: kynä kiersi kiihkeää ympyrää paperilla ja kynänpää iski pisteitä paperille samaan aikaan kun hän kertoi hyvin elävästi myös äänensävyillä pelin kulusta. Äänenvoimakkuudet vaihtelivat kuiskauksesta suorastaan huudahduksiin.

Haastattelija: Mitä siinä sun kuvassa nyt tapahtuu, kerro Antti?

Antti: Täällä ammutaan kaikkia.. täällä on ihmisiä.

Haastattelija: Mm.. nekö ampuu?

Antti: Ei.

Antti: Täällä kato ammutaan pommeja.

Haastattelija: Aa, niitä ihmisiä ammutaan?

Antti: (Piirtää ja kertoo vauhdikkaasti, aivan kuin pelaisi kyseistä peliä) Arvaa mitä? Mää teen tänne.. pommeja.. heti räjähti.. pommitin tuonne ja sitte pamahti! Nuo kaikki. Se ampuu kaikkia ihmisiä.. (epäselvää puhetta)

Haastattelija: Niinkö? Mistä sulle tuollanen piirustus tuli mieleen? Ootko sää leikkiny pyssyleikkiä?

Antti: (hiljaisesti) No joskus..

Laura: Joskus Antti on ampunut mua vahingossa päähän.

Antti: (puhe on aluksi hiljaista ja epäselvää, voimistuu tarinan edetessä, samalla kun piirtää tapahtumia kiihkeästi paperille) Niillä pyssyillä pystyy ihan oikeesti ampuun.. sisällä ampua.. Mää ampuin siihen niin.. Mää oon ampunut mua päähän vahingossa. Vahingossa vaan. Mää kahella kynällä piirrän!

Antti: (kertoo voimakkaalla äänellä ja iskee samalla kynää paperiin) Täällä ammutaan vaan pommeja! Pam! Pam! Pam! Tää pommi tää.. pam! Pam! Pum! (pommituksen ääniä)

Haastattelija: Miten niille ihmisille käy?

Antti: Pum! Pum! Ne kuolee! Pum! Pum!

Haastattelija: Ootko sää leikkiny jonku sun kaveriin kanssa tollasta sotalleikkiä?

Antti: Oon leikkiny kaverin kaa.

Antin eläytyminen sotapeli -tarinaan oli hyvin kehollista. Hänen piirustustyylinsä ja äänenvoimakkuuden vaihtelunsa toivat tarinaan vauhtia ja vaaratilanteita. Antti selvästi piti kerrontatilanteesta, hän sai olla yksin äänessä, minun ja Lauran kuunnellessa ja toisaalta hänellä oli lupa kertoa juuri se tarina, joka hänelle piirtäessä syntyi. En kauhistunut Antin sotatarinasta, eikä aikomukseni ollut missään vaiheessa keskeyttää, kauhistella tai kritisoida hänen tarinaansa. Kuten jo aikaisemmin kirjoitin, tässä tutkielmassa ei ole tarkoitus pohtia tarinoiden taustoja ja toisaalta koen, että tällaiset pikkupoikien pyssytarinat, joissa ihmisiä kuolee, ovat mielestäni yleensä kuitenkin hyvin tavallisia ja ”vaarattomia”. Tähän tarinaan minulla kuitenkin liittyi eettistä pohdintaa, koska tarina ei näyttäytynyt minulle neutraalina. Mielestäni ei olisi ollut eettisesti oikein jättää tätä kertomusta kirjoittamatta sillä perusteella, että siinä kerrotaan sotapelistä.

5.4.2 Elokuvatarinat

Mikko: Me ollaan katottu yhtä elokuvaa, jossa oli.. yhtä prinsessalinnaa ja me pelättiin tuolla on tulta syöksevä lohikäärme!

Haastattelija: Oliko se hyvä elokuva? Pelottiko?

Eerika: Mulla on sellainen toinen, sellanen elokuva, jossa oli sellaisia vedeneläimiä. Niin ne yritti niitä lentäviä prinsessoja pakottaa poissa. Niin, se yks yritti, mutta se ei saanu sitä kiinni. Ne prinsessat laitto niihin niitä paukkuja.

Vaikka lapset kertoivat paljon tarinoita katsomistaan videoista ja elokuvista pro gradussani lapset mainitsivat vain muutaman heitä jännittäneen elokuva tai televisiokokemuksen. Näitä asioita olivat Mikon ja Eerikan mainitsemat lohikäärme sekä vedeneläimet. Lisäksi Teemu kertoi Turtles-videosta, joka oli ollut liian jännittävä hänen pikkusiskolleen. Valkosen (2012) mukaan kuitenkin lasten keskuudessa tv-pelot ovat hyvin yleisiä. Väitöstutkimuksessa 80 % lapsista kertoi pelänneensä jotain televisioista nähtyä. Samaisessa tutki-

muksessa lapset kertoivat pelkäävänsä televisiossa nähtyjä villieläimiä kuten krokotiileja tai tiikereitä. (Valkonen, 2012, s. 228 - 230.)

Elokuvatarinat ovat tarinoita lasten näkemistä elokuvista, jotka he halusivat tilanteista riippumatta jakaa. Lähes kaikilla lapsilla oli jokin elokuvakokemus, josta he kertoivat. Elokuvatarinat ovat poimittu lasten kerronnasta, jossa he kertovat elokuvista, joita ovat nähneet. Elokuvat ja niiden hahmot olivat osa lasten leikkejä ja myös osa lasten kerrontaa. Itse en ottanut aiheeksi lastenelokuvia, vaan lapset toivat ne tähän tutkielmaan omasta kertomisen halusta. Elokuvien juoni eli lasten piirustuksissa ja leikeissä, roolit leikkeihin otettiin elokuvista, tai ainakin vaikutteita niistä. Lapset loivat uutta tarinaa jo kerrotusta ja nähdyistä. Mikon kerronnassa paljon puhutut Hot Wheels -autot ja -radat tulivat esiin myös nähdyissä videoissa. Samalla kun Mikko kertoi Hot Wheels -videoista, hän piirsi tapahtumat piirustukseensa. Mikko kuvitti kertomustaan piirtämällä autojen tekemät hurjat voltit ja tiukat käännökset ja lopulta myös auton kaatumisen. Teemu kertoi Turtels-elokuvasta, jonka hän loppujen lopuksi oli katsonut yksin.

Mikko: - - (kertoessaan näyttää samalla tapahtumat piirustuksestaan) Mää oon myös katonu Hot Wheels-videoita, jossa näytetään sellaisia voltitemppuja. Ne on sellaisia kilpailijoita, ne Hot Wheelsit. Ja yks Hot Wheels ajo sellasta tämmöstä ja sitte se teki täällä tämmösen. Ja sitte se kaatu, näin.

Haastattelija: Ahaa, kuulostaa aika hurjalta.

Mikko: Kaikenlaisia Hot Wheelseja on.

Teemu: Se oli aika jännä se Turtles-elokuva.

Haastattelija: Kenen kanssa sää olit katsomassa sellaista?

Teemu: No aluks Lauran, mutta se meni sen verran jännäks, että Laura ei halunu kattoo. Katoitin sitte yksin.

Haastattelija: Okei.

Sisarusten kanssa jaetut televisiokatseluhetket tarjoavat mahdollisuuksia käsitellä erilaisia tunne-elämyksiä kuten läheisyyttä, nauttimista ja toisaalta kiistelyä sekä torjumista. Kun lapset jakavat yhdessä televisiokatseluhetken, on se monessa suhteessa erityinen tapahtuma. Lasten ikä ja kehitystaso ovat merkittävässä roolissa kun lapset käyvät yhdessä läpi television tapahtumia. (Valkonen, 2012, s. 279.) Tämä näkyi Teemun tarinassa siten, että pikkusiskolle Turtles-elokuva oli liian jännittävä, kun taas Teemu vanhempana lapsena uskalsi katsoa elokuvan loppuun. Mikko kertoi myös Dasty-elokuvasta, jonka hän oli kertoman mukaan käynyt katsomassa elokuvateatterissa. Teemu ei selvästikään tiennyt tätä Mikon katsomaa elokuvaa, vaan hän ihmetteli mistä ”Dastyta” Mikko kertoo. Mikko päät-

telikin, ettei Teemu ole käynyt katsomassa samaista elokuvaa. Mikko ei myöskään ollut koskaan leikkinyt elokuvan tapahtumia ja totesi, että elokuvan piirtäminenkin olisi haasteellista. Tämä pieni elokuvatarina jäi itsellenikin arvoitukseksi, enkä Teemun tavoin osannut yhdistää Mikon kertomusta näkemiini tai tietämiini elokuviin.

Mikko: Ja mää oon kattonu oikeassa elokuvateatterissa yhen aika jännän elokuvan, mikä oli pikkusen pelottava. Ookko sää käyny kattomassa? Se Dasty.

Teemu: Mää en tiijä..

Mikko: Se Dasty.

Teemu: Dasty? Mikä Dasty?

Mikko: No et sää varmaa sitt oo käyny kattomassa. Semmonen Dasty.

Teemu: Mikä Dasty?

Mikko: Semmonen Dasty, mutta sitä mää en oo oikeen leikkiny. En mää ees tiijä, miten sitä ees

Teemun ja Mikon elokuvatarina

Teemun ja Mikon tarkka kerronnallinen kuvaus Autot-elokuvien juonesta oli täynnä vauhtia ja vaarallisia tilanteita. Valkosen (2012, s. 196) väitöskirjassa havaittiin, että televisio-ohjelmien vetovoimaisuuteen liittyvät taistelut, konfliktit ja niiden selvittäminen. Poikien tapa kertoa tarinaa oli hyvin intensiivinen ja tunteikas. Äänenvoimakkuudet ja –nopeudet vaihtelivat, lisäksi poikien kerronta oli hyvin ilmeikästä ja moniulotteista. Mikon ja Teemun kerronnasta huomaa, että he ovat nähneet saman elokuvan, eivät välttämättä yhtä aikaa ja yhdessä, mutta he selvästi jakoivat saman elokuvakokemuksen. Se näkyi Mikon ja Teemun tavassa ymmärtää jo muutamasta sanasta, mitä kohtausta toinen tarkoittaa, se oli kykyä täydentää toistensa lauseet ja toisaalta myös taitoa paikkailla toisen kertomaa. Tästä tarinasta ei olisi tullut tällaista, jos jompikumpi ei olisi nähnyt kyseistä elokuvaa. Poikien kerrontaa oli mielenkiintoista seurata ja kuunnella, toisaalta välillä kommentoida, koska siinä hetkessä mielestäni näkyi yhteisen kulttuuri-ilmion ja -kokemuksen jakamisen merkitys.

Partanen & Laihikainen (2008) toteavatkin, että lapsen asema markkinoiden silmissä on muuttunut – lapset koetaan kiinnostavaksi kohteeksi ja markkinointi tapahtuu suoraan heille. Erilaiset hyödykkeet, leikkikalut ja monenlaiset hahmot kuten Barbiet ja Bratzit täyttä-

vät lasten puheet ja mielikuvituksen. Pienille lapsille on suunnattu omia televisiokanavia ja Internet tarjoaa palveluita myös lapsille. Markkinoiden kasvu vaikuttaa lasten käsitykseen heistä itsestään, identiteetistään sekä ulottuu myös lasten sosiaalisiin suhteisiin. (Partanen & Lahikainen, 2008, s. 60 - 63.) Televisionkatselu ja sen merkitys muokkaantuvat lapsen perheen televisiokulttuurin mukaan. Lapsi osallistuu perheensä mukana televisionkatseluun ja näin televisio siirtyy osaksi lapsen elämää ja tätä kautta lapsi sosiaalistuu televisionkatselun kulttuuriin ja tapoihin. (Valkonen, 2012, s. 278 - 379.)

Seuraavaa elokuvatarina on hyvä esimerkki siitä, kuinka lapsiin kohdistuva markkinointi on todellakin onnistunut: kaksi lasta selvästi olivat nähneet samat elokuvat ja myös omak-suneet niihin kuuluvat hahmot. Tutkielman liitteissä on poikien toinen elokuvatarina kokonaisuudessaan.

Tarinoita Salamasta, Martista ja kumppaneista

Mikko: Hei kerronko, ku yhtenä toisena päivänä katoin toisen Salaman, niin mä kattoin sen..

Teemu: Autot ykkösen.

Mikko: Autot ykkösen, en sitä monsteria, vaan toisen. Mää kattoin sen ja voin siitäki vähä kertoa. Siinä Make lähtee Kaliforniaan ja sitte.. Kalifornia on se, öö.. Salaman kisapaikka. Ja Make lähti viemään sitä sinne. Sinne Kaliforniaan. Sitte keskellä yötä, sen Maken peräkontti aukes ja Salama putos keskelle tietä ja se Salama lähti etsimään sitä Makea ku se oli jäänyt tielle. Ja sitte..

Teemu: Sitte se nukahti. Kato! (näyttää piirustusta)

Haastattelija: Hieno!

Mikko: Niin sitte Salama lähti kohti junarataa. Se meni siitä junarata, muistatko sää?

Teemu: Joo muistan. Se tais olla siinä Autot 2?

Mikko: niin se taiski olla.

Teemu: Ne meni siis junarataa pitkin.

Mikko: Ei, en mä tarkoita sitä. Sitä toista! Kakkosta.

Mikko: Sitten se, sitte se kysyy yheltä ohikulkijalta, että "ootko sä Make?" "No en oo Make, mulla on silmät päässä!" (naurua)

Mikko: Mää en enempää sitte kahtonu sitte.

--

Mikko: (Piirtää samalla piirustustaan) Tästä tulee se öljynporauslautta, jossa se yks Fin Mc Michel ajo. Fin Mc Michel osaa ajaa tämmösessä..

Teemu: Veden päällä.

(päällekkäistä puhetta)

Mikko: Niimpä! Ja sitte alko ajaan tällasta. Se, mikä siinä oli se?

Teemu: Niin! Se jalkaa piti.. se magneetti!

(päällekkäistä, innostunutta puhetta)

Mikko: Ne rämät oli kyllä hauskoja.

Teemu: Niin ne oli hassuja.

Mikko: ja hauskoja.

Teemu: Ne luuli, että se kuoli se Fin Mc Michel ku se meni tahallaan uppos sinne veden pohjaan. Se meni veden alle, missä oli ne sukellusjutut, ja sit siinä vaiheessa ne huomas.. oli ammuksia, mutta se ei menny mäsäks. Se Fin Mc Michel. Ei vaan mikä...?

Mikko: Mmm!

Teemu: Siinä palo merelläkin!

Haastattelija: Oho!

Teemu: Siinä päällä, vähän hassua.

Haastattelija: No on kyllä hassua..

Teemu: Sehän heti sammuis.

Haastattelija: Niin, niin sitä luulis.

Mikko: Minkälaisia ne rämät oli? Yks oli oranssi ja..

Teemu: ja yks oli vihreä. Mää en muista

Teemun ja Mikon elokuvatarina on mielestäni hyvä esimerkki siitä, kuinka kaksi lasta jatkoi yhteisesti koetun kulttuurikokemuksen. Kun he kertoivat vauhdikasta tarinaa, he selvästi loivat oman kulttuurimaailmansa, johon oli ulkopuolisena hyvin vaikea päästä mukaan. Tutkijana minun oli vain pidettävä hatustani kiinni ja pysyttävä kyydissä. Koivula (2013) puhuu lasten luomasta kulttuurista, jossa samaan leikkiin kuuluvat lapset luovat yhteisen maailmansa, oman toimintakulttuurinsa johon saattaa liittyä myös erityinen kieli. Lisäksi leikki luo yhteisöllisyyttä. Kun lapset leikkivät tiivisti ja toistuvasti yhdessä, on heidän toiminnassaan nähtävissä yhteisöllisiä rutiineja ja toimintatapoja. Kun erilaisia lasten luomia toimintakulttuureja syntyy, samalla se nostattaa leikkiryhmien ”me-henkeä”. Toisaalta tällaiset kiinteät leikkiryhmät mahdollistavat aina sen, että uusien halukkaiden leikkijöiden voi olla vaikea päästä mukaan. (Koivula, 2013, s. 38.) Esimerkiksi television avulla lapset luovat yhteenkuuluvuutta vertaisiinsa ja katsomalla samoja ohjelmia yhteenkuuluvuuden tunne vahvistuu (Valkonen, 2012, s. 225). Arvelen, että lapsi, jolla ei ole sa-

maa asiantuntijuutta Autot-elokuvista kuin Teemulla ja Mikolla, voisi helpommin jäädä leikin ulkopuolelle kuin lapsi, joka tietää kyseisen tuoteperheen ja elokuvat.

5.5 Luovat tarinat

Spontaanit kertomukset

Haastattelija: Mmm.. Mitäs se kiusaaminen on?

Mikko: Öö... Mää haluan kertoa mitä mää toin leluks tänne.

Ensimmäisten aineistonkeruukertojen jälkeen ajattelin, etten saa kiinni lasten tarinoista. Tuntui, että lasten tarinat eivät kohtaa omien intressieni kanssa. Lasten kerronta esiintyi minulle irrallisina lauseina, ohi aiheen puhumisena ja yllättävinä käänteinä. Nimitänkin näitä luoviin tarinoihin kuuluvia kertomuksia spontaaneiksi tarinoiksi. Riihelä (2012) puhuikin lasten maailmasta, johon aikuisen on vaikea päästä sisään (Riihelä, 2012, s. 229 - 230). Myös Karlsson mainitsee, että lapsilla ja aikuisilla on erilainen tapa ilmaista itseään. Juuri tästä syystä lasten puhe on leimattu puutteelliseksi ja kypsymättömiksi. (Karlsson, 2012, s. 271.) Engel (1995) kirjoittaa siitä, kuinka lasten kertomia tarinoita varjostavat aikuisten pinttyneet asenteet: lasten tarinoita pidetään yleensä söpöinä ja melko avoimina, sen sijaan, että niissä nähtäisiin erilaisia merkityksiä. Lasten tarinat ovat kuitenkin monisyisiä ja ne kietoutuvat kerronnan tyyliin, ääneen, rakenteeseen sekä kontekstiin. (Engel, 1995, s. 3.) Aikuinen, joka ei ole perehtynyt lasten kerrontaan huomioi vain lasten puutteet kertomuksissa. Puutteina voidaan pitää kielioppivirheitä, toistoja sekä epäloogisuuksia tarinassa esiintyvien henkilöiden välillä. Koska aikuinen odottaa kielellisesti oikeaoppista kerrontaa, lasten omalaatuinen kerronta voi jäädä huomaamatta. (Riihelä, 2012, s. 229 - 230.) Oma pinnallinen tutustumiseni lasten kerrontaan paljastui viimeistään aineistonkeruussa, mutta prosessin aikana ymmärrykseni kasvoi ja opin kuulemaan lasten tarinat uudella, merkityksellisellä tavalla.

Tutkielmassani lapset kertoivat useita luovia tarinoita pitkin tutkimusmatkaa. Tarkoitan luovilla tarinoilla lasten tarinoita, jotka mielestäni syntyivät hyvin spontaanisti. Tarinat olivat keskusteluaiheen ulkopuolelta ja hyvin nopeita keskusteluaiheen vaihdoksia. Ne

olivat yllättäviä vastauksia kysymyksiin ja toisaalta, ne olivat jopa sellaista kerrontaa, jota pidin tutkielmani kannalta turhana. Aineistoa analysoidessani ja tutkimusaineistoa syvemmin tarkastellessa kuitenkin ymmärsin, että nämä luovat, aikuisen mielestä monesti epäolennaiset tarinat, ovat hyvin mielenkiintoisia ja toisaalta on hyvin tärkeää, että lapsi saa ne jakaa ja tulee myös niistä kuulluksi. Lukiessani aineistoa huomasin, kuinka olin tyrmännyt joitakin lasten luovia tarinoita. On olemassa tilanteita, kuten tehtävänantotilanne, jossa vaaditaan lapsilta keskittymis- ja kuuntelemistaitoa. Toisaalta jälkikäteen ajateltuna, miksi en palanut esimerkiksi Eerikan tarinaan, kun olin oman asiani kertonut? Todennäköisesti minulle oli tärkeämpää saada oma projektini käyntiin, kuin että olisin jutellut niitä näitä lasten kanssa. Oma kuuntelukykyni kehittyi sitä mukaa, kun ymmärrykseni lasten kerronnasta kasvoi. Paljon oli myös tilanteita, joissa olen kuullut ja huomionut lapsen luovaa kerrontaa vastavuoroisesti.

Haastattelija: ”Hei lapset! Minun nimeni on Uppis ja olen juuri aloittanut uudessa päiväkodissa. Päiväkodin nimi on Karhuntassut. Ensimmäisenä tarhapäivänä jännitti, mutta olin innoissani. Olin kuullut, että päiväkodissa saa leikkiä paljon ja mikä parasta – saa uusia leikkikavereita. Kun saavuin aamulla päiväkotiin...

Eerika: Mää en ollu vielä täällä ku te olitte siellä retkellä..

Haastattelija: Mmmm..

Eerika: Nii.. (epäselvää puhetta)

Haastattelija: Nii te ootte ollu retkellä.. ”Kun saavuin aamulla...”

Eerika: ..silloin mä en päässy..

Haastattelija: Aijaa.. Mutta katotaampa mitä tässä Uppiksen kirjeessä lukee - -

Seuraavassa kerronnallisessa katkelmassa Eerika yritti jälleen kertoa hänelle tärkeää tarinaa, mutta kommentoistani huomaa, että yritän kääntää keskustelua vielä kerran omaan aiheeseeni.

Haastattelija: Mmm.. Tosi monta leikkiä. Mutta nyt vielä, jos joku vielä haluaa sanoa Uppikselle, niin se on mahdollista, mutta... kerro.

Eerika: Sitä että ku me oltiin ensiviikolla (epäselvää puhetta)..

Haastattelija: Mmm..

Eerika: Mää käytiin siellä, siellä.. yhdessä paikassa. Niin silloin mentiin (epäselvää puhetta).. kylässä. Nii silloin me leikittiin linnaleikkiä ja sitten vielä myös ponileikkiä ja sitten prinsessaleikkejä.

Haastattelija: Onpa kiva, että teillä on kavereita, että te voitte leikki niitten kanssa noita hauskoja leikkejä. Mutta jos kellään ei oo enää Uppikselle mitään sanottavaa, niin se lähtee huomenna.. sano vaan.

Eerika: Sillon ku me oltiin menossa yhteen paikkaan, niin silloin me oltiin myös menossa alakyllään. Nii silloin me alakylässä niin me prinsessaleikkejä ja linnaleikkejä ja ponileikkejä.

Haastattelija: Sielläki leikittiin niitä leikkejä. Pitäskö Uppiksenki koittaa noita leikkejä huomenna?

Lasten luovat kertomukset saattoivat lähteä heidän tekemistään huomioista ympäristöstä, kuten Iina kertoi auringonnoususta joulukuiseen aamuun. Toisaalta ne olivat yllättäviä ”ilmoituksia”, joihin en saanut koskaan selitystä. Esimerkiksi piirusteluhetkellä Eerika ilmoittaa yhtäkkiä, että hänen isänsä nimi on Samuli. Tämä Eerikan tiedotus ei liittynyt millään tavalla keskusteluun, jota aiemmin kävimme. Kun kysyn, mistä hänelle tuli oma isä mieleen, Eerika ei vastaa mitään.

Eerika: Mun isi on Samuli. (nimi muutettu)

Haastattelija: Mistä sulle tuli sun iskä mieleen?

Eerika: (hiljaisuus)

Riihelä (2012) kirjoittaa, että pienen lapsen kerronta siirtyy aiheesta toiseen hyvinkin nopeasti, jolloin tällainen nopea assosiointi saattaa vaikuttaa epäjohdonmukaiselta ja jopa keskittymiskyvyttömyydeltä. Lapset käyttävät kerronnassaan kaikkia olemassa olevia keinoja yhdistellä asioita, jolloin tarinoiden tapahtumat ja henkilöt vaihtuvat nopeasti. Tällainen vauhdikas assosiointi liittyy lasten luovuuteen sekä leikillisyyteen. Kun lapsi luo tarinaa, hän rakentaa uutta ja tekee uusia oivalluksia sekä johtopäätöksiä. Tarinaa kertoessaan lapsi saa päättää mistä kaikki alkaa ja mihin lopulta päättyy. Kun lasten kertomuksia on analysoitu, on huomattu, että myös spontaanit kertomukset ovat merkittävä osa ihmisen tuottamaa kulttuuria, ja toisaalta ne sisältävät päämääriä ja leikillisyyttä. (Riihelä, 2012, s. 229 - 230.) Myös Viljamaa puhuu lapsen kerronnasta, joka ei täysin mahdu länsimaisen tarinankerronnan raameihin, vaan tarinankerronta on hyvin liikkeessä olevaa, muokkaantuvaa ja muovailtavissa olevaa ja tapahtuman kaltaista kerrontaa. (Viljamaa, 2012, s. 178 - 179.) Lasten luovat tarinat sisälsivät myös – jos tutkielmaa tehdessä voi näin ilmaista – yllättäviä vastauksia. Yllättävät vastaukset olivat vastauksia, jotka eivät varsinaisesti vastanneet kysytyyn kysymykseen.

Haastattelija: - - Pystyiskö tiikeri ja tipu näyttämään esimerkkiä, mikä olis sellanen kiva tapa kysyä (leikkiin)?

Laura: Öö.. vesileikki.

Kun aikuinen tiedostaa, että lapsen kerronta on erilaista, voidaan lasten kertomukset nähdä uudella tavalla (Karlson, 2012, s. 271). Viljamaa (2012) kertoo väitöskirjassaan siitä, kuinka hänen Aino tyttärensä kerronta oli yllättänyt hänet. Aino oli juuri selostanut leikkiään ja kertonut äidilleen kesästä ja asettanut laiturin, purjeveneeseen Suomen ja Ruotsin leikkialueelleen paikoilleen, kunnes yhtäkkiä tarina hyppääkin joulupukkiin ja joulun odotukseen: ”Olin nähnyt lasten liikkuvan vaikkapa keväällä pälvien syntymisen aikaan lumenlampareelta toiselle laudat, sukset ja pulkat siltoina, kuin maanosista tai saarista toisiin. Joulupukki en osannut odottaa.” (Viljamaa, 2012, s. 113.) Myös Rutanen (2012, s. 95) kirjoittaa hämmennyksestään tutkimuksensa aikana: ”Kun me aikuiset, lastentarhanopettaja, tutkija ja lasten äidit, jälkeinpäin keskustelimme kuvaustilanteista, keskusteluista nousi esille lasten aiheuttama hämmennys. Lapset eivät toiminetaan, kuten me olimme etukäteen olettaneet.” Tunnistan nämä ajatukset ja tuntemukset myös omassa tutkimusprosessissani, lasten vastaukset esittäytyivät aluksi minulle ailahtelevaisina ja epäloogisina; kun kysyin kysymyksen, sain vastauksen kysymykseen, jota en edes tiennyt kysyväni. Keskustelu sai aina uuden käänteen, kun lapset vastasivat mielestäni erikoisella tavalla. Seuraavissa esimerkeissä kysyin Lauralta, minkälainen on kiva leikkikaveri ja minkälainen on kiva tapa kysyä päästä mukaan leikkiin. Laura vastasi ensimmäiseen ”vesi” ja toiseen ”vesileikki”. Minulle aikuisena ja tutkijana nämä vastaukset näyttäytyivät kovin erikoisina, enkä välttämättä tavoittanut, mitä Laura vastauksillaan tarkoitti.

Haastattelija: Okei. Tietääkö ankkamillainen on kiva leikkikaveri?

Laura: öö.. vesi.

***

Haastattelija: - - Pystyiskö tiikeri ja tipu näyttämään esimerkkiä, mikä olis sellainen kiva tapa kysyä?”

Laura: ööö.. vesileikki.

Kun lapset saivat piirtää, luovia tarinoita syntyi enemmän kuin aikaisemmillä kerroilla. Se saattoi johtua vapaammasta ilmapiiristä ja mahdollisuudesta ilmaista itseään monimuotoisemmin ja lisäksi itse olin tässä vaiheessa ymmärtänyt luovien tarinoiden merkityksen.

Toisaalta tässä vaiheessa aineistonkeruuta olin itsekin vapautuneempi kuulemaan lasten erilaisia tarinoita, enkä tarkastellut tilanteita rajatusti *ystävyyss* tutkimuskysymyksestäni käsin. Lapset kertoivat piirustuksistaan, joihin syntyi sisaruksia, paljon lapsia sekä perhoskeijuja, lumiukkoja ja lentokoneita.

Eerika: (Piirtää ja kertoo samalla piirustuksestaan) Tuo on isosisko, tuo on pikkusisko, tuo on isovel.

Haastattelija: Siinä on niinkö sisarukset, Eerikalla.

Eerika: Niin.

Haastattelija: Onko sulla Eerika veljiä tai siskoja?

Eerika: Mulla ei ole siskoja, mulla on vaan...

***

Haastattelija: Minkälainen on sitte sellainen hyvä kaveri?

Eerika: Mää teen vielä monta lasta. (kertoa piirustuksestaan)

Haastattelija: Tee vaan, niin paljo ku paperiin mahtuu.

Eerika: Mää teen tohon vielä yksi tuohon, kaksi tuohon, sitte mulla on kolme, mulla on neljä. Mää teen perhosen.

Eerika: Minä tein, tuo lapsi, mutta sillä on vaan perhospuku.

Eerika: Lapsia.. Yks perhonen, se on jollaki vaan puku.

Tein seuraavanlaisen havainnon; tuntui kuin lapset kertoisivat kaiken sen, mikä heille siinä hetkessä syntyi mieleen ja toisaalta omien kokemusten kertominen oli lapsille tärkeää. Aineistonkeruussa minun oli nähtävä tarinankerronta laajempina ilmiönä, jo siksi, koska ryhmässä oli lapsi, joka vasta opetteli suomea, mutta myös osallistujien iän vuoksi. Aineistonkeruuprosessissa ajatteluni muuttui lasten kerronnasta ja pääsin yhä kauemmaksi niistä kerronnan ”virheisiin” liittyvistä seikoista, kuten tarinan rakenteesta ja kieliopillisuudesta. Engel (1995) kehottaakin aikuista kuuntelemaan lasta tarkasti, sillä se tarjoaa aikuiselle uuden näkökulman lasten maailmasta. Kun lasten tarinoita hiljenty kuuntelemaan, voi aikuinen ymmärtää paremmin lapsen tapaa tarkastella tätä maailmaa. (Engel, 1995, s 3.) Mieleeni nousi kysymys siitä, pääsevätkö lapset kertomaan tarinoitaan ja ennen kaikkea, onko päiväkodissa tarpeeksi aikaa näiden tarinoiden kuuntelemiseen?

Seuraavissa tarinoissa Antti ja Laura kertovat omista piirustuksistaan. Jotain jää myös lasten omaksi tiedoksi, salaisuudeksi aikuisilta:

Laura: Noin! Nyt se on valmis! (piirustus)

Haastattelija: Oi, se on hieno! Tuuppa Laura tänne, haluatko kertoa jotain siitä piirustuksesta Uppikselle?

Laura: Tässä on mun nimi. (näyttää piirustuksesta)

Haastattelija: Mm.. Mitä muuta siinä on?

Laura: Lumihutale.. Mää voisin kirjoittaa tähän jonku laulun.

Haastattelija: Laulun haluaisit kirjoittaa? Haluatko, että minä kirjoitan vai kirjoitatko itte?

Laura: Vaikka minun omia.. Mää kirjoitan omia lauluja.

Antti: (osoittaa pientä kohtaa paperilla) Tuossa on lokkilaulu. Niin, täällä on lokkilaulu.

Haastattelija: Lokkilaulu? Vai rokkilaulu?

Antti: Niin täällä on lokkilaulu. (Antilla paha r-vika, joten laulu voi olla kumpi vain)

Haastattelija: Sää voit tehdä laulun siihen Laura jos haluat.

Laura: Mää mietin. Joku lumilaulu.

Haastattelija: Mm..

(hiljaisuus)

Laura: Nyt tässä olis sellainen laulu.

Haastattelija: Miten se laulu menee?

Laura: (siirtyy pöydältä lattialla makaamaan ja miettimään) Mää mietin. Ei oo mittään.

Haastattelija: Jos me Antin kanssa kuunnellaan?

Laura: Mä lukkiin.

Haastattelija: Lue ja laula se?

(hiljaisuus)

Antti: Tänne tehään tämmönen lokkilaulu tänne.

Haastattelija: Se on hieno! - - Ja rokkilaulu tuli tuonne? Haluatko laulaa miten se menee?

Antti: (pudistaa päätään)

Haastattelija: Et halua.

Antti: Mää en tiää vielä miten se menee.

Haastattelija: Aa sää et vielä tiää. Tuleeko laulu Lauralta?

Laura: Joo!

Haastattelija: Laula? Me kuunnellaan.

Antti: Mulla on jo valmis.

Laura: Mulla on kissa tässä!

--

Laura: Mä haluan sitte kotona laulaa.

Haastattelija: Etkö halua laulaa nyt sitä Uppikselle? Mää jään kyllä kuuntelemaan jos haluat, ei oo mikään kiire.

(Kunniakirja jaetaan Antille)

Haastattelija: Haluatko Laura kertoa vielä piirustuksesta? Ei oo mikään kiire.

Laura: Tässä on aurinko, lumihiihtäjä, lunta ja ... ei muuta.

Haastattelija: Okei, ja siellä oli se lauluki?

Laura: Niin.

Haastattelija: Muuta haluatko esittää sitä nyt?

Laura: (pudistaa päätään)

(Lauralle jaetaan kunniakirja)

6 POHDINTA

6.1 Tulosten ja menetelmien tarkastelua

Tulokset

Tulokset, eli tarinat, jotka sain kuulla lapsilta, kuvaavat tätä aikaa elää lapsuutta. Toisaalta tarinoissa on näkyvissä ajatonta kerrontaa, joka on aina liittynyt lapsiin ja lapsuuteen: tarinat ystäväistä, leikistä ja leikkimisestä. Ei voinut kuin ihastella sitä taitavaa mielikuvituksen käyttöä ja leikkimisen tarvetta, joka näillä lapsilla oli, sillä ajoittain kuulee myös huolestunutta puhetta nykypäivän leikistä. En ole aikaisemmin ajatellut, kuinka yksittäisen perheen elämänmuutokset kuten äitiysloma voivat vaikuttaa lapsen vertaissuhteisiin ja arkeen. Ei ainoastaan kotiin jääneen lapsen arkeen, vaan myös päiväkotiin jääneiden vertaisten sosiaalisuhteisiin päiväkodissa. Lapsiperheiden muutot aiheuttavat päiväkodin muissa lapsissa hämmennystä. Lapset ikävöivät ja ihmettelivät, mihin päiväkotiin entinen tarhakaveri on mahdollisesti muuttanut. Lapset olivat hämmästyttävän tietoisia muiden lasten perheistä ja heidän elämänmuutoksistaan. Tutkielmassani, kuten Amanda selvensi Eerikalle tämän pohtiessa erään leikkikaverin poissaoloa päiväkodista. Amanda tiesi kertoa, että Ismon perheeseen on syntynyt vauva ja tästä syystä Ismoa ei ole ollut paikalla. Nämä lapsesta riippumattomat muutokset kuten muutto, saavat minut pohtimaan, kuinka aikuisten valta ylittää jopa lapsen itse solmimiin ystävyysuhteisiin.

Päiväkotien arkea raamittavat aikuisten luomat säännöt, eikä yksittäisen lapsen mielipidettä aina pystytä ottamaan huomioon (Puroila & Estola, 2012, s. 37). Pienillä lapsilla oli useita kriteerejä liittyen kaverin valintaan. Pohdinkin sitä, onko lapsella oikeus valita leikkikaverinsa vai täytyykö yleisiä sääntöjä ”kaikkien kaveri täytyy olla” tai ”jokainen pitää ottaa mukaan leikkiin” noudattaa? Eikö lapsilla ole myös oikeus vaalia erityistä ystävyys-suhdettaan tietyn parhaan kaverin kanssa? Jos lasten mielestä leikkiin ei enää mahdu, pitääkö aikuisen kunnioittaa tätä lapsen tilaa ja toivetta? Kuitenkin päiväkodin henkilökunnan tehtävänä on varmistaa, ettei kukaan jää ryhmän ulkopuolelle tai äärimmäisessä tapauksessa joudu kiusatuksi. Koen, että päiväkodissa ryhmädynamiikan havainnointi ja hallinta ovat tasapainoilua lasten oikeuksien ja toisaalta syrjäytymisen tai syrjäytetyksi tulemisen ennaltaehkäisemisen välillä. Toisaalta tavoite olla kaikkien kaveri tähtää mielestäni siihen, että lapset kasvatetaan kunnioittamaan toisiaan, ottamaan toiset huomioon ja kohtelemaan

kaikkia tasa-arvoisesti. Kun lapsi tulevaisuudessa ymmärtää sen, että kaikkein kaveri ei tarvitse olla, hyvistä sosiaalisista taidoista ja toisia kunnioittavasta elämänsenteestä on hyötyä, sillä kaikkien kanssa on tultava toimeen.

Koen, että aikuisten puheet tämän päivän lastenkulttuurista ja lasten markkinoista ovat jokseenkin negatiivissävytteisiä. Tässä tutkielmassa kuitenkin lapset hyödynsivät taitavasti aineksia oman aikansa kulttuurista. Toisaalta lapset jakoivat selvästi saman tiedon ja kokemuksen nykyajan kulttuuri-ilmioistä, samalla se loi yhteisöllisyyttä ja yhteenkuuluvuutta näiden lasten kesken. Mielestäni tämä sama ilmiö toistuu jokaisessa lapsuudessa: me 90-luvulla lapsuutemme viettäneet muistelemme nostalgisin mielin omia aikamme ilmiöitä ja koemme yhteenkuuluvuutta, vaikka emme olisi fyysisesti eläneet samassa paikassa lapsuuttamme. Pohdinkin, että olisi tärkeää erottaa ihmisten kasvava materialismi ja kulttuuri- sekä mediailmiöt toisistaan. Myös Valkosen (2012) väitöskirjassa vastustetaan sitä ajatusta, että lapsuus olisi lyhentynyt mediakulttuurin vuoksi. Päinvastoin tämän päivän lapsilla on laajempi kenttä rakentaa omaa identiteettiään ja toisaalta rakentaa kuvaa ympäröivästä maailmastaan. (Valkonen, 2012, s. 286 - 287.)

Oli silmiä avaavaa huomata, kuinka lasten tarinoista huokui juttujen kertomisen tarve ja samaan aikaan havahtua siihen, kuinka paljon minä torjun ja kieltäydyn kuulemasta lasten tarinoita, koska ne eivät tuntuneet tärkeiltä. Mielestäni on hyvä pyrkiä saavuttamaan tasapaino lastenkuulemisessa ja samaan aikaan kasvattaa heitä olemaan hyviä kuuntelijoita. Uskon, että kun aikuiset avaavat korvansa lasten luoville tarinoille, he näyttävät omalla kuuntelemisen esimerkillään tien vastavuoroiseen ja toisia kunnioittavaan vuorovaikutussuhteeseen. Olen havainnut että, aikuisten kerronnan kulttuurissa saatetaan miettiä, onko jokin tarina kertomisen arvoinen. Samaa pohdintaa ei lasten kanssa tuntunut olevan, vaan kaikki tarinat ja pienimmätkin huomiot ympäristöstä jaettiin toisten iloksi. Minua jäi kiehtomaan etenkin lasten luovat tarinat, koska tuntui, että salaisuuden verho jäi peittämään lasten tarinoiden syntyä. Etenkin Eerikan kommentti isästään, on jäänyt vahvasti mieleeni. Mistä isä nousi Eerikan mieleen, siihen en saanut vastausta. Kaiken kaikkiaan näin hyvin tärkeäksi sen, että aikuisena todella pysähtyy kuuntelemaan lasten tarinoita, eikä haitaksi ole tutustua vaihtuviin lastenkulttuurin ilmiöihin. Aikuisen on opittava arvostamaan lasten tapaa kertoa tarinoita heidän elämästään. Kuitenkin tuntuu, että aikuinen leimaa lasten spontaanit tarinat liian usein ”höpötykseksi” ja näin torjuu lasten tarinat. Näin huomasin myös itse toimivani, mutta tutkielmani edetessä pyrin kuulemaan ja kuuntelemaan lasten spontaanit tarinat ja opin pitämään pieniäkin juttuja arvokkaina.

Menetelmät

Tässä tutkielmassa käytin useita eri menetelmiä lasten kanssa. Koin menetelmät mielekkäiksi ja toimiviksi. Niitä ei otettu suoraan menetelmäoppaista vaan sovelsin itse työskentelytapoja oman tietämykseni mukaan. Pysin valitsemaan lasten kanssa työskentelemiseen sellaisia tapoja, joissa yhdistyisi leikki, mielikuvitus, draama, satu, piirtäminen ja keskustelu. Avoin haastattelu sopi tähän tutkielmaan, sillä se antoi vapauden keskustella lasten ehdoilla. Se, että pystyin järjestämään haastattelut ja keskustelut leikin ja muun toiminnan yhteyteen, oli toimiva yhdistelmä niin lasten näkökulmasta, mutta toimintatavat sopivat myös minulle. Tutkimustilanteissa minussa yhdistyi lastentarhanopettajuus sekä tutkijan rooli. Jälkikäteen on edes vaikea erotella, mikä rooli minussa oli vahvin, sillä loppujen lopuksi olin vain oma itseni. Tämä ei ollut itsestäänselvyys, sillä tutkielman alkutaipaleella, jolloin toimintaani ohjasi vahvasti tutkimuskysymys, koin, etten ollut oma itseni enkä kyennyt toimimaan itselleni luonnollisella tavalla. Kirjoitin tästä myös tutkimuspäiväkirjaani:

”Liian tarkkaan mietitty, alustavakin, tutkimusongelma voi olla jopa haitaksi, sillä se saattaa häiritä tutkijan heittäytymistä tilanteisiin ja jopa houkuttelee tietyllä tapaa johdattelemaan lapsia tutkijan omiin kiinnostuksen kohteisiin. Aineistosta olisi tullut erilainen, jos olisin lähtenyt joka kerta lasten ideoihin mukaan, sen sijaan saatoin ”rikkoo” tilanteen kysymällä omaan aiheeseeni liittyviä kysymyksiä. Tämä ei tuntunut luontevalta ja itseäni ohjasinkin liikaa ajatus siitä, mikä on tutkimusaiheeni? Liittyykö tässä tapahtuva toiminta aiheeseeni? Menetelmää täytyy muokata eteenpäin seuraavaksi kerraksi.” (Tutkimuspäiväkirja, joulukuu 2013)

Aluksi minun oli tarkoitus tehdä näytelmiä lasten kanssa käsinukkien avulla, mutta huomasin hyvin pian, että ajatus näytelmistä ei toiminut tässä tutkielmassa. Lapset olivat selvästi hämmentyneitä tilanteesta ja tunnelma oli jännittynyt molemmin puolin. Totesinkin tutkimuspäiväkirjamerkinnöissäni seuraavaa:

”Lasten leikin pitäisi olla spontaanisti ja omaehtoisesti syntyvää toimintaa, nyt lapset selvästi odottivat aikuisen ohjausta ja olivat hämillään tilanteesta.” (Tutkimuspäiväkirja, joulukuu 2013).

Toiminnan ohjaaminen vapaan leikin suuntaan tuntui vapauttavan myös lapset. Sitä mukaa mitä itsekin rentouduin ja jätin tutkimuskysymykseni elämään, luottamukseni kasvoi aineiston suhteen. Toisin sanoen, en enää murehtinut sitä, vastaavatko lapset tutkimuskysymykseen minun odotuksieni mukaan. Leikkiminen oli läsnä kaikessa mitä teimme ja lapsilla oli vahvat vaikutusmahdollisuudet siihen, kuinka tutkimustilanteet etenivät. Kun tiedämme, että lapsi elää leikkien, miksi jättäisimme sen pois tutkimustilanteista? Tällainen vapaa työskentelymuoto vaatii tutkijalta kykyä heittäytyä ja sietää epävarmuutta. On muis-

tettava, että vaikka työskentelytavat olivat etenkin tutkielman loppuvaiheessa yhä vapaampia, ne olivat silti etukäteen harkittuja ja mietittyjä kokonaisuuksia. Esimerkiksi kehystarina Uppiksesta oli luomani tarina, joka punoi tapaamiskertojemme välille punaista lankaa ja liitti tutkimustapaamiset toisiinsa.

Havainnointi ja tutkimuspäiväkirjan pitäminen ovat olleet hyödyllistä. Tuskin olisin enää tavoittanut niitä tuoreimpia ajatuksia ja havaintoja, jos en olisi kirjannut niitä ylös heti aineistonkeruun jälkeen. Uskon, että päiväkirjan pitäminen ”pakotti” minut ajattelemaan ja pohtimaan tutkielmani vaiheita syvemmin. Esimerkiksi ajatukseni lasten kerronnasta valotuivat minulle tutkimuskirjallisuuden myötä, mutta myös omien ajatusten ylös kirjaamisen avulla.

Sadutus menetelmänä oli tämän ryhmän lapsille vieras. Koen kuitenkin, että oli hyödyllistä kokeilla sadutusta lasten kanssa, sillä se sai minut pohtimaan uusia tapoja kerätä aineistoa lapsilta. Sadutuksen jälkeen valitsin viimeiseksi aineistonkeruumenetelmäksi piirtämisen. Piirtäminen oli selvästi tarinoita ruokkivin menetelmä. Ehkä se oli se vapaus piirtää mitä mieleen syntyi ja toisaalta erityinen aika ja paikka kertoa omia tarinoitaan. Lapsille oli tärkeää saada näyttää ja kertoa omista töistään. Tuntui, että lasten piirustukset olivat yhtä eläviä kuin heidän tarinansa: paperilla saattoi aluksi olla lentokone, mutta hetkeä myöhemmin siihen syntyi vauhdikas pelikenttä. Mielestäni oli kiehtovaa huomata, kuinka lapsilla on vapaus päättää ja vaihtaa paperilla tapahtumia, aivan kuten heillä oli tapana vaihtaa aihetta kerronnassaankin.

Uskon, että yksi syy kokeilla erilaisia menetelmiä kumpuaa jo kandidaatintutkielmastani, jossa sain myös vapaasti kokeilla erilaisia menetelmiä lasten kanssa. Tästä johtuen kynnys kokeilla jotain luovaa pro gradussa ei ollut korkea. Yhteenvetona aineistonkeruumenetelmistäni totean samaa kuin jo tutkimuspäiväkirjassani:

”Käyttämäni menetelmät ovat kuitenkin itselleni luontevampia kuin tutkimuskirjallisuudessa ehdotetut haastattelut. Ajattelen, että lapsi kertoo eleillään ja olemisellaan jo niin paljon, jos vain osaa kiinnittää huomioita ja antaa arvoa sille, mitä näkee. Mielestäni leikki on avainasemassa pienten lasten tutkimisessa: lapsi leikkii sitä, mitä elää ja näkee. Kokemukset kumpuavat jostain jo koetusta, nähdystä tai kuullusta. Lastentarhanopettajakoulutuksessa meille annetaan hyvät työkalut: havainnointi, leikki ja dokumentointi. Nämähän ovat asioita, joista opimme tuntemaan lapsen. Esimerkiksi leikin havainnoinnin ja dokumentoinnin avulla voidaan löytää niin positiivisia asioita kuin myös mahdollisia huolenaiheita lapsen sen hetkisessä elämässä. Ei lapsi avaudu samalla tapaa suruistaan kuin aikuinen, lapsi leikkii ne. Aikuisen tehtävä on vain osattava huomata nämä asiat ja annettava niille arvoa.” (Tutkimuspäiväkirja joulukuun 2013.)

6.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Keri sinä sinistä lankaa,

minä kerin punaista lankaa,

pannaan kaksin kerroin.

(suomalainen kansanruno)

Tämä tutkielma oli minun ja pienten kanssatutkijoideni yhteistyön tulos. Edellä esitetty suomalainen kansanruno kuvastaa mielestäni tiivistetysti koettua prosessia. On selvää, että ilman näitä lapsia tutkielmastani ei olisi syntynyt tällaista kuin se nyt on. Läpi tutkielmani olen puhunut lapsista kanssatutkijoina, en tutkimuksen kohteina. Perinteisesti tutkimukseen osallistuvat on nähty tutkimuksen kohteina, eikä kumppaneina. Valinta siitä, mistä näkökulmasta tutkimuksen osallistuneita tarkastelee, liittyy välittämisen etiikkaan. Tähän teemaan liittyy myös omien tarkoituserien kyseenalaistaminen, miksi tutkimusta tehdään? (Estola, et. al., 2010, s. 187.) Tämä tutkielma liittyi tutkintooni sekä valmistumiseeni, joten on selvää, että nämä kaksi ovat olleet alkuperäisiä lähtökohtiani lähteä tekemään tutkielmaa. Kuitenkin aihevalinnat, tutkimuskumppanini sekä menetelmäni ovat olleet jatkuvan eettisen arvioinnin alla. Koettuun projektiin liittyi paljon eettistä pohdintaa ja keskustelua, joka korostuu etenkin kun tutkimuskumppaneina toimivat pienet lapset. Pienten lasten kohdalla luvan kysyminen on ensimmäinen eettinen toimenpide, joka suoritetaan muodollisesti sopimuksella niin päiväkodin, vanhempien kuin lapsen itsensä kanssa. Kuitenkin tutkimuslupa on muutakin kuin kirjallinen sopimus. Olen kuvannut tätä prosessia tarkemmin kappaleessa 4.1. *Tutkimusluvut ja tutustuminen kanssatutkijoihin.*

Tutkimusmatkani aikana jouduin pohtimaan hyvin paljon omaa rooliani sekä valitsemiani menetelmiä. Vaikka pidin lapsia tutkimuskumppaneinani, minun oli myönnettävä valtasuhteeni heihin. Kun luottamuksellinen ilmapiiri lasten kanssa oli luotu, se valta, joka minulla oli, välillä kauhistutti minua. Johdattelenko lapsia liikaa? Miten tämä kaikki vaikuttaa heihin? Onko minulla oikeutta kysellä lapsilta heidän ystävyysuhteistaan ja mahdollisia kokemuksia kiusaamisesta? Tiedostin, että minulla on vallan lisäksi myös suuri vastuu. Myös Kyrönlampi (2011) puhuu valtasuhteesta sekä luottamuksesta lapsen ja aikuisen välillä. Hän kirjoittaa tilanteesta, jossa pieni tyttö kertoo hänelle vanhempiansa avioerosta. Tällainen hyvin henkilökohtaisen tarinan kertominen kertoo tutkijan ja tutkittavan luottamuksellisesta suhteesta. (Kyrönlampi, 2011, s. 27.) Tutkijan on muistettava vastuunsa ai-

kuisena ja suojeltava lapsia mahdollisilta vahingoilta (Lehtinen, 2000, s. 49). Lapsiin kohdistuvassa suojelussa on myös eettinen puolensa: liiallinen suojelu sulkee helposti lapset ulkopuolelle. Tässäkin on kyseessä lapsen ja aikuisen valtasuhteesta. (Strandell, 2010, s. 95.)

Lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen liittyy eettisiä dilemmoja, joita tutkija ei pysty aina ratkaisemaan, vaan joutuu elämään päätöstensä kanssa. Tätä voidaan pitää eettisenä haasteena. (Estola, et. al., 2010, s. 185.) Tutkielmani alkuvaiheissa minun oli pohdittava sekä ratkaistava menetelmiini liittyvä dilemma. Viljamaa (2012, s. 95) pohtii väitöskirjassaan lapsen tarvetta kertoa tarinoita suhteessa aikuisen tarpeeseen saada tietää. Tähän ristiriitaiseen ajatukseen törmäsin itsekkin heti kun lähdin keräämään aineistoa. Tutkimustilanteet olivat minulle aluksi vaikeita, sillä koin, etten voinut olla oma itseni, vaan minun piti pitää mielessäni tutkimuskysymykseni. Tämä johti siihen, että koin lasten kertovan minulle ”väärää tarinoita” ja toisaalta koin vääräksi sen, että en voinut pysähtyä lasten tarinoiden äärelle. Pikemminkin yritin urkkia jotain sellaista, joka toimisi minun tarkoitukseni. Kirjoitinkin tutkimuspäiväkirjaani ajatuksia ensimmäisien aineistonkeruukertojen jälkeen:

”Suurin ristiriita, jonka koin jokaisessa kolmessa pienryhmätilanteessa oli tunne siitä, että minulla on taka-ajatus olla näiden lasten kanssa. Minulle on hyvin luontevaa leikkiä lasten kanssa ja pidän itseäni heittäytymiskykyisenä, nyt kuitenkin itseäni rajoitti ajatus tutkimusongelmastani. Tuntui jopa väärältä kysellä lapsilta kiusaamisesta ja kavereista tilanteessa, jossa he selvästi olisivat vain halunneet keskittyä leikkeihinsä. Tietenkin pyrin ”ujuttamaan” kysymykseni sopiviin tilanteisiin, kysymällä ”onko teille koskaan käynyt näin?” ”Miltähän norsusta nyt tuntuu?”. Mutta juuri tämä ”ujuttaminen”, kysyminen lapsilta tiettyä tarkoitusta varten, ei tuntunut vilpittömältä. Vertaisin oloani eronneeseen vanhempaan, joka ”viattomasti” kyselee lapseltaan, onko entisellä puolisoilla uutta kumppania.” (Tutkimuspäiväkirja, joulukuu 2013)

Koen hyödylliseksi ja luotettavuutta lisääväksi seikaksi sen, että olen pysähtynyt miettimään toimintaani kriittisesti tutkielmani jokaisessa vaiheessa. Olen kyseenalaistanut omia toimintatapoja ja pyrkinyt kehittämään menetelmiäni. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että tutkielmassani olen käyttänyt monia eri aineistonkeruumenetelmiä, enkä ole tyytynyt vain ensimmäiseen päätökseeni. Tutkielmani luonne on ollut elävä ja aineistolle avoin, joten lapsinäkökulmaisen tutkimuksen lähtökohdista katsottuna nämä asiat ovat tukeneet toisiaan. Olen kuvannut tutkielmani prosessimaista työnkulkua tarkasti, jotta lukija pystyisi näkemään mahdollisimman paljon kaikkea sitä, mitä tähän prosessiin on kuulunut. Tutkielman läpinäkyvyyttä tuon esiin kirjoittamalla lasten ja minun välisiä dialogeja sekä ker-

tomuksia. Lisäksi tuon omat ajatukseni ja huomioni näkyväksi tutkimuspäiväkirjamerkin-
nöillä. Näillä lyhkäisilläkin katkelmilla pyrin kuvamaan lasten kerronnan maailmaa ja toi-
saalta omaa oppimistarinaani, jonka sain aloittaa näiden lasten kanssa.

Kanssatutkijani olivat pieniä lapsia ja se toi omat haasteensa esimerkiksi puheen ymmär-
tämisen kannalta. Muutamissa katkelmissa lukee ”*epäselvää puhetta*”. Mitä näissä epä-
selvissä lauseissa minulle kerrottiin? Olisivatko kirjaamani lasten tarinat muuttuneet tai
olisinko saanut jotain uusia näkökulmia, jos vain olisin saanut selvää lasten puheista? Li-
säksi lasten puhevioista johtuen, lapsi ei tullut ymmärretyksi. Nämä seikat on hyvä ottaa
huomioon, kun arvioin tutkielmani luotettavuutta. Esimerkiksi arvoitukseksi jää tarkoittiko
Antti, että hänen piirustuksessaan on rokki- vai lokkilaulu:

Antti: (osoittaa pientä kohtaa paperilla) Tuossa on lokkilaulu. Niin, täällä on lokkilaulu.

Haastattelija: Lokkilaulu? Vai rokkilaulu?

Antti: Niin täällä on lokkilaulu. (Antilla paha r-vika, joten laulu voi olla kumpi vain)

Jatkotutkimuksia silmällä pitäen minua kiinnostaisi perehtyä tarkemmin lasten kerrontaan
taiteen, erityisesti piirtämisen ja musiikin avulla. Mitä musiikki kertoo lapsille? Kuinka se
näyttäytyy tarinana tai vaikka liikkeenä? Esimerkiksi musiikkimaalaus voisi olla kokeilun
arvoinen tekniikka. Pidän tärkeänä, että lasten kaikenlaisia kertomuksia ja tapaa kertoa
dokumentoidaan, silloin ne viimeistään muuttuvat eläväksi ja tärkeiksi myös aikuisille.
Mielestäni Reggio Emilia-pedagogiikan periaatteiden hyödyntäminen voisi olla toimiva
näkökulma. Kirjattuna lasten, ehkä kertomistilanteessa vähäpätöiseltä kuulostaneet tarinat,
saavat uusia ulottuvuuksia, kun ne pystytään lukemaan. Toivottavasti me aikuiset op-
pisimme kuulemaan ja näkemään tarinoiden arvo jo kerrotussa hetkessä. Tutkielmassani
myös lastenkulttuuri oli vahvasti esillä. Jatkotutkimuksen merkeissä minua kiinnostaisi
kuulla niiden ihmisten lapsuudentarinoita, joilta on esimerkiksi perheen elämäkatsomuk-
sen vuoksi kielletty osa lastenkulttuurin ilmiöistä. Miten lapsuudentarinat näyttävät suh-
teessa valtaväestön lapsuudentarinoihin? Toisaalta myös maahanmuuttajalasten haasteet
päästä mukaan suomalaiseen lastenkulttuuriin muumeineen ja Putous-hahmoineen olisi
mielenkiintoinen tutkimuksenkenttä.

LÄHTEET

- Alanen, L. (2009). Johdatus lapsuudentutkimukseen. Teoksessa Alanen, L. & Karila, K. (toim.). *Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta*. Tampere: Vastapaino. (s.9-30) Tampere: Vastapaino.
- Alasuutari, M. (2005). Mikä rakentaa vuorovaikutusta lapsen haastattelussa? Teoksessa Ruusuvuori, J., & Tiittula, L. (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*.(s.145-188) Tampere: Vastapaino.
- Braun, V., & Clarcken, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*. (3) (77-101)
- Einarsdóttir, J. (2007). Research with children: methodological and ethical challenges. *European Early Childhood Education Research Journal*. (15) 2.
- Engel, S. (1995). *The Stories Children Tell. Making Sense of the Narratives of Childhood*. W.H. Freeman and Company. New York. United States of America.
- Estola, E., Kontio, M., Kyrönniemi-Kylmänen, T. & Viljamaa, E. (2010). Ethical insights and child research. In Kronqvist, E-L. & Hyvönen, P. (ed.) *Insight and outlouds: Childhood research in the North*. (185-198). Oulun yliopisto.
- Heikkinen, H. (2004). *Vakava leikillisyyys. Draamakasvatusta opettajille*. Kansainvalistus-seura.
- Heikkinen, H. (2005). *Draamakasvatus – opetusta, taidetta, tutkimista!* Jyväskylä: Gummerus.
- Hydèn, L-C. (2013). Bodies, embodiment and stories. In Andrews, M., Squire, C. & Tamboukou, M. (ed.) *Doing Narrative Research*. (s.126-141) London: SAGE Publications Ltd.
- Hyvärinen, M. & Löyttyniemi, V. (2005). Kerronnallinen haastattelu. Teoksessa Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.). *Haastattelu, tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. (s. 189-222) Tampere: Vastapaino.

- Kalliala, M. (1999). *Enkeliprinsessa ja itsari liukumäessä. Leikkikulttuuri ja yhteiskunnan muutos*. Helsinki: Gaudeamus.
- Karlsson, L. (2003). *Sadutus. Avain osallistuvaan toimintakulttuuriin*. Jyväskylä : PS-kustannus.
- Karlsson, L. (2012). Lapsinäkökulmaisen tutkimuksen ja toiminnan poluilla. Teoksessa Karlsson, L. & Karimäki, R. (toim.). *Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan*. (s.17-66) Suomenkasvatustieteellinen seura ry.
- Karlsson, L. (2012). Lapset toimivat – aikuiset valistavat: lasten kertomuksia syömisestä. Teoksessa Karlsson, L. & Karimäki, R. (toim.) *Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan*. (s. 235-284) Suomen kasvatustieteellinen seura ry.
- Keltikangas-Järvinen, L. (2012). *Pienen lapsen sosiaalisuus*. Helsinki: WSOY.
- Keto-Tokoi, S. (2013-2014). Tutkijanpäiväkirja.
- Kirves, L. & Stoor-Grenner, M. (2010) *Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman laatiminen*. Mannerheimin Lastensuojeluliitto & Folkhälsan.
- Koivula, M. (2013). Yhteisöllisyyden rakentuminen päiväkodin arjessa. Teoksessa Marjanen, P., Marttila, M. ja Varsa, M. (toim.). *Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille*. (s.19–43) Jyväskylä: Gummerus.
- Kronqvist, E-L. (2001). ”Ystävykset yhdessä” – vuorovaikutussuhteet lapsen kehityksessä. Teoksessa Hujala, E. (toim.) *Puheenvuoroja lapsista ja varhaiskasvatuksesta*. (s. 59-74) Jyväskylä: Gummerus.
- Kyrönlampi, T. (2011). Päiväkodin arki lapsen kokemana. Teoksessa Alila, K. & Parrila, S.(toim.). *Lapsen arki ja vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa. Katsaus varhaiskasvatuksen väitöskirjoihin vuosilta 2006-2010*. (s. 22-38) Oulu: Uniprint.
- Lehtinen, A-R. (2000). *Lasten kesken. Lapset toimijoina päiväkodissa*. Jyväskylä: SopHi, Jyväskylän yliopisto.
- Lehtinen, A-R. 2001. Vertaissuhteiden merkitys lasten elämässä. Teoksessa Hujala, E. (toim.) *Puheenvuoroja lapsista ja varhaiskasvatuksesta*. (s.79-96) Jyväskylä: Gummerus.

Lehtinen, A-R. (2009). Lasten toiminta, toimintaresurssit ja toimijuus päiväkotiympäristössä. Teoksessa Alanen, L. & Karila, K. (toim.). *Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta*. (s. 89-114) Tampere: Vastapaino.

Neitola, M. Vertaissuhteiden merkitys ja muotoutuminen kasvuyhteisöissä. (2013). Teoksessa Marjanen, P., Marttila, M. ja Varsa, M. (toim.). *Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille*. (s. 99–130) Jyväskylä: Gummerus.

Niiranen, P. (1995). *Arka lapsi päiväkodin vertaisryhmässä*. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja N:o 24. Joensuun yliopisto.

Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. ja Ruoppila, I. (2006). *Ihmisen psykologinen kehitys*. Helsinki: WSOY.

Oksanen, A. (2008). Lapsuus jättömaana: Teknologisen bränditalouden paisteessa vai pimenossa? Teoksessa Lahikainen, A R., Punamäki, R-L. & Tamminen, T. (toim.) 2008. *Kulttuuri lapsen kasvattajana*. (s. 45-59) Helsinki: WSOY.

Partanen, J. & Lahikainen A R. (2008). Lasten markkinat. Teoksessa Lahikainen, A R., Punamäki, R-L. & Tamminen, T. (toim.). *Kulttuuri lapsen kasvattajana*. (s. 60-84) Helsinki: WSOY.

Pokela, M. (säv.) (1986). Ihme ja kumma. Teoksessa *Suuri lastenlaulukirja 2*. (s.182) Helsinki: Fazer musiikki.

Puroila, A-M. & Estola, E. (2012). Lapsen hyvä elämä? Päiväkotiarjen pienten kertomusten äärellä. *Varhaiskasvatuksen Tiedelehti. Journal of Early Childhood Education Research*. (1), 22-43.

Pylkkönen, M. (1980) Minä piirrän jättiläiskuusen. Teoksessa Helakisa, K. (toim.) *Pikku Pegasos*. (s.6) Helsinki: Otava.

Repo, L. (2013). *Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa*. Jyväskylä: Gummerrus.

Riihelä, M. (2012). Kertominen on sanallista leikkiä. Teoksessa Karlsson, L. & Karimäki, R. (toim.). *Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan*. (s. 197 - 234) Suomen kasvatustieteellinen seura ry.

Rutanen, N. (2012). Pienten lasten vuorovaikutuksen rakentuminen ja tulkinta. Teoksessa Karlsson, L. & Karimäki, R. (toim.). *Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan*. (s.83–106) Suomen kasvatustieteellinen seura.

Salmivalli, C. (1998). *Koulukiusaaminen ryhmäilmionä*. Tampere: Oy Yliopistokustannus. University Press Finland Ltd.

Strandell, H. (2010). Etnografinen kenttätyö: lasten kohtaamisen eettisiä ulottuvuuksia. Teoksessa Lagström, H., Pösö, T., Rutanen, N. & Vehkalahti, K.(toim.) *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka*. (93-111) Helsinki: Yliopistopaino.

Suomalainen kansanruno. Pääskysen laulu. (1980). Teoksessa Helakisa, K. (toim.). *Pikku Pegasos*. (s. 31) Helsinki: Otava.

Syrjälä, L., Estola, E. & Puroila, A-M. (2013). Mihin tarvitaan trendilelujä? Teoksessa Reivinen, J. & Vähäkylä, L. (toim.). *Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen*. (151 - 163). Helsinki: Gaudeamus.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2004) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Valkonen, S. (2012). *Television merkitys lasten arjessa*. Väitöskirja. Tampereen yliopisto.

Viljamaa, E. (2012). *Lasten tiedon äärellä. Äidin ja lasten kerronnallisia kohtaamisia kotona*. Väitöskirja. Oulun yliopisto.

Internetlähteet:

Lapsiasiavaltuutettu. (14.4.2014) *Lapsen oikeudet*. Haettu osoitteesta: lapsiasia.fi/lapsen_oikeudet.YK:n lapsenoikeudet.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. (30.4.2014) Lastenkulttuuri. Haettu osoitteesta: <http://www.minedu.fi/OPM/Kulttuuri/lastenkulttuuri/?lang=fi>.

Oulun kaupunki. (14.4.2014). *Osallisuus ja vaikuttaminen*. Haettu osoitteesta: <http://www.ouka.fi/oulu/nuoret/osallisuus-ja-vaikuttaminen>

Sosiaali- ja terveysministeriö. (14.4.2014.) *Lapset ja nuoret terveiksi ja hyvinvoiviksi*. Lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin neuvottelutoimikunnan ehdotukset. Stm:n selvityksiä 2010:26. Haettu osoitteesta: <http://www.stm.fi/tiedotteet/tiedote/-/view/1811789>.

Yle. (14.4.2014) *Hallitus rajoittaa päivähoito-oikeutta.* Haettu osoitteesta:

[Yle.fi/uutiset/hallitus_rajoittaa_paivahoito_oikeutta/7172286](http://yle.fi/uutiset/hallitus_rajoittaa_paivahoito_oikeutta/7172286)

LIITTEET

LIITE 1 Uppiksen kirje

”Hei lapset! Minun nimeni on Uppis ja olen juuri aloittanut uudessa päiväkodissa nimeltä Karhuntassut. Ensimmäinen tarhapäivä jännitti, mutta olin innoissani. Olin kuullut, että päiväkodissa saa leikkiä paljon ja mikä parasta – saa uusia leikkikavereita! Kun saavuin aamulla päiväkotiin, muutamat muutkin olivat tulleet. Päätin mennä heidän luokseen. – Hei olen Uppis, leikitäänkö? – Hei meillä on leikki kesken! Älä häiritse vastasi toinen nalle. Jatkoin matkaani toisten nallejen luo, mutta he kertoivat heidän leikkinsä olevan jo täynnä. Kaikilla tuntui olevan jo leikki ja leikkikaveri, olin yksin ja ulkopuolinen. Huomenna on taas uusi päiväkotipäivä, voitteko auttaa minua, miten saan leikkikaverin ja pääsen mukaan leikkiin? T: Uppis”

LIITE 2

LIITE Tarinoita Salamasta, Martista ja kumppaneista osa 2

Mikko: Mulla on Salama-elokuva kakkonen, jossa ne.. Ne menee sinne Italiaan, Salama ja Martti ja Misa ja Roni. Sit ne on siellä öljynporauslautalla, semmosia rämäautoja ja sit ne matkusti ja sit Fin meni sinne öljynporauslautalle..

Teemu: Eiku alus!

Mikko: Nii oliko, sitte ne meni sinne ja rämät meni auttaan Fin MC Michelia sinne..

Teemu: Öljynporauslautalla. Sinne alustalle!

Mikko: Niin, niin!

Teemu: Ne ajo takkaa sitä Fin MC Michelia ja..

--

Mikko: Ja sitte öö.. tota.. yhessä paikassa. Muistatko ku se.. Ku ne Salama ajo kilpaa, niin yhdellä radalla, missä se on..

Teemu: (nimeää paikan, en saa selvää)

Mikko: Niin siellä yhdellä radalla..

Teemu: Niin, sillä radalla Fransesco voitti, mutta seuraavalla niin se, niin..

Mikko: ... Salama voitti ja tuli se paha kolari, missä ne pari autoa törmäs.

Teemu: Ei pari, vaan tosi monta! Sillee pam, pum, pam! Mutta kaksi sai silti jarrutettua vielä. Salama ja Fransesco sai vielä ja kahet autot ehti jarruttaa.

Haastattelija: Ettei tullu ketjukolaria?

Mikko: Niin.

Teemu: Näin, pum! Pam! Pam! Pum!

Mikko: Pari törmäs seinään. Ja siinä törmäilessä tuli seinään..

(päällekkäistä puhetta)

Teemu: Niin! Ne käytti (epäselvä sana)

Mikko: Niin, niin! Ku siellä oli sellainen sädekamera, yhenlainen. Niin se räjähti, ku ne osoitti sinne, sinne sitä autoo.

Teemu: Niin.